

Udruženje nastavnika i profesora historije Euroclio - HIP Bosne i Hercegovine je nestranačko, nevladino i neprofitno udruženje koje postoji od 2003. godine i okuplja nastavnike historije osnovnih, srednjih škola i univerziteta, istraživače iz instituta, muzejske stručnjake i studente historije. Udruženje djeluje i ima članove s prostora cijele Bosne i Hercegovine. Misija djelovanja EUROCLIO HIP BIH je poboljšanje i unapređenje nastave historije u osnovnim i srednjim školama u Bosni i Hercegovini, što se realizuje kroz edukacije nastavnika, razvijanje dodatnih nastavnih materijala i metoda koji počivaju na multiperspektivnosti i za cilj imaju odgovornu, zanimljivu i nastavu historije koja razvija kritičko mišljenje kod učenika. Od osnivanja 2003. godine EUROCLIO HIP BIH je član Europske asocijacije edukatora historije EUROCLIO. Tokom djelovanja EUROCLIO HIP BIH je uspostavio saradnju sa udruženjima nastavnika historije sa prostora Zapadnog Balkana kroz rad na zajedničkim projektima te sa brojnim domaćim i međunarodnim organizacijama iz oblasti obrazovanja.

Popis priznanja, nagrada i nagradivanih projekata:

Global Pluralism Award 2019 – za projekt Učenje historije koja još nije historija (Learning history that is not yet history), Nagradu dodjeljuje svjetski prestižni centar Globalni centar za pluralizam (The Global Centre for Pluralism – GCP) iz Ottawa, Kanada, 2019.

Druga nagrada i specijalno priznanje – Euro-mediteranske nagrade za dijalog među kulturama 2009 koju dodjeljuju **Anna Lindh Fondacija i Fondazione Mediteraneo**, za projekt: Obični ljudi u neobičnoj zemlji, Jugoslavija između istoka i zapada, Svakodnevni život u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji, Barcelona / Stokholm, 2009.

Erasmus EuroMedia Country Medal 2009 – Evropskog društva za obrazovanje i komunikaciju (ESEC), za projekt Obični ljudi u neobičnoj zemlji, Jugoslavija između istoka i zapada, Svakodnevni život u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji; Beč, 2009.

Erasmus EuroMedia European Seal of Approval for outstanding media publications that deal with European values, za projekt Obični ljudi u neobičnoj zemlji, Jugoslavija između istoka i zapada, Svakodnevni život u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji; Beč, 2009.

<http://cliohipbh.ba>

Edin Veladžić • Slavojka Bešić Bronza • Bojana Dujković Blagojević • Melisa Forić Plasto
Elma Hašimbegović • Senada Jusić-Dučić • Fahd Kasumović • Marija Naletilić • Edin Radušić

UNIVERZALNE VRIJEDNOSTI IZ PROŠLOSTI ZA DRUŠTVO BUDUĆNOSTI

ALTERNATIVNI KURIKULUM ZA HISTORIJU/ISTORIJU/POVIJEST U
BOSNI I HERCEGOVINI – DOPRINOS PROMOVIRANJU HUMANIZMA
U NASTAVI HISTORIJE I SUOČAVANJU S BOSANSKOHERCEGOVAČKIM KONTROVERZAMA

PRIRUČNIK ZA NASTAVNIKE

UNIVERZALNE VRIJEDNOSTI IZ PROŠLOSTI ZA DRUŠTVO BUDUĆNOSTI
ALTERNATIVNI KURIKULUM ZA HISTORIJU/ISTORIJU/POVIJEST U BOSNI I HERCEGOVINI
DOPRINOS PROMOVIRANJU HUMANIZMA U NASTAVI HISTORIJE I SUOČAVANJU
S BOSANSKOHERCEGOVAČKIM KONTOVERZAMA – PRIRUČNIK ZA NASTAVNIKE

EUROCLIO HIP BOSNE I HERCEGOVINE

UNIVERZALNE VRIJEDNOSTI IZ PROŠLOSTI ZA DRUŠTVO BUDUĆNOSTI

ALTERNATIVNI KURIKULUM ZA HISTORIJU/ISTORIJU/POVIJEST U BOSNI I HERCEGOVINI
DOPRINOS PROMOVIRANJU HUMANIZMA U NASTAVI HISTORIJE I SUOČAVANJU
S BOSANSKOHERCEGOVAČKIM KONTROVERZAMA – PRIRUČNIK ZA NASTAVNIKE

Izdavač:

EUROCLIO HIP BIH- Udruženje nastavnika i profesora historije/istorije/povijesti Bosne i Hercegovine

Za izdavača:

Melisa Forić Plasto

Urednik:

Edin Veladžić

Autori(ce):

Slavojka Bešić Bronza, Bojana Dujković Blagojević, Melisa Forić Plasto, Elma Hašimbegović, Senada Jusić-Dučić,
Fahd Kasumović, Marija Naletilić, Edin Radušić, Edin Veladžić

Lektura i korektura:

Zenaida Karavdić

Dizajn i DTP:

Amra Mekić

Štampa:

Štamparija Fojnica

Tiraž:

150 komada

Sarajevo 2021.

Ova publikacija je nastala u okviru projekta "Alternativni kurikulum za historiju/istoriju/povijest u Bosni i Hercegovini u akciji – Doprinos promoviranju humanizma u nastavi historije i suočavanju s bosanskohercegovačkim kontroverzama" koji je podržan od strane Fonda otvoreno društvo Bosne i Hercegovine.

Slavojka Bešić Bronza • Bojana Dujković Blagojević • Melisa Forić Plasto • Elma Hašimbegović
Senada Jusić-Dučić • Fahd Kasumović • Marija Naletilić • Edin Radušić • Edin Veladžić

UNIVERZALNE VRIJEDNOSTI IZ PROŠLOSTI ZA DRUŠTVO BUDUĆNOSTI

ALTERNATIVNI KURIKULUM ZA HISTORIJU/ISTORIJU/POVIJEST U
BOSNI I HERCEGOVINI DOPRINOS PROMOVIRANJU HUMANIZMA U
NASTAVI HISTORIJE I SUOČAVANJU S BOSANSKOHERCEGOVAČKIM
KONTROVERZAMA – PRIRUČNIK ZA NASTAVNIKE

Udruženje nastavnika i profesora
istorije / historije / povijesti
euroclio

Sarajevo, 2021.

Contents

UVOD	5
RAT I MIR	
Melisa Forić Plasto, Bojana Dujković Blagojević	13
“ROBOVI SU, ALI SU IPAK LJUDI!” – SLOBODA I (NE)JEDNAKOST U ANTIČKOM SVIJETU	
Melisa Forić Plasto, Bojana Dujković Blagojević	22
“KUPIO ME ZA JEDNOG KONJA” – ROPSTVO U SREDNJEM VIJEKU	
Elma Hašimbegović, Senada Jusić-Dučić.....	31
DJEVOJKA SA SELA, RATNICA, VJEŠTICA, SVETICA, INSPIRACIJA – ULOGA ŽENE U SREDNJEM VIJEKU NA PRIMJERU IVANE ORLEANSKE	
Marija Naletilić, Elma Hašimbegović	46
KRŠĆANSKE REDOVNIČKE ZAJEDNICE I ISLAMSKI POLUMJESEC – BOSANSKI FRANJEVCI I OSMANSKO CARSTVO	
Fahd Kasumović, Senada Jusić-Dučić.....	56
“KADA SAM LEŽAO TEŠKO RANJEN, NJEMAČKI OFICIR ME JE ODNIO U NJIHOVU RATNU BOLNICU” – HUMANIZAM I SOLIDARNOST NA PRIMJERU CRVENOG KRSTA	
Edin Radušić, Senada Jusić-Dučić.....	73
DUGI SAN O SLOBODI I JEDNAKOSTI MEĐU LJUDIMA	
Bojana Dujković Blagojević, Melisa Forić Plasto, Slavojka Beštić Bronza.....	96
KADA JE PRIRODA NEMILOSRDNA, SOLIDARNOST JE NA DJELU – PRIRODNE KATASTROFE U MODERNOJ HISTORIJI BOSNE I HERCEGOVINE	
Bojana Dujković Blagojević, Melisa Forić Plasto, Slavojka Beštić Bronza.....	108
BIOGRAFIJE AUTORICA I AUTORA	143

PRIRUČNIK ZA REALIZACIJU NASTAVE PREMA ALTERNATIVNOM KURIKULMU ZA HISTORIJU / ISTORIJU / POVIJEST U BOSNI I HERCEGOVINI

- Doprinos promoviranju humanizma u nastavi historije i suočavanju s bosanskohercegovačkim kontroverzama –

UVOD

Udruženje nastavnika i profesora historije / istorije / povijesti Bosne i Hercegovine – Euroclio-HIP BiH krajem 2019. godine predstavilo je bosanskohercegovačkoj načnoj i stručnoj javnosti rezultate svog dvogodišnjeg projekta pod naslovom *Alternativni kurikulum za historiju / istoriju / povijest u Bosni i Hercegovini – doprinos promoviranju humanizma u nastavi historije i suočavanju s bosanskohercegovačkim kontroverzama*.

Udruženje je kreiranjem dokumenta Alternativni kurikulum imalo intenciju ukazati na nužnost provođenja sistema reforme na polju obrazovanja u Bosni i Hercegovini, s posebnim fokusom na nastavu historije, čije bi primarno težište počivalo na razvoju kritičkog mišljenja, multiperspektivnosti, uvažavanju univerzalnih ljudskih prava i promoviranju općih civilizacijskih vrijednosti. U uvodnom slovu naše prethodne publikacije istakli smo da nam je cilj ponuditi alternative važećim (državnim) kurikulumima, posredno ih mijenjati te uticati na promjenu stavova kreatora obrazovnih politika. Značajno drugačijim i inovativnijim pristupom planovima i programima za nastavu historije u osnovnim školama nastojali smo inicirati pozitivne promjene i kreirati obrazovni model koji bi pomogao kreatorima obrazovnih politika u Bosni i Hercegovini na planu inovacije i modernizacije izučavanja historije, s posebnim akcentom na univerzalne ljudske vrijednosti u poučavanju historije u nastavnom procesu.

Kako smo prethodnu publikaciju prevashodno namijenili autorima udžbenika i politički odgovornim i progresivnim kreatorima obrazovnih politika u zemlji na svim razinama, a imajući u vidu da je uspjeh promjena jedino moguć uz adekvatnu sposobljenost i posvećenost nastavnog osoblja te spremnost nastavnika na promjene stavova o važnom i nevažnom u ciljevima nastave historije, odlučili smo da im izradom priručnika olakšamo proces usvajanja novog i drugačijeg koncepta nastave historije. Pisanje i pripremu metodičkog Priručnika za realizaciju nastave prema Alternativnom kurikulumu povjerili smo profesionalnom timu istraživača i saradnika koji autorski

potpisuje i prethodnu publikaciju. Radi se o grupi autora s dokazanim iskustvom u oblasti izrade edukativnih sadržaja, analitičkih materijala, izvođenja nastave i podučavanja historije za različite školske uzraste.

Naši autori su osmislili i kreirali osam radionica, po dvije za svaki razred osnovne škole, u kojima su dati primjeri nastavnih sadržaja koji provociraju promišljanje o univerzalnim ljudskim vrijednostima ili ih direktno promoviraju, koji se zasnivaju na kritičkom pristupu, multiperspektivnosti u svrhu izgradnje mira i afirmiraju drugačiji pristup podučavanju historije u osnovnim školama u Bosni i Hercegovini. Za svaku radionicu obrazovani su mješoviti stručno-metodički timovi koji su radili na njenoj pripremi, a nacrte verzije radionica podlijegale su dvjema anonimnim stručnim recenzijama.

Na pripremi radionica radili su: prof. dr. Edin Radušić, član istraživačkog tima, redovni profesor na Odsjeku za historiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, doc. dr. Slavojka Bešić Bronza, članica istraživačkog tima, docentica na Odsjeku za istoriju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Banja Luci, dr. Marija Naletilić, članica istraživačkog tima i šefica Odjela za izradu Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa u Bosni i Hercegovini u Agenciji za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje iz Mostara, doc. dr. Fahd Kasumović, docent na Odsjeku za historiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, mr. Bojana Dujković Blagojević, članica istraživačkog tima, profesor istorije i član Upravnog odbora Euroclio-HIP BiH iz Banja Luke, mr. Elma Hašimbegović, članica istraživačkog tima, historičarka i muzejska savjetnica, direktorka Historijskog muzeja Bosne i Hercegovine, Senada Jusić, profesorica i članica istraživačkog tima, nastavnica historije u osnovnoj i srednjoj školi iz Sarajeva, mr. Melisa Forić Plasto, asistent metodičar na Odsjeku za historiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu i predsjednica Euroclio-HIP BiH. Posao organizacije i koordinacije izrade radionica vodio je dr. Edin Veladžić, magistar historijskih i doktor socioloških nauka, voditelj projekta i član Nadzornog odbora Euroclio-HIP BiH.

Kroz ponuđene radionice u metodičkom priručniku praktično pokazujemo da je moguće različite historijske teme promatrati i izučavati u svjetlu sedam univerzalnih vrijednosti koje predstavljaju temeljnu nit Alternativnog kurikuluma: mir, saradnja, sloboda, solidarnost, odgovornost, jednakost i život. Smatramo da pomjeranje težišta prema univerzalnim vrijednostima nastavne sadržaje značajno oslobađa nepotrebnog nacionalnog i političkog naboja, ali i drugih negativnosti u podučavanju historije u korist onih vrijednosti zbog kojih je historiju kao nastavni predmet i potrebno izučavati.

Bojana Dujković Blagojević i Melisa Forić Plasto pripremile su dvije radionice za VI razred osnovne škole devetogodišnjeg školovanja. Uprvoj radionici *Rat i mir* predstavljeni su osnovni pojmovi koji se odnose na rat i sve ono što rat kao oružani sukob dvije ili više

strane nosi. Na primjerima iz historije starog vijeka učenici se upoznaju s pojmovima rata i mira, analiziraju slikovne i pisane izvore s opisima ratovanja, upoređuju podatke iz izvora, kritički ocjenjuju njihov značaj i kroz argumentiranje vlastitih stavova nastoje razvijati kulturu dijaloga uz puno uvažavanje drugog i drugačijeg. Ističu vrijednosti mira nasuprot onog što rat donosi. Kroz ovu temu se propituje antipod rata i mira te ističu pojmovi koji upućuju na mir i promoviraju ga kao vrijednost. Cilj je razviti kod učenika sposobnost za uočavanje šireg spektra negativnih posljedica ratnih sukoba i vrijednosti mira za jednu društvenu zajednicu kojih često nismo dovoljno svjesni, odnosno postajemo ih svjesni tek kada ih uslijed ratnih neprilika izgubimo.

U drugoj radionici za VI razred pod naslovom *“Robovi su, ali su ipak ljudi!” – Sloboda i (ne)jednakost u antičkom svijetu* propituju se pojmovi kao što su rob, ropstvo, sloboda, jednakost među ljudima, ljudska prava i razlike u shvatanju slobode antičkog i modernog vremena. Na primjerima historijskih izvora učenici treba da uoče da dar slobode nije uvijek svima dat rođenjem, odnosno da se svi ljudi nisu uvijek rađali slobodni i jednakci. Usvajajući pojmove o ropstvu osposobljavamo učenike da bolje razumiju vrijednosti svijeta u kojem živimo te da bolje cijene blagodat slobode i prava jednakosti među ljudima.

Marija Naletilić i Elma Hašimbegović pripremile su radionicu za učenike VII razreda osnovne škole pod naslovom *Djevojka sa sela, ratnica, vještica, svetica, inspiracija – uloga žene u srednjem vijeku na primjeru Ivane Orleanske*. Poznato je da su kroz povijest muškarci imali dominantnu ulogu u javnom životu, dok je za žene uglavnom bila određena privatna sfera života. Zato o njima izvori ne govore mnogo i zato danas o njima mnogo manje znamo. Tako je i s periodom srednjeg vijeka. Ipak, sačuvani su podaci, tekstualni i slikovni, iz kojih otkrivamo da su i žene učestvovalle u javnom životu, pomagale u širenju pismenosti, razvoju umjetnosti, a neke od njih obilježile povijest kao vladarice i pozitivne političke ličnosti. Rat se doživljava kao muški posao, ali i kad je vojna povijest u pitanju, u srednjem vijeku imamo ženu koja se, rame uz rame, borila s muškarcima u Stogodišnjem ratu (1337–1453) i utjecala na njegov ishod. Riječ je o Ivani Orleanskoj, jednoj od najpoznatijih ličnosti srednjeg vijeka. Zahvaljujući velikom broju historijskih izvora, pisama, hronika, vojnih dokumenata, i ponajviše zahvaljujući brižljivo dokumentiranom sudskom procesu koji se vodio protiv nje, čujemo direktno glas Ivane Orleanske, ali i echo njenog vremena. Na primjeru Ivane Orleanske otkrivamo o različitim ulogama žena u javnom životu u kasnom srednjem vijeku i pratimo kontinuitet promjena od srednjeg vijeka do danas.

U drugoj radionici za VII razred Elma Hašimbegović i Senada Jusić-Dučić problematiziraju pitanje ropstva u srednjem vijeku. I sam naslov radionice *“Kupio me*

za jednog konja” – *Ropstvo u srednjem vijeku* intrigira i ukazuje na vrijednost slobode i prava na vlastite izvore kao jedno od osnovnih ljudskih prava koje je značajnom broju ljudi u srednjem vijeku bilo uskraćeno. Koristeći primarne i sekundarne izvore pokušava se dočarati pozicija robova srednjeg vijeka i time doprinijeti razumijevanju procesa postanka robom, ali i različitih pozicija i uloga robova tokom srednjeg vijeka. Kroz izvore se ukazuje na različita prava i mogućnosti robova u odnosu na njihovo društveno-religijsko porijeklo te pokušaje ostvarivanja vlastite slobode. O ropstvu i robovima u srednjem vijeku najviše saznajemo iz pravnih dokumenata koji se odnose na ugovore o kupoprodaji ili sudske procese u koje su uključeni robovi. Pronalazimo ih i u iluminacijama srednjovjekovnih rukopisa, ali te nam slikovne predstave mnogo češće govore o tome kako ih vide oni što ih oslikavaju nego kako su oni stvarno izgledali ili živjeli. Radionica se bavi pitanjima (ne)slobode, na koji način se postaje robom, kako ratovi utiču na ropstvo, da li se rob rađa ili postaje, kako žive djeca robovi i sl., kao i pitanjima diskriminacije na osnovu boje kože, vjerskog i etničkog porijekla. Kao primarni cilj radionice nameće se razvoj osjećaja kod učenika prema univerzalnim humanističkim idejama slobode, mira i jednakosti, te spoznaja o procesima dugog trajanja koji se odnose na razvoj osnovnih ljudskih prava od srednjovjekovnog perioda do danas.

Edin Radušić i Senada Jusić-Dučić uradili su radionicu *“Kada sam ležao teško ranjen, njemački oficir me je odnio u njihovu ratnu bolnicu” – Humanizam i solidarnost na primjeru Crvenog krsta*. Radionica se izvodi s učenicima VIII razreda osnovne škole devetogodišnjeg obrazovanja. Propituje na koji način su humanizam i međunarodna solidarnost zaživjeli u Evropi u drugoj polovini 19. i na početku 20. stoljeća te kakva je bila uloga Crvenog krsta u tome da se ideje humanizma i međunarodne solidarnosti počnu posmatrati kao univerzalne vrijednosti u Evropi i svijetu na razmeđu 19. i 20. stoljeća. Radionica ima za cilj promovirati ideju nepartikuliranog humanizma i međunarodne solidarnosti. U osnovi je riječ o idejama koje vuku korijene iz 18. stoljeća, ali koje se na višim razinama počinju realizirati tek u 19. stoljeću. Njihova primjena praćena je brojim problemima i nedoumicama koje pokazuju da se i napredniji dio ljudske civilizacije borio s uzdizanjem uzvišenih civilizacijskih principa od partikularnih do univerzalnih. Borba za prihvatanje ovih principa i u zapadnoevropskim društvima odvijala se na više frontova i više razina. Kao dobar primjer za bolje razumijevanje ove historijske pojave poslužilo je sagledavanje izvora o osnivanju Crvenog krsta, njegovoj misiji, djelovanju u Prvom svjetskom ratu, kao primjeru institucionalne borbe za pružanje pomoći unesrećenim pojedincima bez obzira na nacionalnu, vjersku, rasnu ili bilo koju drugu pripadnost, te kao solidarnost s porodicama poginulih zbog gubitka ljudskog bića (bez veličanja žrtve za uzvišene nacionalne i državne ciljeve!). Radom na različitim izvorima učenici treba da razumiju koliko su važni humanizam, solidarnost, jednakost

i mir kao civilizacijske vrijednosti i da razvijaju svijest o potrebi humanog i solidarnog odnosa prema unesrećenim ljudima i humanitarnom radu u kriznim situacijama.

Fahd Kasumović i Senada Jusić-Dučić pripremili su drugu radionicu za učenike VIII razreda pod naslovom *Kršćanske redovničke zajednice i islamski polumjesec – Bosanski franjevci i Osmansko carstvo*. Koristeći različite historijske izvore o odnosima Osmanske države i bosanskih franjevaca, kršćanske redovničke zajednice u osmanskoj Bosni, nastoji se potaknuti razgovori o slobodama, (ne)toleranciji, ljudskim pravima, suživotu, (ne)uvažanju različitosti i međuvjerskim odnosima u Bosni pod osmanskom upravom. Multiperspektivnost izvora je jako važna za razumijevanje kompleksnosti obrade ove teme. Tolerancija, dijalog, poštovanje i uvažavanje različitosti spadaju među temeljne vrijednosti modernog društva. Potrebno je naglasiti da to nisu pojave koje se isključivo povezuju sa savremenim dobom, nego ih je moguće pratiti kroz različita historijska razdoblja, kao što je moguće detektirati i situacije u kojima navedene vrijednosti nisu poštovane. Gledano iz perspektive savremenog društva u kojem se teži promociji univerzalnih vrijednosti, od ključnog značaja u nastavi historije je akcentirati one historijske pojave koje mogu poslužiti kao povod za diskusiju o gore navedenim vrijednostima. Odnos administrativno-upravnog sistema jedne velike države kao što je Osmansko carstvo i bosanskih franjevaca u javnom prostoru nerijetko je jednostrano prikazan u udžbenicima historije. Jedna je slika ugnjetavanja i represije države, a druga je idealiziran prikaz vjerske tolerancije i suživota muslimana i kršćana. Multiperspektivnim pristupom različitim izvorima koji svjedoče o slojevitim odnosima bosanskih franjevaca i Osmanskog carstva od učenika se očekuje da u grupama analiziraju historijske izvore te da kroz diskusiju, argumentaciju i otvoren dijalog donose zaključke o položaju franjevaca u Bosni u osmanskom periodu. Izvori su izabrani tako da učenicima omogućavaju shvaćanje historije kao mnoštva povijesnih glasova i perspektiva, a ne kao jednom “zauvijek” ustanovljenu istinu koju treba memorirati. Cilj je osposobiti učenike da sagledavaju različite perspektive, razvijaju kritičko mišljenje, grade vlastite stavove i promišljaju o pozitivnim vrijednostima življenja u sredinama kulturne i vjerske raznolikosti.

I za IX razred osnovne škole pripremljene su dvije radionice, koje autorski potpisuju Slavojka Beštić Bronza, Melisa Forić Plasto i Bojana Dujković Blagojević. Prva radionica govori o dostignutim vrijednostima slobode i jednakosti u savremenim demokratskim društvima. Dug je put čovječanstvo prešlo da bi univerzalne ljudske vrijednosti bile općeprihvaćene i zato je ponuđen zanimljiv i prikladan naslov radionice *Dugi san o slobodi i jednakosti među ljudima*. Kroz ovu tematsku cjelinu učenici trebaju steći spoznaju o procesima dugog trajanja, te kako ideje o jednakosti i slobodi među ljudima prolaze kroz različite historijske kontekste, kako sazrijevaju i kako utiču jedna na drugu.

Teška i dugotrajna borba za emancipaciju univerzalnih ljudskih prava i sloboda konačno je polučila određene rezultate koji postaju globalno prepoznatljivi u drugoj polovini 20. stoljeća kada su uvršteni u neke od bazičnih pravnih dokumenta svjetskih i evropskih organizacija kao što su Ujedinjene nacije (UN), Vijeće Europe i druge humanitarne i nevladine organizacije koje se bore za slobodu, ravnopravnost, toleranciju, razumijevanje, protiv diskriminacije te za zdravu i čistu okolinu. Cilj je da učenici kroz aktivnosti ove radionice spoznaju da je put do usvajanja nekog pravno obavezujućeg akta i posebno do njegove pune primjene jako dug i trnovit. Analizom različitih historijskih izvora i primjenom kritičkog mišljenja učenici će usvajati pojmove kao što su neravnopravnost, aparthejd, rasizam, diskriminacija, segregacija i donositi zaključke o opravdanosti ili neopravdanosti različitih načina borbe za slobodu i jednakost.

U drugoj radionici za IX razred osnovne škole iste su autorice akcentirale solidarnost kao prirodnu i ljudsku reakciju u uslovima prirodnih katastrofa. Tokom svoje duge historije prostor Bosne i Hercegovine je više puta bio izložen različitim prirodnim katastrofama kao što su poplave i zemljotresi. Nekoliko tih epizoda naročito je zabilježeno u njenoj novijoj prošlosti – drugoj polovini 20. i početkom 21. stoljeća. U radionici pod naslovom *Kada je priroda nemilosrdna, solidarnost je na djelu – Prirodne katastrofe u modernoj historiji Bosne i Hercegovine* obrađuje se pitanje ljudske solidarnosti tokom prirodnih nesreća u poplavama 1965. i 2014. godine, te tokom katastrofalnog zemljotresa koji je pogodio prostor Banja Luke i Bosanske krajine 1969. godine. Kroz analizu slikovnih i pisanih izvora i na temelju ključnih pitanja učenici propituju univerzalnost i prirođenost ideje humanosti i solidarnosti spram ljudi u nevolji te koliko je solidarnost urođena ljudska osobina, a u kojoj mjeri vrijednost nametnuta deklaracijama. Posebno se izdvaja jedno važno pitanje koje se kroz razgovor i diskusiju dodatno naglašava među učenicima, a odnosi se na ljudsku spremnost na solidarnost u uslovima prirodnih nesreća i otvorenost za prevazilaženje svih vrsta prepreka i podjela (političkih, nacionalnih, vjerskih, socijalnih) u takvim okolnostima.

Vrlo lako se da zaključiti da ključne poveznice svih ponuđenih radionica za sva četiri razreda osnovne škole predstavljaju prethodno spomenute univerzalne vrijednosti: mir, saradnja, sloboda, solidarnost, odgovornost, jednakost i suživot. Tu su vrlo važnu činjenicu svi naši autori imali na umu kod pripreme radionica, a u skladu s ključnim načelima iz dokumenta Alternativni kurikulum. Pokazali smo da navedene ljudske vrijednosti mogu i moraju biti u fokusu svih nastavnih jedinica, u svim historijskim periodima, i da se stalno ponavljaju kroz svaki razred i svaku tematsku cjelinu kako bi se postigao željeni cilj, a to je jačanje svijesti i podizanje nivoa spoznaje o načinu poimanja temeljnih ljudskih vrijednosti kroz dugu povijest razvoja ljudskog roda i omogućavanje povlačenja paralela s današnjim stanjem.

Na početku uvoda smo naglasili da je metodički priručnik primarno usmjeren nastavnicima historije da im olakša razumijevanje osnovne ideje iz dokumenta Alternativni kurikulum za koji vjerujemo da ima potencijal da doprinese stvarnim i suštinskim promjenama ustaljene paradigme nastavnog procesa historije, ali i svim drugim procesima bitnim za kreiranje multikulturalnog, otvorenog, tolerantnog i prosperitetnog društvenog okruženja. Pripremom osam navedenih radionica za metodički priručnik ekspertni tim Euroclio-HIP BiH ponudio je konkretni model primjene u praksi Alternativnog kurikuluma u procesu modernizacije nastave historije u Bosni i Hercegovini koji u konačnici treba doprinijeti razvoju kritičkog mišljenja i pluralnog društva uz puno poštivanje etničke, religijske, kulturne i svake druge raznolikosti, a ne produbljivanju podjela i shvatanja podjele historije na "našu" i "njihovu".

Priručnik je, uz printano izdanje, objavljen i u elektronskom formatu na web stranici Udruženja radi veće dostupnosti korisnicima (<http://cliohipbih.ba/>). Prateći najsvremenije standarde u svijetu IT edukativnih sadržaja, a imajući u vidu da radionice bogate slikovnim izvorima mogu usporiti skidanje traženih sadržaja s internetske platforme na personalni računar, odlučili smo da u našem online izdanju Priručnika svaku radionicu zasebno formatiramo i opremimo QR kodom kako bi naši učenici i nastavnici mogli jednostavnije pristupiti željenoj radionici preko besplatnih aplikacija za čitanje QR kodova. Ovakvim pristupom Euroclio-HIP BiH je još jednom praktično demonstrirao da izučavanje historije može biti komplementarno s korištenjem savremenih IT uređaja i softverskih programa čime doprinosi atraktivnosti nastavnog predmeta kod mlađih generacija.

Cijenimo da Metodički priručnik predstavlja vrijedan i koristan nastavni materijal kao dopuna dokumentu Alternativni kurikulum koji će pronaći svoj put do stručne i naučne javnosti i da će incitirati otvaranje dijaloga kod bitnih aktera zainteresiranih za modernizaciju cjelokupnog nastavnog procesa u Bosni i Hercegovini, a posebno kod predavača historije i kod kreatora obrazovnih i kulturnih politika. Udruženje Euroclio-HIP BiH i autorski tim Priručnika izražavaju spremnost za pružanje dodatne stručne i naučne podrške, ako to bude neophodno, svim zainteresiranim nadležnim ministarstvima i Prosvjetno-pedagoškim zavodima u Bosni i Hercegovini u smislu konkretnih i praktičnih obuka za nastavno osoblje.

Na kraju želimo iskazati iskrenu zahvalnost Fondu Otvoreno društvo Bosne i Hercegovine koji je prepoznao kvalitetne ideje i napore udruženja Euroclio-HIP BiH usmjerene k suštinskim promjenama u podučavanju historije, finansijski podržao realizaciju naših projekata i omogućio da printano i elektronsko izdanje Priručnika i dokumenta Alternativni kurikulum postanu dostupni javnosti.

RAT I MIR

UZRAST UČENIKA	TRAJANJE	TEMATSKA CJELINA IZ KURIKULUMA
11 godina / 6. razred	45 minuta	Rat i mir u antičko doba

OPIS TEME

Tema za cilj ima učenicima predstaviti osnovne pojmove koji se vežu za rat, te istaći sve ono što rat kao oružani sukob dvaju ili više strana nosi. Kroz temu se propituje i antipod rata – mir te ističu pojmovi koji se vežu za mir i promoviraju ga kao vrijednost. Učenici će se upoznati s opisima ratova iz perioda starog vijeka na osnovu historijskih izvora te slikovnog materijala koji se vezuje za navedene opise ratova.

KLJUČNO PITANJE

Šta je rat i koje su njegove posljedice? Šta nosi mir za čovjeka i društvo?

KLJUČNE RIJEČI

Rat, mir, stradanje, žrtve, sukob, saradnja, ljubav

CILJEVI

- Upoznavanje s pojmovima rata i mira na primjerima iz historije starog vijeka;
- Analiza slikovnih i pisanih izvora s opisima ratovanja, upoređivanje podataka iz izvora i kritička ocjena njihovog značaja. Hronološko redanje podataka o primjerima ratovanja na lenti vremena. Iстicanje vlastitog stava kroz dijalog.
- Iстicanje vrijednosti mira naspram onoga što rat donosi. Uočavanje negativnih posljedica rata i pozitivnih primjera koje za društvo donosi mir.

OČEKIVANI ISHODI

- Učenik će tumačiti prošlost na osnovu didaktički oblikovanih historijskih izvora i razumjeti šta sve može uticati na pisanje historije.
- Otkrivaće različita historijska stajališta na povjesne događaje i određivati kontekst u kojem su ta stajališta nastala (kritičko mišljenje).

- ▶ Analiziraće historijska razdoblja, kako su povezani događaji u njima, objašnjavaće glavne pravce, procese i probleme iz prošlosti smještajući ljudе i događaje u vremenski i prostorni okvir.
- ▶ Razumeće i međusobno razlikovati uzrok i posljedicu određenih historijskih pojava.
- ▶ Pronaći će pojmove koji se tiču ratnih sukoba u pisanim izvorima.
- ▶ Nabrojaće pet pojmove koji se vežu za pojma rat.
- ▶ Navešće pojmove koji se vežu za mir.
- ▶ Opisće šta je to što nosi rat, a šta donosi mir.
- ▶ Uporediće rat i mir kao pojave.
- ▶ Objasniće zašto je mir vredniji od rata.

PLANIRANE AKTIVNOSTI – MODEL RADA

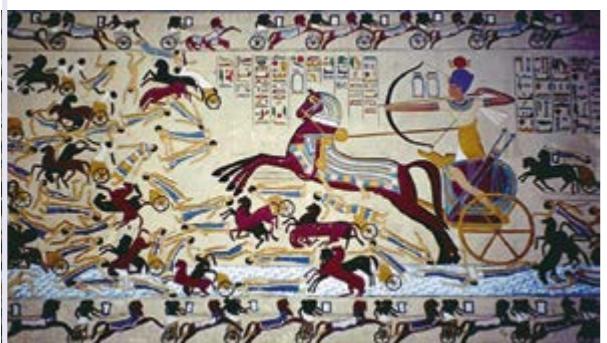
Uvodni dio sata (10 min)

Individualni rad i analiza slikovnih izvora

Nastavnik će na prvoj polovini table napisati riječ *rat* u okviru najave teme (druga polovina table bi trebala ostati prazna). Putem powerpoint prezentacije ili koristeći se isprintanim crtežima i fotografijama prezentiraće prikaze ratnih sukoba iz antičkog perioda. Učenici bi trebali u svoje sveske napisati riječi koje najbolje opisuju ono što vide na slikama. Nakon toga nastavnik će pojmove koji su učenici izdvajili zapisati na tablu te će zajednički komentirati o generalnoj slici koju ove riječi kreiraju i kakve emocije izazivaju kod učenika.

IZVOR 1

Ramzes II protjeruje Hikse – 1650. pr. n. e.

[Preuzmite izvor](#)

Prikaz ratnog pohoda faraona Ramzesa II

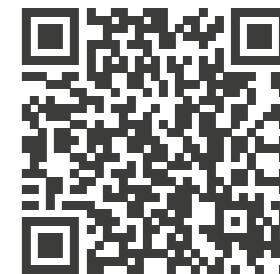
<https://www.britannica.com/topic/Hyksos-Egyptian-dynasty> (pristupljeno 15. 9. 2020.)

IZVOR 2

Opsada Jerusalema 587. g. n. e.

[Preuzmite izvor](#)

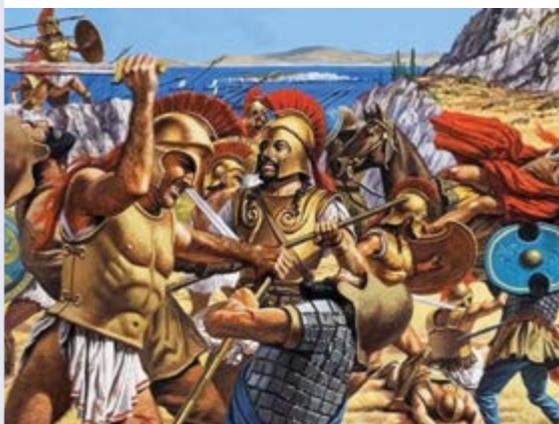

Srednjovjekovni prikaz opsade Jerusalema

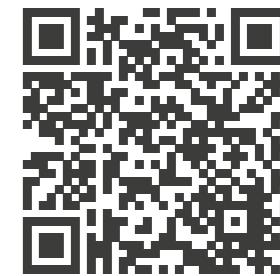
[https://en.wikipedia.org/wiki/Siege_of_Jerusalem_\(587_BC\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Siege_of_Jerusalem_(587_BC))
(pristupljeno 20. 9. 2020.)

IZVOR 3

Grčko-perzijski ratovi 499–449. pr. n. e.

[Preuzmite izvor](#)

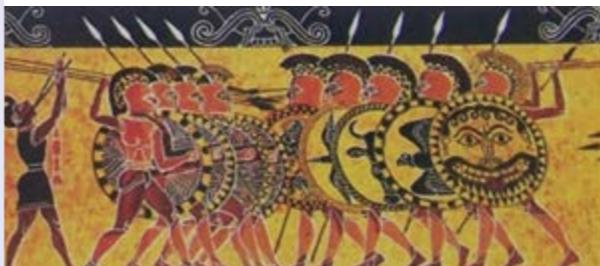

Rekonstrukcija bitke na Maratonskom polju

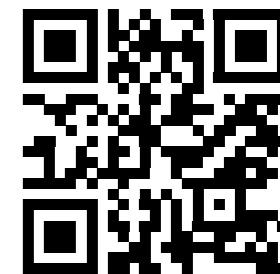
<https://www.timesnews.gr/machi-toy-marathona-490-p-ch/> (pristupljeno 20. 9. 2020)

IZVOR 4

Grčki hopliti u Peloponeskom ratu 431–404. pr. n. e.

[Preuzmite izvor](#)

Prikaz grčkih ratnika - hoplita na vazi

<https://www.ancient.eu/hoplite/> (pristupljeno 20.9. 2020)

IZVOR 5

Kuga u Ateni tokom Peloponeskog rata 431–404. pr. n. e.

Preuzmite izvor

Nicolas Poussin, Kuga u Ateni, umjetnička slika nastala u 17. stoljeću

<https://www.ancient.eu/article/939/the-plague-at-athens-430-427-bce/>

IZVOR 6

Ilirski ratovi, 3. st. pr. n. e.

Preuzmite izvor

Rimljani ratuju protiv ilirske vojske, rekonstrukcija

<https://about-history.com/the-history-of-illyria-from-the-beginning-to-the-roman-conquest/>

(pristupljeno 15. 9. 2020)

IZVOR 7

Prvi punski rat (264–241. pr. n. e.)

Preuzmite izvor

Rekonstrukcija napada rimske vojske na obale Kartage

https://www.ancient.eu/First_Punic_War/ (pristupljeno 15. 9. 2020.)

Glavni dio sata (20 min)

Rad u grupama i analiza pisanih izvora

Nastavnik će učenike podijeliti u pet grupa. Svaka grupa će dobiti po jedan tekstualni izvor s opisom događaja iz nekog rata. Učenici imaju zadatku pročitati tekst i izdvojiti pojmove iz izvora koji opisuju rat i ratna događanja te ukratko dati o kojem se ratu govori i kada je vođen. Navedeni događaji će se upisivati na lenu vremena. Svaka grupa prezentira svoje rezultate, a pronađeni opisi se dovode u vezu s onima napisanim na tabli.

IZVOR 1

Opsada Jerusalema

Sidkija se pobuni protiv babilonskog kralja. Devete godine njegova kraljevanja, desetoga dana desetoga mjeseca, krenu sam babilonski kralj Nabukodonosor sa svom svojom vojskom na Jerusalem. Utabori se pred gradom i opasa ga opkonom. Grad osta opkoljen do jedanaeste godine Sidkijina kraljevanja. Devetoga dana četvrtog mjeseca, kad je u gradu zavladala takva glad da priprosti narod nije imao ni hljeba, neprijatelj provali u grad. Tada kralj i svi ratnici pobjegoše noću kroz vrata između dva zida nad Kraljevskim vrtom – Kaldejci bijahu opkolili grad – i krenuše putem prema Arabi. Kaldejske čete nagnuše u potjeru za kraljem i sustigoše ga na Jerihonskim poljanama, a sva se njegova vojska razbježala. Kaldejci uhvatiše kralja i odvedoše ga u Riblu pred kralja babilonskog, koji mu izreče presudu. Sidkijine sinove pokla pred njegovim očima, Sidkiji iskopa oči, okova ga verigama i odvede u Babilon.

Biblija, 319–320, preuzeto iz Medić Posavec, T. /Posavec, V. Povijesna čitanka za 1. razred gimnazije, Profil, Zagreb 2002, 36.

IZVOR 2

Senaherib razara Babilon 689. pr. n. e.

Ja, Senaherib, kralj Asirije, prvi od svih knezova od izlaza do zalaza sunca, opskrbio sam Ninivu i njeno susjedstvo vodom iz kanala, što sam ga dao iskopati. (...) U drugom sam vojnom pohodu brzo pošao prema Babilonu, koji sam odlučio osvojiti, i opustio ga kao udar uzborkana mora. Bacio sam se na nj poput orkana. Grad sam opkolio kordonom. Moje su se ruke napunile podavanjem i pljenom. Stanovnike, bili djeca ili odrasli, nisam ostavio na životu. Njihovim sam lešinama napunio gradske ulice. Babilonskoga kralja Suzuba i cijelu njegovu obitelj poveo

sam žive u svoju zemlju. Gradsko sam blago otpremio. Zlato, drago kamenje, imutak i blago proglašio sam vlasništvom svojih ljudi i oni su sve prisvojili. Bogovi, koji su tamo prebivali, pali su u ruke mojim ljudima, i oni su ih porazbijali. I njihov su imetak i blago prisvojili. Ramana i Sa-La, bogove grada Ikalatija, što ih je kralj akadske zemlje Marduknadinahi u doba asirskog kralja Tiglatpilesara oteo i odnio u Babilon, odveo sam nakon 418. godina iz Babilona i vratio na njihovo mjesto u Ikalati. Grad i kuće sam opustošio i spalio do temelja. Zidine, hramove i bogove, tornjeve hramova od opeke i gline smrvo sam i pobacao u kanal Arahtu. Posred grada iskopao sam kanale i vodom poplavio gradsko područje. Sve sam razorio potpunije nego što bi to mogla učiniti poplava.

M. Wein, *Dodoh, vidješ, zapisah*, 20-22. preuzeto iz Medić Posavec, T. /Posavec, V. *Povijesna čitanka za 1. razred gimnazije*, Profil, Zagreb 2002, 30.

IZVOR 3 Protjerivanje Hiksa

Kad smo opsjedali grad Avaris, istaknuh se pred njegovim veličanstvom kao pješak. Onda me premjestiše na brod "Sjaj u Memfisu", i kad smo se borili na vodi, u avariskom kanalu, izborio sam jednu ruku u borbi prsa o prsa. To su javili kraljevu govorniku, i ja sam za hrabrost dobio zlato. Onda sam se opet borio na istom mjestu. Opet sam upao u borbu prsa o prsa i ponovo izborio jednu ruku, te sam po drugi puta dobio zlato za hrabrost. Zatim smo se borili u onom dijelu Egipta koji se prostire južno od Avarisa. Ja sam zarobio živa čovjeka. Premda sam se spustio do vode, ipak sam ga okovana poveo prema gradu i s njim se prevezao preko vode. To su javili kraljevu govorniku i bio sam nagrađen dvostrukom količinom zlata. Onda je osvojen Avaris. Tako sam kao ratni pljen zarobio jednog muškarca i tri žene, ukupno četvoro ljudi. Njegovo ih je veličanstvo darovalo meni kao robove.

Onda smo tri godine opsjedali Šaruen u Palestini i njegovo ga je veličanstvo osvojilo. Tamo sam kao ratni pljen zarobio dvije žene i osvojio jednu ruku. Podijelili su mi za hrabrost zlata, a zarobljenike mi predali kao robe.

M. Wein, *Dodoh, vidješ, zapisah*, 12-13. preuzeto iz Medić Posavec, T. /Posavec, V. *Povijesna čitanka za 1. razred gimnazije*, Profil, Zagreb 2002, 23.

IZVOR 4 Bitka u Termopilskom klancu

(...) Sve do tog mjesta i do Termopila nije persijska vojska pretrpila nikakve gubitke i tada je po mom računanju (...) Kserkse, sin Darijev, doveo do Termopila i do Sepijade 5 283 220 ljudi. Kralj Kserkse je logorovao kod Trehine, a Heleni u Klancu. Kod većine Helena ovo mjesto se zove Termopile. (...) Kralj je zauzeo dio prostora na sjeveru, sve do Trehine, a Heleni cijeli prostor na jugu tog predjela. A ovi su se Heleni nalazili u tom predjelu i tu čekali Persijance: 300 spartanskih oklopnika, 1000 Tegeaćana i Mantinejaca i pola jednih i pola drugih, pa 120 iz Orhomena u Arkadiji, a 1000 iz ostale Arkadije, iz Korinta 400, iz Flijunta 200 i iz Mikene 80, iz Tesalije 700, iz Tebe 400. (...) Svi su oni imali i druge komandante i to svaki grad posebno, ali je najveći ugled među njima uživao i bio vrhovni komandant cijele vojske Spartanac Leonida. (...) Spartanci ne samo da su se herojski borili da bi dokazali da se bolje razumiju u ratnu vještinsku, nego su svojim protivnicima čas okretali leđa, i tobože, svi počeli da bježe, pa su se onda, kad su barbari, vidjevši ih da bježe, nadali dreku i pojurili za njima, zaustavljali i okretali protiv barbaru i pobili nebrojno mnogo Persijanaca. Kada im je bilo jasno da će izginuti, Leonida je naredio saveznicima da se povuku, a sam ostao sa Spartancima da branim Klanac.

Sahranjeni su ondje gdje je njima i onima koji su poginuli prije nego što je Leonida saveznike otpustio kući, napisan natpis koji ovako glasi: Protiv trista hiljada tek četiri hiljade nekad s Peloponeza tu strašan bile su boj. To je svima zajedno napisano, a Spartancima posebno. Stranče, Lakoncima javi da ovdje u grobu ležimo znajući slušat svi njihovih zakona moć.

Herodot, *Historija*, preuzeto iz Forić, M. *Historija 6*, udžbenik za šesti razred, Bosanska riječ- Dječja knjiga, Sarajevo 2009, 122.

IZVOR 5 Kuga u opsjednutoj Ateni 430. pr. n. e.

Peloponežani su bili tek nekoliko dana u Atici kad se u Ateni pojavise prvi znakoviti kuge. (...) Liječnici nisu ništa mogli da li njegovati bolesnike jer iz početka nisu poznavali bolest. Štoviše, oni su najviše umirali jer su najviše dolazili u doticaj s bolesnicima. Pa ni ikakvo drugo ljudsko umijeće nije pomagalo. Sve molitve u hramovima, sve raspitivanje u proročištima i slično, sve je bilo beskorisno, i napokon ostaviše sve i prepustiše se sudbini.

U cijelom se ovom jadu stanovništvo Atene povećalo sve većim dolaskom ljudi sa sela u grad. Gužva je, međutim, najviše pogodila same bjegunce. Kuća, naime, nije

bilo dovoljno, pa su morali ljeto provesti u zagušljivim drvenjarama, te pogibali u posvemašnjem neredu (...)

Većina ljudi, posve svladana bijedom i ne znajući što će od njih biti, više nije marila za vjeru i pobožne običaje. Svi su negdašnji sveti običaji pri pokopu bili odbačeni, i svaki je svoje pokojnike pokopavao kako je upravo mogao. Mnogi su od bijede – jer su im vrlo mnogi umrli – svoje pokojnike bestidno polagali na tuđu lomaču i zapalili je prije nego što bi došli oni koji su priredili lomaču, ili bi svoje mrtvace bacali na koju već zapaljenu lomaču i pobegli. (...) Tako su Atenjani živjeli u bijedi i nevolji koja ih je pritiskala. U gradu su umirali ljudi, a napolju je neprijatelj pustošio njihovu zemlju...

Nakon druge provale neprijatelja u Atiku, kad je zemlja po drugi put bila rastrojena i kad su je pritiskali i kuga i rat, Atenjani su se pomalo osvijestili. Zapravo su stali kriviti Perikla, što ih je nagovorio na rat i zbog sebe njih strmoglavio u zlo. I nastojali su se sporazumjeti s Lakedemonjanima pa su slali neke poslanike k njima, ali bez uspjeha. (...)

Tukidid, *Peloponeski rat*, 110–113, 115, preuzeto iz Medić Posavec, T. /Posavec, V. *Povijesna čitanka za 1. razred gimnazije*, Profil, Zagreb 2002, 54.

IZVOR 6

Batonov ustank

Iduće, 7. g. n. e. August je protiv Ilira i Panona poslao i drugu vojsku pod zapovjedništvom nećaka Germanika, koji je najprije pobjedio Mezeje u zapadnoj Bosni, a zemlju im opustošio. U međuvremenu je došlo i do neodlučne bitke kod Volcejskih močvara na rijeci Vuki u Slavoniji (...)

Sljedeće 8. g. došlo je i do pregovora o miru, jer su obje strane bile iscrpljene borbama, ali do mira ipak nije došlo jer su Rimljani tražili potpunu predaju ilirske vojske. Ove se godine zbio i presudan događaj ustanka, pobjeda Rimljana negdje na rijeci Bathinus. Posljednja bitka desila se 9. godine u ilirskoj utvrdi Ardubi: "Mjesto je bilo jako utvrđeno, a oplakivala ga je jedna brza rijeka, osim manjeg dijela utvrđenja." Bjegunci iz Andetrija, koji su se ovamo sklonili, posvadili su se s domaćima, koji su željeli mir. Uz bjegunce su pristale i žene domaćih, koje su, i protiv volje svojih muževa, kaže Dio, "bile voljne da se bore za slobodu pretpostavljajući ropstvu i samu smrt. Tako je došlo do žestoka sukoba u kojem su razbijeni došljaci uzmakli, a

djelimično i pobegli, dok su žene pograbile djecu i neke su se s njima bacile u plamen, a druge u rijeku. Nakon što je osvojio tvrđavu (frouzion) Ardubu, Germaniku se dobrovoljno predala i njena okolina, a on se povratio Tiberiju, dok je Postumije dokrajčio osvajanje zemlje."

Dion Kasije XLIX, 36, 4, preuzeto iz Forić, M. *Historija 6*, udžbenik za šesti razred, Bosanska riječ- Dječja knjiga, Sarajevo 2009, 122.

Završni dio sata (15 min)

Diskusija i zaključci

Nastavnik će na tabli napisati riječ *mir* nasuprot riječi *rat*. Učenici bi trebali pronaći i reći pojmove koji su suprotni pojmovima koji se vezuju za *rat*. Zajedno s nastavnikom učenici bi trebali uporediti dobijene rezultate te na taj način odgovoriti na ključna pitanja:

Šta je *rat* i koje su njegove posljedice? Šta nosi *mir* za čovjeka i društvo?

Melisa Forić Plasto, Bojana Dujković Blagojević

“ROBOVI SU, ALI SU IPAK LJUDI!” – SLOBODA I (NE) JEDNAKOST U ANTIČKOM SVIJETU

UZRAST UČENIKA	TRAJANJE	TEMATSKA CJELINA IZ KURIKULUMA
----------------	----------	--------------------------------

11 godina / 6. razred 45 minuta Sloboda i jednakost u antičkom svijetu

OPIS TEME

Slobodu danas uzimamo zdravo za gotovo, nešto što nam je svima dato rođenjem. Važno je da učenici kroz ovu radionicu shvate da nije tako bilo oduvijek. Upoznavanjem s pojmom ropstva i učeći na primjerima historijskih izvora učenici treba da uoče da se nisu uvijek svi ljudi rađali slobodni i jednakci. Uočice razlike u životu roba i slobodnog čovjeka, što će im, nadamo se, pomoći da razumiju vrijednosti svijeta u kojem živimo.

KLJUČNO PITANJE

Kakve su razlike u shvatanju slobode antičkog i modernog vremena?

KLJUČNE RIJEČI

Rob, ropstvo, sloboda, jednakost među ljudima, ljudska prava

CILJEVI

- Usvojiti pojmove *rob*, *ropstvo*, te razumjeti i vrednovati pojmove slobode i jednakosti među ljudima.

OČEKIVANI ISHODI

- Učenik pokazuje drugima povijesno znanje i razumijevanje.
- Tumači prošlost temeljem didaktički oblikovanih povijesnih izvora i razumije što sve može utjecati na pisanje povijesti; otkriva različita povijesna gledišta na povijesne događaje i određuje kontekst u kojemu su ta gledišta nastala (kritičko mišljenje).
- Objašnjava kako su glavni događaji u vremenu povezani jedan s drugim, i rekonstruira, prati i tumači određene oblike (društvene, gospodarske, kulturne,

religijske, političke, te svakodnevni život) društva u različitim kontekstima u povijesnome vremenu i različitim povijesnim razdobljima.

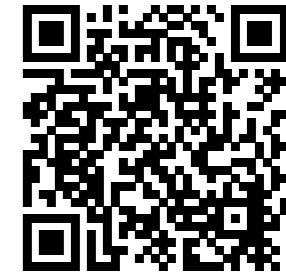
- Utvrđuje na koji način dolazi do promjena u različitim povijesnim razdobljima, objašnjava kako se neki oblici mogu promijeniti, a drugi ostaju isti.

PLANIRANE AKTIVNOSTI – MODEL RADA

Pripremna aktivnost

Nekoliko dana prije održavanja časa tokom kojeg će nastavnik primijeniti ovu radionicu treba dati učenicima zadatak da pogledaju crtani film *Asteriks i Kleopatra*

Preuzmite izvor

(https://www.youtube.com/watch?v=jsbUGoHKoWc&ab_channel=busrademir, pristupljeno 5. 10. 2020).

Učenici bi trebali da obrate pažnju na to koji se narodi spominju u filmu i da uoče glavne razlike među njima (u njihovom predstavljanju u filmu).

Uvodni dio časa

Nastavnik će se u razgovoru s učenicima osvrnuti na domaći zadatak koji su imali i prodiskutovati o utiscima. Učenici bi trebali da uoče pripadnike različitih naroda i razlike u njihovom predstavljanju.

Nakon toga će zajednički pogledati isječak istog filma: 21.45–24.37.

Pitanja za analizu:

- Opiši kako izgleda gradilište. Koliko se razlikuje od današnjeg gradilišta?
- Kako se prevoze kameni blokovi? Ko to radi?
- Kakve razlike uočavaš između Kleopatrinog dvorca i gradilišta?
- Kako Obeliks vidi Egipćane? Koje riječi koristi da ih opiše?

Centralni dio časa

Ropstvo u svom užem smislu predstavlja stanje u kojem ljudi nisu jednakci. To je stanje u društvu u kojem su ljudi u potpunosti zavisni od strane gospodara. Takvo društveno uređenje se naziva **robovlasištvo**. Rob je osoba koja nema nikakva prava i predstavlja

vlasništvo drugog čovjeka. Robovi su prisiljeni da rade za svog gospodara i za svoj rad ne dobijaju nikakvu nadoknadu. Gospodar može roba tjelesno kažnjavati (bičevati, mučiti, izgladnjivati), sakatiti, prodati pa na kraju i ubiti. Za takvo postupanje gospodar nikome nije bio dužan odgovarati.

Kako je neko mogao postati rob u antičko vrijeme?

Uglavnom su ratni zarobljenici prodavani u roblje. Robom je mogao postati i neko ko nije platio dug. Dijete roba i robinje također je postajalo robom.

IZVOR 1

[Preuzmite izvor](#)

Rimski mozaik iz Dougge u Tunisu (2. stoljeće n. e.): dva roba nose vinske vrčeve obućeni u tipičnu odjeću robova i s ogrlicom na kojoj je amaljija protiv uroka; dječak rob s lijeve strane nosi vodu i peškire, a onaj s desne strane nosi granu i košaru s cvijećem.

https://hr.wikipedia.org/wiki/Datoteka:Mosaique_echansons_Bardo.jpg (Pristupljeno 13. 6. 2020).

1. Opiši šta vidiš na slici.
2. Kako su obućeni ljudi na slici?
3. Po čemu se razlikuju?
4. Šta nose u rukama?

IZVOR 2

[Preuzmite izvor](#)

Inside Rhinocolura, The City Of Noseless Criminals

<https://www.pinterest.com/pin/573575702533484228/> (Pristupljeno 13. 6. 2020).

1. Opiši šta vidiš na slici?
2. Šta misliš kako se kažnjavaju prestupnici u današnje vrijeme?

Grupni rad

Svaka od 4 grupe dobija po jedan tekst koji će zajednički pročitati i predstaviti.

IZVOR 3

Odlomak iz Hamurabijevog zakonika

Hamurabijev zakonik predstavlja najpoznatiji i najbolje sačuvani zakonik drevne Mesopotamije. Tekst je isписан na stijeni od crnog kamena, visokoj 2,62 m. Danas se čuva u muzeju Louvru u Parizu. Zakonik je nastao oko XVIII vijeka pr. n. e.

15. Ako čovjek pomogne da dvorski rob ili robinja, ili rob muškenuma (priпадnik srednjeg sloja babilonskog društva) pobegne na gradsku kapiju, da se ubije.
16. Ako čovjek u svojoj kući pruži utočište odbjeglog dvorskog robu ili robinji... pa ih na poziv vlasti ne izvede, domaćin da se ubije.
17. Ako čovjek odbjeglog roba ili robinju uhvati na otvorenom i vrati njegovom gospodaru, gospodar roba da mu plati dva šekela (novac u drevnoj Mesopotamiji) srebra.
18. Ako takav rob ne imenuje svog gospodara, mora ga odvesti u dvor da se ispita njegova prošlost i zatim da se vrati svom gospodaru.
19. Ako tog roba zadrži u svojoj kući pa se rob kasnije nađe u njegovom posjedu, taj čovjek da se ubije.

282. Ako rob kaže gospodaru "Ti nisi moj gospodar", a gospodar zatim dokaže da je on njegov rob, njegov gospodar da mu odsiječe uho.

Ricl, M., Mihaljić, R. *Istorijska čitanka za I razred srednjih škola*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1992, 18, 19.

[Preuzmite izvor](#)

Slika Stela.

https://hr.wikipedia.org/wiki/Hamurabijeva_stela
(Pristupljeno 5. 10. 2020)

1. Izdvoji nepoznate riječi (podvuci u tekstu). Razgovarajte u grupi šta bi te riječi mogle da znače, a onda pitajte nastavnika da vam objasni.
2. Izdvoji kazne koje su predviđene za roba (podvuci u tekstu).
3. Šta misliš da li su te kazne opravdane. Obrazloži svoj odgovor.
4. Kakve su kazne predviđene za slobodnog čovjeka?

IZVOR 4

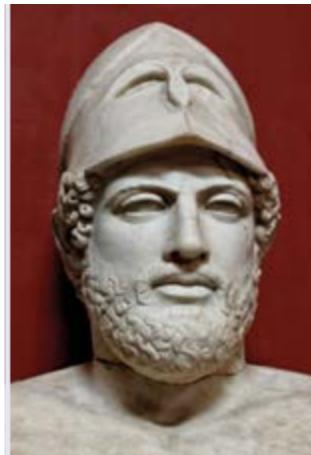
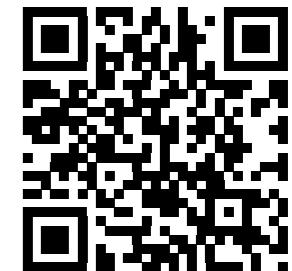
Atinsko društvo jednakih – Odlomak iz govora atinskog državnika Perikla

Perikle, atinski državnik iz V vijeka pr. n. e. U vrijeme njegove vladavine atinska demokratija je bila na svom vrhuncu.

Mi imamo ustav koji se ne ugleda na zakone naših susjeda. Mi više služimo drugima kao primjer no što ih podražavamo. Ovaj poredak naziva se demokratija zato što vlast ne pripada manjini nego većini građana. U privatnim poslovima naši zakoni daju svima ista prava. Ako u državnom životu neko ima veći politički značaj od drugoga nije zato što ga podržava neka politička stranka, već zato što ga ističu lične vrline. Niko zbog siromaštva ne ostaje bez ugleda. I siromah može da djela samo ako nastoji da učini neku uslugu državi...

Iz Periklove besjede iz Tukididovog djela *Peloponeski rat*.
Prema N. Gaćeša i drugi, *Istorija za I razred gimnazije svih smjerova*.
Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 2002.

[Preuzmite izvor](#)

Perikle

<https://hr.wikipedia.org/wiki/Periklo>
(Pristupljeno 5. 10. 2020).

1. Izdvoji nepoznate riječi (podvuci u tekstu). Razgovarajte u grupi šta bi te riječi mogле da znače, a onda pitajte nastavnika da vam objasni.
2. Razgovarajte u grupi o značenju riječi demokratija.
3. Kojim društvenim slojevima (grupama) antička demokratija daje prava?
4. Spominju li se robovi u tekstu? Razmisli zašto je to tako.
5. Izdvoji primjere nejednakosti između društvenih slojeva u tekstu.

IZVOR 5

Robovi su, ali su ipak ljudi

Seneka je bio filozof. Živio je I vijeku n. e. U jednom od svojih pisama prijatelju Luciliju zalaže se za humano postupanje prema robovima.

Seneka šalje pozdrav Luciliju:

Rado čujem od ljudi koji dolaze od tebe da prijateljski živiš sa svojim robovima: to dolikuje tvojoj mudrosti i tvome obrazovanju. Robovi su, ali su skromni prijatelji. Robovi su, ali su ipak ljudi.

Robovi su. Robovi su isto što i mi, ako pomisliš da s njima sudbina postupa isto tako samovoljno kao s nama. I zato mi izgledaju smiješni oni koji smatraju da je sramno ručati zajedno sa svojim robom. I zašto? Samo zato što postoji ta veoma nadmena navika da gomila robova stoji oko gospodara dok on ruča. A ovaj što jede više nego što može podnijeti, i što ogromnom proždrljivošću puni svoj stomak, proširen i već odviknut da obavlja dužnost stomaka, tako da s većim naporom iznosi sve ono što je unio. A nesretnim robovima nije dozvoljeno ni da usne pomjeraju čak ni da bi govorili. Bićem se ušutkava i najmanje mrmljanje, pa čak ni nehotični postupci, kao što su kašalj, kihanje li podrigivanje ne izuzimaju se od batina: ako tišina bude

poremećena bilo kakvim glasom, to se kažnjava; čitavu noć da prestoje nijemi i bez jela...

....Ali iscijedivši robeve kao tovarnu marvu, u starosti ih tjerati i prodavati ja bar smatram znakom naročite zadrte naravi koja ne priznaje nikakvo zajedništvo između čovjeka i čovjeka osim koristi što je jedan iz drugoga može izvući.

Prema: M. Ricl, R. Mihaljić, *Istorijska čitanka za I razred srednjih škola*,
Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1992, 73, 74.

Preuzmite izvor

Seneka

<https://sh.wikipedia.org/wiki/Seneka>
(pristupljeno 05.10.2020)

1. Izdvoji nepoznate riječi (podvuci u tekstu). Razgovarajte u grupi šta bi te riječi mogle da znače, a onda pitajte nastavnika da vam objasni.
2. Izdvoji u tekstu kazne koje su predviđene za roba ako naruši tišinu tokom obroka gospodara.
3. Šta je Seneka želio da poruči rečenicom *Robovi su, ali su ipak ljudi?*
Obrazloži svoj odgovor.

IZVOR 6

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima je usvojena na Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija 1948. i kao takva predstavlja obavezu za sve zemlje članice međunarodne zajednice.

Član 1.

Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Ona su obdarena razumom i svješću i treba jedni prema drugima da postupaju u duhu bratstva. (...)

Član 3.

Svako ima pravo na život, slobodu i bezbjednost ličnosti.

Član 4.

Niko se ne smije držati u ropstvu ili potčinjenosti: ropstvo i trgovina robljem zabranjeni su u svim oblicima.

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima.

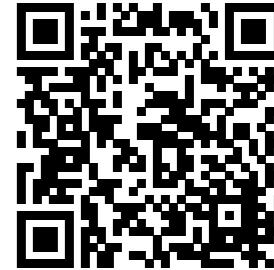
https://www.ombudsman.co.me/docs/deklaracija_o_ljudskim_pravima.pdf

(Pristupljeno 13. 6. 2020).

Preuzmite sliku

Preuzmite izvor

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima

https://www.pinterest.com/pin/439804719865939447/?nic_v2=1a4Ai7OJd (Pristupljeno 5. 10. 2020).

1. Izdvoji nepoznate riječi (podvuci u tekstu). Razgovarajte u grupi šta bi te riječi mogle da znače, a onda pitajte nastavnika da vam objasni.
2. Šta je to što Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima garantuje svakom čovjeku?
3. Na šta svi ljudi imaju pravo? Kako to sumičiš?

Završni dio časa

Nakon izlaganja svake grupe nastavnik se vraća na ideje koje su učenici izdvojili na početku časa (na pitanje Šta je sloboda) i ponovo otvara diskusiju pitajući učenike da li bi nešto dodatno izdvojili nakon što su pročitali ponuđene izvore. Ako ima novih ideja, bilježi ih na tabli.

Potom nastavnik traži od učenika da se osvrnu na ključno pitanje:

Kakve su razlike u shvatanju slobode antičkog i modernog vremena?

Domaći zadatak

Učenici da nacrtaju, izrade od lego kockica, snime fotografiju ili napišu kratki sastav o temi:

Sloboda nije u tome da radimo šta hoćemo,

Nego u tome da ne moramo raditi ono što ne želimo.

Jovan Jovanović Zmaj

Elma Hašimbegović, Senada Jusić-Dučić

“KUPIO ME ZA JEDNOG KONJA” – ROPSTVO U SREDNJEM VIJEKU

UZRAST UČENIKA	TRAJANJE	TEMATSKA CJELINA IZ KURIKULUMA
12–13 godina (VII razred)	45 minuta	Pitanje sloboda u srednjem vijeku

OPIS TEME

Ovom temom nastojimo promovirati vrijednost slobode i pravo na lične izbore kao neke od osnovnih ljudskih prava kojima bi trebao težiti svaki pojedinac. Koristeći se primarnim i sekundarnim izvorima pokušaćemo dočarati poziciju robova srednjeg vijeka i time doprinijeti razumijevanju procesa postanka robom, ali i različitim pozicijama i ulogama robova tokom srednjeg vijeka. Također ćemo pažnju posvetiti različitim pravima i mogućnostima samih robova u odnosu na njihovo društveno-religijsko porijeklo te pokušaje sticanja vlastite slobode. Ovom temom promoviramo univerzalne humanističke ideje slobode, mira, jednakosti.

O ropstvu i robovima u srednjem vijeku najviše saznajemo iz pravnih dokumenata koji se odnose na ugovore o kupoprodaji ili na sporove, tj. sudske procese u koje su uključeni robovi. Pronalazimo ih i u iluminacijama srednjovjekovnih rukopisa, no oni nam češće govore o tome kako ih vide oni što ih oslikavaju nego kako su oni stvarno izgledali ili živjeli.

Radionica se bavi pitanjima šta znači biti neslobodan, na koji se način postaje robom, koliko ratovi utiču na ropstvo, da li se rob rađa ili postaje, kako žive djeca robovi i sl., kao i pitanjima diskriminacije na osnovu rase, etničkog porijekla, izgleda, porijekla.

KLJUČNO PITANJE

Da li je pitanje slobode u srednjem vijeku stvar rođenja, izbora ili manje vrijednosti?

KLJUČNE RIJEČI

Ropstvo, ljudska prava, diskriminacija, drugi i drugačiji, sloboda, žene, djeca

CILJEVI

Upoznati učenike s pojmovima, procesima i rezultatima vezanim za ropstvo u srednjem vijeku

- ▶ Približiti im status robova i diskriminaciju u različitim oblicima: statusnom (slobodan ili neslobodan), vjerskom (hrišćanin ili pagan, hrišćanin-musliman, vjernik-nevjernik), geografskom porijeklu
- ▶ Pripremiti učenike za rad na izvorima

OČEKIVANI ISHODI

- ▶ Razumijevanje načina postajanja robom i njegovog položaja u društvu koristeći se datim izvorima.
- ▶ Uočavanje i objašnjavanje razlike u položaju robova
- ▶ Prepoznavanje diskriminacije i razlika percepcije čovjeka u odnosu na njegov status u društvu

PLANIRANE AKTIVNOSTI – MODEL RADA**Kontekst:**

Sloboda se oduvijek smatra jednom od najvećih vrijednosti za čovjeka. Sloboda da sami donosimo vlastite odluke, upravljamo svojim životom i djelima je ono čemu čovjek teži. Međutim, kroz historiju čovjek se mogao rađati i umirati kao rob ili je mogao na razne načine izgubiti svoju slobodu i postati robom: zarobljavanjem, prodajom, zaduživanjem, ali i dobrovoljnom prodajom. Roditelji su mogli prodati svoju djecu, muževi "nevjerne" žene, mnogi su se sami prodavali da bi u vrijeme gladi mogli da prežive, a nisu bili rijetki slučajevi nasilnog hvatanja i prodavanja u roblje. Jedan od najstarijih načina porobljavanja slobodnog stanovništva bilo je ratno zarobljeništvo. Srednjovjekovni robovi su bili neslobodni ljudi, sloboda kretanja bila im je ograničena, kao i pravo na imovinu, nisu slobodnom voljom mogli sklapati brakove, a mogli su biti prodavani, davani u zalog, miraz, na poklon i sl. Robovi su u srednjem vijeku uglavnom nabavljeni za kućnu poslugu.

Uvođenje feudalnog sistema i širenje kršćanstva nisu okončali postojanje ropstva u srednjem vijeku. Po crkvenim zakonima kršćani ne mogu biti robovi, ali to mogu biti pagani, nevjernici ili nekršćani. Na sličan način, ni u islamu ropstvo nije dozvoljeno, ali se zakon nije odnosio na nemuslimane. Zato trgovina robljem cvjeta tamo gdje su interakcije veće, npr. na Mediteranu, a veliku ulogu u tom poslu imaju italijanski trgovci među kojima prednjači Venecija. Italijanski gradovi, ali i Dubrovnik, učestvuju i u trgovini robljem s Balkanskog poluotoka.

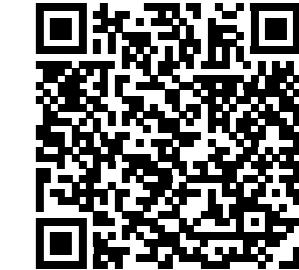
Kasnije, u 15. stoljeću, s prekoatlantskim prometom i trgovinom afričkim robljem, započinje porobljavanje "crnih" Afrikanaca i njihovih afričko-američkih potomaka, i tu treba tražiti početke rasizma koji ni do danas nije prestao biti problem. No i prije bijelog rasizma, postojali su određeni vidovi diskriminacije kojim su trgovci robovima ili njihovi vlasnici opravdavali svoja djela.

Pripremna aktivnost

Pripremiti uvodni radni listić s pitanjima o ropstvu:

Radni listić podijeliti učenicima i objasniti proces rada – poželjno je zabilježiti prve asocijacije i razmišljanja na zadata pitanja:

- a)** Prisjetite se ropstva u antičkom periodu; kada kažemo ropstvo, na šta prvo pomislite?
- b)** Ko su robovi?
- c)** Šta je značilo biti rob?
- d)** Možete li opisati datu ilustraciju?

Preuzmite izvor

Ilustracija 1

<https://stravaganzastravaganza.blogspot.com/2013/02/slavery-in-medieval-germany.html>

Poslije kraćeg vremena diskusijom razmijeniti razmišljanja na zadata pitanja, zabilježiti ih na radnu ploču / papir i iskoristiti kao uvod u temu.

Centralni dio časa

Obradi teme pristupićemo radom u grupama. Pokušaćemo se što više približiti temi i biti spremni razumjeti je, faktografski ojačati i pripremiti se za diskusiju te oblikovanje zaključaka analizom datih izvora. Formiraćemo četiri grupe, pri čemu će svaka grupa analizirati, prikupljati informacije i diskutovati o datim izvorima, praviti bilješke i na osnovu svojih izvora formirati odgovore na pitanja koja se zajedno obrađuju u završnom dijelu. Učenicima će za lakši rad i bolju fokusiranost na temu biti data tabela koja će pratiti pitanja koja su učenici dobili uz izvore. To će im pomoći da imaju bolju preglednost izvora i odgovora do kojih su došli radeći analizu izvora. Na ovaj način ćemo pokušati doći do sadržajnijih završnih zaključaka u završnom dijelu časa.

Grupe će po dobiti četiri izvora za rad (tri tekstualna i jedna ilustracija, po procjeni kapaciteta učenika može i manje). S obzirom na sadržajnost izvora, svaka nova obrada nudi mogućnost nove kombinacije izvora za rad u grupi te se mogu birati slobodnim izborom učenika ili da nastavnik unaprijed pripremi paket izvora.

IZVOR 1

Zlostavljeni od svojih gospodara, povrijeđeni i poniženi? U pravilu se s robovima u srednjovjekovnoj Europi nije postupalo na ovaj način. Kao radna snaga bili su vrlo vrijedni i mnogo korišteni... U srednjovjekovnoj su Europi postojale dvije glavne vrste ropstva. Rob bi mogao biti zarobljena osoba – zatvorenik poštovan tokom rata. "U ovom slučaju čak bi i kršćanin mogao postati rob"... Druga kategorija bili su ljudi robovi silom, na primjer za vrijeme invazije ili zarobljavanje pirata. Rob može biti i osoba rođena od roba, osuđena za zločin ili nesposobna platiti sudsku kaznu... robovi su bili oblik vlasništva. Morali su izvršiti posao koji su im naložili vlasnici i nisu se mogli vjenčati bez njihovog pristanka.

Szymon Zdzieblowski /5. 2. 2019/

<https://scienceinpoland.pap.pl/en/news/news%2C32715%2Cresearcher-slavery-was-common-medieval-europe.html> (Pristupljeno: 2. 9. 2020)

Preuzmite izvor

1. Ko sve može biti / postati rob? ili Koji su bili načini da ljudsko biće izgubi slobodu i postane rob?

2. Možemo li na osnovu ovog izvora uočiti kako su robovi živjeli?

IZVOR 2

Tabela koja prikazuje odnos muškog i ženskog roblja iz Bosne na osnovu kupoprodajnih ugovora i notarskih spisa sklopljenih u Dubrovniku.

Porijeklo	Broj	Žene	Muškarci
Bosna	203	179	24
Usora	24	22	2
Sana	18	15	3
Vrbas	12	12	-
Trebotići	3	2	1
Uskoplje	3	3	-
Vrhbosna	1	1	-
Druga mjesta	38	32	6
Nepoznato	126	97	29
UKUPNO	428	363	65

Elmedina Duranović, Žene iz Bosne na tržištu roblja u Dubrovniku 1279–1301.

Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu, knj. 3, 2014, 47–63.

1. Kakav je bio brojni odnos robova po spolu?
2. Šta mislite zbog čega je ovakav procentualni odnos robova po spolu? Šta mislite kakve su poslove ove žene mogle obavljati u Dubrovniku?
3. Pokušajte razgovarati o položaju žene u srednjem vijeku. Koliko nam je poznata ova tema?

IZVOR 3

Dana 11. septembra 1372. Ja, Bogna, kći Bojka iz Kučeva, potvrđujem da me je Radijen Gojanović kupio za jednog konja od Bjеле Pasavčića i da sam robinja pomenutog Radijena, kome sam obećala i obavezala se da će ispunjavati sve njegove zapovijesti dokle god sam živa...

Mihailo Dinić, Iz Dubrovačkog arhiva, knjiga III. Beograd: SANU, 1967, dokument 63. Prevod s latinskog: Noel Putnik

1. Koja je cijena ljudskog života? ili Koja je cijena ljudske slobode?
2. Šta bi mogla značiti odrednica dokle god sam živa?
3. Šta mislite koje je poslove Bogna obavljala?

IZVOR 4

Ja, Bogeslava, čerka Bogoslava Bačkovića iz Bosne, priznajem (potvrđujem) da sam, zajedno sa svojim sinom po imenu Ratko, već četiri godine robinja Branka Radojevića, koji me je kupio u Brštaniku od Stojisave, kćerke kralja Dabiše, za četrnaest dukata.

Mihailo Dinić, Iz Dubrovačkog arhiva, knjiga III. Beograd: SANU, 1967, dokument 60. Prevod s latinskog: Noel Putnik

1. Je li ropstvo teritorijalno / geografski ograničeno?
2. Ko su akteri / ko učestvuje u sistemu ropstva?
3. Koja je cijena ljudskog života? Slobode?
4. Šta se dešava s djecom robova?
5. Možemo li na osnovu izvora doći do odgovora jesu li žene i djeca imali neka prava dok su bili robovi?
6. Ko odlučuje o sudbini osoba koji su bili robovi?

IZVOR 5

Dana 14. aprila 1393. Grlica, Stojana i Tvrdislava stupile su pred kneza g. Simona de Goza i pred njime i sudijama... rekle: "U ime milosrđa i svete majke crkve, imajte

milosti prema nama jer smo kršteni kao kršćanke i rođene od kršćanskih roditelja, a gospodin Petar Dujo hoće da nas pretvoriti u robe i kao takve proda tvrdeći da nas je kupio, što ne može biti ni po zakonu ni po vašim zapovijestima, te molimo da budemo toga oslobođene."

Zatim je rečeno kako je pomenuti g. Petar rekao: "Ja sam njih kupio kao patarene i kao takve hoću da ih prodam." Stoga su ih Mihoje iz Labone i Tomčo Milčović, sklopivši ugovor sa g. Petrom, kupili i dodijelili sebi kao patarenske robinje. Stoga su pomenuti knez i pomenute sudije, pribavivši informacije od svih, zaključili da su Grlica, Stojana i Tvrdislava rođene u opštini koja je katolička i na osnovu zakona i običaja Dubrovnika presudili da su one slobodne, a ne robinje, i da imaju pravo na svoju slobodu.

Mihailo Dinić, Iz Dubrovačkog arhiva, knjiga III. Beograd: SANU, 1967, dokument 63. Prevod s latinskog: Noel Putnik

1. Zašto se ove tri žene pozivaju na zakone, na koje zakone? ili Na koje zakone se ove tri žene pozivaju da odbranile svoju slobodu? Šta mislite zašto?
2. Zašto je moguće prodati patarenke? (S nastavnikom razgovarati šta bi pojam patarena mogao značiti.)
3. Šta mislite na koji su način knez i sudije mogli pribaviti informacija o porijeklu Grlice, Stojane i Tvrdislave?
4. Šta je pomoglo Grlici, Stojani i Tvrdislavi da budu oslobođene?

IZVOR 6

U godini Kristovog rođenja 1366, 4. jula... Jacomina robinja, koju su nekad zvali Stamati od rase Tatara, ima oko osamnaest godina, srednjeg je rasta, sa kožom boje masline, velikim nosom, mlađežom iznad nosa, dva mlađeža na lijevoj ruci, i probušenim ušima, prodata za cijenu od 33 i po zlatna dukata.

Registrar robova, Firenza, 1366. <http://medievalslavery.org/europe/source-the-florentine-register-of-slaves/> (Pristupljeno: 20. 8. 2020)

Preuzmite izvor

1. Podvucite dijelove u kojima se nalazi fizički opis. Šta mislite zašto je važan fizički izgled robova?
2. Zašto autor dokumenta spominje Jacomininu boju kože?
3. Šta mislite zašto robinja ima staro i novo ime?
4. Kako vlasnici opisuju fizičke osobine robova (veliki nos, ožiljci)? Zašto ovo rade?
5. Zašto se spominje porijeklo robinje?

IZVOR 7

...ova robinja, rečeno da se zvala Marketa, a danas se zove Lucia, kažu da ima oko dvadeset i dvije godine, srednjeg rasta, žute kože, malih, crnih očiju, sa ožiljcima od boginja na obrazima, sa mladežom između kapka i nosa na desnoj strani, i da je koštala 50 zlatnih florina. I rečeno je da je ova robinja rase Grka i da ima probušene uši.

Registrar robova, Firenza, 1366. <http://medievalsavery.org/europe/source-the-florentine-register-of-slaves/> (Pristupljeno: 20. 8. 2020)

Preuzmite izvor

1. Kako objašnjavate opis boje kože Marchette/ Lucije?
2. Podvucite dijelove u kojem se nalazi fizički opis - šta mislite zašto je važan fizički izgled robova?
3. Zašto robinja ima staro i novo ime?
4. Kako vlasnici opisuju fizičke osobine robova (veliki nos, ožiljci)? Zašto ovo rade?
5. Kojeg je porijekla robinja, zašto se navodi njeno porijeklo?

IZVOR 8

Prodajem Jaumu sokolaru princa Jauma: Saracenka svjetlige tamne kože po imenu Issa, za 12 funti, 16 šilinga... i obećavam da navedena Saracenka nije pod kraljevom zaštitom, niti je zaplijenjena krađom niti boluje od padajuće bolesti** i sl.*

* muslimanka

** epilepsija

Ugovor o prodaji roba, 1276/7, Perpignan (današnja Francuska, tada dio teritorija Aragonskog kraljevstva), <http://medievalsavery.org/europe/source-christian-capture-of-muslim-captives-and-slaves-in-the-thirteenth-century-crown-or-realms-of-aragon/source-4-contract-of-sale/> (Pristupljeno: 20. 8. 2020)

Preuzmite izvor

1. Šta mislite zašto se naglašava boja kože?
2. Šta mislite zašto je moguće prodati muslimanku?
3. Zašto trgovac naglašava da Saracenka nije pod kraljevom zaštitom, šta bi moglo značiti da jeste bila pod kraljevom zaštitom?

IZVOR 9

...Arapi su bili jako voljni uzimati Slavene kao robe, jer su ih smatrali potomcima Japheta (najmlađeg Noinog sina), ali je njihova tržišna vrijednost bila niža od, na primjer, vrijednosti Perzijanaca ili Bizantinaca (za koje su vjerovali da su potomci Shema – starijeg Noinog sina)... “Dječaci i djevojčice bili su posebno traženi. Većina njih bila su djeca koja su se mogla obučiti za kalifovu službu”...

Szymon Zdzieblowski /5. 2. 2019/

<https://scienceinpoland.pap.pl/en/news/news%2C32715%2Cresearcher-slavery-was-common-medieval-europe.html> (Pristupljeno: 2. 9. 2020)

[Preuzmite izvor](#)

1. Kako porijeklo robova određuje njihovu vrijednost?
2. Možemo li na osnovu izvora utvrditi jesu li mogli robovi napredovati u službi?

IZVOR 10 Ugovor o prodaji robinje, Venecija, 1434.

Ser Benedikto Trivizano, sin pokojnog Ser Antonia, građanin Padove, u svoje ime i u ime svojih nasljednika, kupuje i prima od Ser Ludovika lično jednu žensku robinju, po porijeklu (nacionalnosti) Čerkeskinja, staru oko 14 godina, po imenu Lucija, fizički i psihički zdravu, po svim očiglednim i skrivenim značajkama nezaraženu opasnim bolestima u skladu s običajima zemlje i grada Venecije, sa svim pravima i zahtjevima prema njoj ili u vezi s njom na bilo koji način. Sve to u ime i za cijenu od 58 zlatnih dukata, prema standardu grada Venecije... Rečeni prodavac po zaključenom poslu oslobađa kupca i njegove nasljednike zahtjeva za oslobođanjem (robinje) posebnim sporazumom da se neće tražiti rečeno (da treća lica nemaju potraživanja prema robinji) i time prodavac daje i prenosi kupcu puno pravo i vlasništvo nad tom robinjom, da je ima, drži, posjeduje, daje, poklanja, prodaje, otuđi, te da nad njom izvršava svoju punu volju, kao prema nečemu što u potpunosti posjeduje.

<http://medievalslavery.org/europe/source-a-slave-sale-contract-from-venice/> (Pristupljeno: 2. 9. 2020)

[Preuzmite izvor](#)

1. Kakvo je zdravstveno stanje robinje i zašto je ono važno?
2. Šta sve može novi vlasnik raditi sa svojim "vlasništvom"?

IZVOR 11

Sudeći prema podacima iz srednjovjekovnih izvora, razmjera trgovine robovima morala je biti značajna. Ponekad i više od mogućnosti kupaca. "U jednom danu na tržnici u Mecklenburgu (sada sjeverna Njemačka) moglo se ponuditi čak nekoliko stotina danskih ratnih zarobljenika zarobljenih tijekom vojnih operacija"...

Szymon Zdzieblowski /5. 2. 2019/

<https://scienceinpoland.pap.pl/en/news/news%2C32715%2Cresearcher-slavery-was-common-medieval-europe.html> (Pristupljeno: 2. 9. 2020)

[Preuzmite izvor](#)

1. Možete li na osnovu datog izvora odgovoriti zašto je nekada bilo u ponudi jako mnogo robova u istom danu? Prisjetite se kako se moglo postati robom.
2. Dokument se odnosi na period 10. stoljeća. Kako su Danci mogli završiti na tržištu roblja?
3. Možemo li povezati ratna djelovanja / sukobe i ropstvo?

IZVOR 12

[Preuzmite izvor](#)

Inicijal u rukopisu Vidal Mayor iz 13. stoljeća, Paul Getty Museum, Getty's open content program
<https://about-history.com/the-history-of-illyria-from-the-beginning-to-the-roman-conquest/> (pristupljeno 15. 9. 2020)

1. Analizirajte izvor! Kako su predstavljeni likovi na inicijalu u srednjovjekovnom rukopisu, šta mislite ko su i o čemu prikaz govori?

Pojašnjenje za nastavnika / opis:

Dva vojnika dovode dva roba pred kralja.

Pirinejsko poluostrvo podijeljeno na kršćanske kraljevine i muslimanski sultanat u Granadi u to doba.

IZVOR 13

[Preuzmite izvor](#)

Arapski zarobljenici, zarobljeni nakon pobjede Nikeforosa Karantenosa

nad arapskom flotom, dovedeni su pred Cara Romanosa III Argyrosa.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Arab_captives_are_brought_before_Emporer_Romanos_III.png (Pristupljeno: 20. 9. 2020)

1. Pri analizi izvora prisjetite se puteva ropstva (dužničko, ratno...). Pokušajte opisati kako su predstavljeni likovi na inicijalu u srednjovjekovnom rukopisu.
2. Šta mislite ko su zarobljeni i o čemu prikaz govori?
3. Kako je ropstvo povezano s ratnim sukobima?

Pojašnjenje za nastavnika:

Arapski zarobljenici dovedeni pred Cara. Iluminacija u rukopisu. (Bizant)

IZVOR 14

[Preuzmite izvor](#)

Engleski manuskript, 11. stoljeće

<https://www.gethistory.co.uk/historical-period/medieval/high-and-late-medieval/the-norman-conquest-cataclysm-or-continuity> (Pristupljeno: 20. 9. 2020)

1. Opišite šta vidite na iluminaciji, ko su ljudi, šta rade?

Tabela s pitanjima za grupe:

Pitanja:	Grupe:	I	II	III	IV	Zaključak
Je li ropstvo teritorijalno / geografski ograničeno?						
Na koji način se moglo postati robom?						
Koja je cijena ljudskog života / slobode?						
Koje su poslove obavljali žene i djeca, a koje muškarci?						
Da li je status roba mogao imati i pozitivne strane?						
Možemo li prepoznati vjerske i etničke diskriminacije u sistemu srednjovjekovnog ropstva?						
Je li ropstvo stvar prošlosti?						
Nesto za dodati?						

Pitanja za rad na izvorima:

1. Je li ropstvo teritorijalno / geografski ograničeno?
2. Na koji se način moglo postati robom?
3. Koja je cijena ljudskog života / slobode?
4. Koje poslove su obavljali žene i djeca, a koje muškarci?
5. Da li je status roba mogao imati i pozitivne strane?
6. Možemo li prepoznati elemente vjerske i etničke diskriminacije u sistemu srednjovjekovnog ropstva?
7. Je li ropstvo stvar prošlosti?

Poslije analize izvora svaka grupa će intervenisati na pitanja i izložiti svoja saznanja i mišljenja na osnovu informacija koje su dobili iz svojih izvora, te će kroz razgovor i diskusiju s drugim grupama uporediti urađeno i uočiti razlike i sličnosti te izvesti zajedničke zaključke.

Završni dio časa

Čas završiti vraćanjem na ključno pitanje s početka rada i diskusijom iznijeti stečene znanja, razmišljanja i stavove.

Ključno pitanje:

Da li je pitanje slobode u srednjem vijeku stvar rođenja, izbora ili manje vrijednosti?

Marija Naletilić, Elma Hašimbegović

DJEVOJKA SA SELA, RATNICA, VJEŠTICA, SVETICA, INSPIRACIJA – ULOGA ŽENE U SREDnjEM VIJEKU NA PRIMJERU IVANE ORLEANSKE

UZRAST UČENIKA	TRAJANJE	TEMATSKA CJELINA IZ KURIKULUMA
12–13 godina (VII razred)	45 minuta	Žene u srednjem vijeku

OPIS TEME

Kroz povijest muškarci su bili oni koji su imali dominantnu ulogu u javnom životu, dok je za žene uglavnom bila određena privatna sfera života. Zato o njima izvori ne govore mnogo i zato danas o njima mnogo manje znamo. Tako je i s periodom srednjeg vijeka. Ipak, sačuvani su podaci, tekstualni i likovni, iz kojih otkrivamo da su i žene učestvovali u javnom životu, pomagale u širenju pismenosti, razvoju umjetnosti, a neke od njih obilježile povijest kao vladarice i pozitivne političke ličnosti. Rat je muški posao, ali čak i kad je vojna povijest u pitanju, u srednjem vijeku imamo jednu ženu koja se, rame uz rame, borila s muškarcima u Stogodišnjem ratu (1337–1453) i utjecala na njegov ishod. Riječ je o Ivani Orleanskoj, jednoj od najpoznatijih povjesnih ličnosti srednjeg vijeka. Zahvaljujući velikom broju povjesnih izvora, pisama, hronika, vojnih dokumenata, no ponajviše zahvaljujući brižljivo dokumentiranom sudskom procesu koji se vodio protiv nje, čujemo direktno glas Ivane Orleanske, ali i eho tog vremena.

KLJUČNO PITANJE

Opišite zašto je Ivana Orleanska jedna od najpoznatijih ličnosti srednjeg vijeka?
Objasnite u kojoj su mjeri žene utjecale na javni život u srednjem vijeku?

KLJUČNE RIJEČI

Žene, sloboda, stogodišnji rat, Ivana Orleanska

CILJEVI

- Analizirati položaj žena u kasnom srednjem vijeku
- Objasniti djelovanje Ivane Orleanske u Stogodišnjem ratu

OČEKIVANI ISHODI

- Učenik objašnjava utjecaj žena u javnom životu srednjeg vijeka na primjeru Ivane Orleanske.

PLANIRANE AKTIVNOSTI – MODEL RADA

Uvod

Pitanja za učenike (5 min.)

Objasnите kako je izgledalo ratovanje u srednjem vijeku? Procijeni kako je izgledao rat koji je trajao sto godina?	
Navedite koja je uloga Ivane Orleanske u Stogodišnjem ratu?	
Opišite kakav je bio život žena i djevojaka u srednjem vijeku?	

Podjela na grupe A, B, C i D; svaka grupa ima svoje izvore koje analizira i odgovara na pitanje (15 min.), prezentacija odgovora na pitanja 5 min. x 4 grupe = 20 min., tablicu svi popunjavaju 5 min.

Rad u grupama (analiza izvora 15 min.)

GRUPA A

IZVOR 1

Francuska nakon sporazuma iz Bretanje, 1360.
godine i na kraju Stogodišnjeg rata

Englezi su dobili polovicu Bretanje i cijelu Akvitaniiju, Calais, Ponthieu i oko polovice francuskog plemstva koje je postalo Edvardovim vazalima. Odredbe tog ugovora prepolovile su Francusku u teritorijalnom smislu i bile su za nju vrlo nepovoljne.

Francuska nakon sporazuma iz Bretanje, 1360. godine

https://hr.wikipedia.org/wiki/Stogodi%C5%A1nji_rat (Pristupljeno 20. 9. 2020)

Preuzmite izvore

Francuska na kraju Stogodišnjeg rata

https://hr.wikipedia.org/wiki/Stogodi%C5%A1ni_rat (Pristupljeno 20. 9. 2020)

- Uporedite ove dvije karte i objasnite što se dogodilo s teritorijem Francuske na kraju Stogodišnjeg rata?

IZVOR 2

Prikaz Stogodišnjeg rata iz različitih vizualnih izvora

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hundred_years_war_collage.jpg
(Pristupljeno 20. 9. 2020)

- Analizirajte likovne izvore. Koje sve načine ratovanja prepoznajete?
- Opišite kako su obučeni i naoružani vojnici?
- Na trećoj ilustraciji je prikazana opsada Orleansa (1428–1429), jedan od ključnih i prijelomnih trenutaka u Stogodišnjem ratu. Pojasni kako izgleda opsada jednog srednjovjekovnog grada?

Preuzmite izvor

GRUPA B

ŽENA RATNICA

IZVOR 1

Prvo pismo Ivane Orleanske koje je poslano engleskim vojskovodama u Orleansu

Isuse (Gospode), Bogorodice,

Kralju Engleske, i vi, Vojvodo od Bedforda, koji sebe zovete Regentom kraljevine Francuske... predajte Gospu (misli na sebe) koju šalje Bog Otac sa nebesa, ključeve svih gradova koje ste zauzeli i poharali u Francuskoj... i vi, streličari, vojnici, plemeči i ostali, koji ste oko grada Orleansa, u ime Boga vratite se u svoje zemlje... Kralju Engleske, ako ne učiniš tako, ja sam zapovjednik, i kad god nađem na tvoje trupe u Francuskoj, natjeraću ih da odu, milom ili silom...

http://archive.joan-of-arc.org/joanofarc_letter_Mar1429.html

(Pristupljeno 20. 9. 2020)

Preuzmite izvor

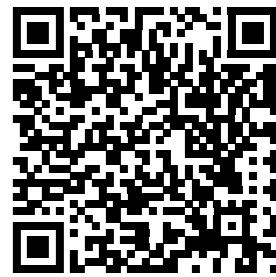

IZVOR 2

Najstariji prikaz Ivane Orleanske, naslikan pedesetak godina nakon njene smrti. Inicijal iz rukopisa, nepoznatog umjetnika

Preuzmite izvor

https://www.akg-images.com/Docs/AKG/Media/TR3_WATERMARKED/1/9/7/b/AKG16925.jpg
(Pristupljeno 20. 9. 2020)

1. Opišite na koji se način Ivana Orleanska obraća neprijateljskim vojnicima i engleskom vladaru? Šta to govori o njenoj hrabrosti?
2. Navedite koje podatke dobijamo o ratu Francuza i Engleza?
3. Opišite Ivanu Orleansku – kako je obučena, obratite pažnju na detalje, kako objašnjavate detalje, šta zaključujete o Ivani?

GRUPA C

IZVOR 1

- *Koliko godina si imala kada si napustila dom svoga oca?*
 - *Ne umijem da kažem koliko imam godina.?**
 - *U mladosti (djetinjstvu), da li si naučila kakav zanat?*
- Da, naučila sam da upredam i da šijem; u šivanju i predenju nema mi ravne i cijelom Rouenu. Zbog straha od Burgundinaca, napustila sam očev dom i otišla u mjesto Neufšato, u Loreni, u kuću žene po imenu La Ruse, gdje sam odsjela nekih 15 dana. Dok sam boravila u očevom domu, zanimala sam se redovnim kućanskim poslovima. Nisam išla u polje za ovcama i drugim životinjama.

<http://archive.jean-of-arc.org/> (Pristup 20.09.2020.)

* Dobro za pitanje i razgovor
kako ne zna koliko ima godina,
u srednjem vijeku to nije
neobičajeno za neškolovane
ljude.

Preuzmite izvor

IZVOR 2

Izjava svjedoka Jeana Morela koji poznaje Ivaninu porodicu i 1455. svjedoči, na posthumnom suđenju

Ivana (Jovanka) odgajana je s brigom i u vjeri, i visoko moralno; bila je toliko dobra da ju je voljelo cijelo selo Domremi. Ivanka je znala Simbol vjere, Oče naš, i Ave Marija (Bogorodice, djevo) kao i svi njeni pratioci. Bila je skromna, kako se i očekuje od nekog čiji roditelji nisu bogati. Prije napuštanja roditelja, radila je i zemljoradnju i ponekad

čuvala stoku u polju. Također je radila uobičajene ženske poslove, poput upredanja (vune) i druge. Znam da je voljela da ide često u samostan presvete Bogorodice od Bermona, u blizini Domremija; često sam je viđao da ide tamo. Bila je tamo kad su je roditelji učili da ore, ili kada je u polju; i kad bi čula zvono za misu, ako je bila u polju, vraćala bi se u selo i u crkvu, kako bi poslušala misu (službu). Tome sam svjedočio nebrojeno puta. Vidio sam je da se isповijeda prilikom Pedesetnice (period od Uskrsa / Vaskrsa do vaznesenja Gospodnjeg) i tokom drugih praznika. Vidio sam je da se isповijeda Gilijamu Fronteu, koji je tada bio Pastor župe Sen Remi.

<https://web.archive.org/web/20200921163907/https://www.jeanne-darc.info/trial-of-nullification/trial-nullification-the-second-inquiry-1455-domremy/>
(Pristupljeno 20. 9. 2020)

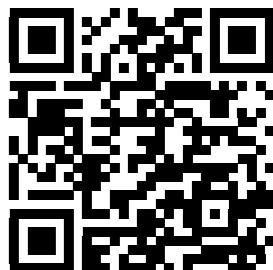
Preuzmite izvor

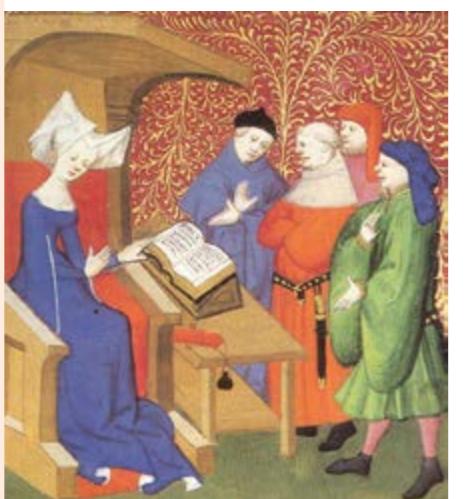
IZVOR 3 Engleski rukopis, 12. stoljeće

Preuzmite izvor

IZVOR 4 Katarina Pizanska

Preuzmite izvor

Kristina Pizanska, prva književnica u Francuskoj

<https://www.ancient.eu/article/1345/women-in-the-middle-ages/> (Pristupljeno 20. 9. 2020)

Katarina Pizanska je živjela i djelovala kao spisateljica na dvoru francuskog kralja Charlesa VII, pisala o pitanjima žena u društvu. Živjela je u isto vrijeme kao i Ivana Orleanska i napisala je čak i pjesmu Pjesma o Jeanne (Ivani) koja govori o njenim podvizima i hrabrosti, i kako svojim djelima zaslužuje mjesto u historiji.

GRUPA D

IVANA ORLEANSKA KAO INSPIRACIJA

IZVOR 1 Katarina Pizanska, Pjesma o Ivani, stih XXXVI

*Ona oslobađa Francusku od neprijatelja,
obnavlja citadele i zamkove,
nijedna vojska nikada nije toliko učinila,
ni sto hiljada vazala!
A našeg hrabrog i sposobnog naroda,
ona je predvodnik i komandant.
Bog je tako načinio; ni Hektor
ni Ahil ne mogu joj se suprotstaviti.*

IZVOR 2 Umjetničke predstave Ivane Orleanske

Ivana Orleanska već je šest stoljeća inspiracija za mnoga umjetnička djela. Umjetnička djela, filmovi, crteži, romani i dr. oslikavali su njen lik ili život. Pogledajte neke od predstava Ivane Orleanske.

Preuzmite izvor

<https://www.jeanne-darc.info/art-image/#>

(Pristupljeno 20. 9. 2020)

Malala Yousafzai, rođena 1997. u Pakistanu, aktivistica za prava žena, posebno na obrazovanje, i najmlađa dobitnica Nobelove nagrade za mir. Naglašava kako je inspirisana Ivanom Orleanskom.

Ona govori sa zastrašujućom jasnoćom proroka, i zadržavajući svoju mirnoću, uz odlučan pogled – to je najблиže koliko mi možemo spoznati kako je izgledala Ivanka od Orleansa kada je rekla: "Ja se ne plašim. Ja sam rođena za ovo."

<https://www.telegraph.co.uk/education/10366948/Malala-Yousafzais-desire-to-learn-shames-our-schools.html> (Pristupljeno 20. 9. 2020)

Preuzmite izvor

1. Navedite na koje načine je likovno predstavljena Ivana Orleanska?
2. Nabrojte koje predstave i uloge žene možete izdvojiti – vjerske, ratničke, feminističke,...?

Prezentacija odgovora na pitanja

Grupe A, B, C i D odgovaraju na pitanja 5 min. x 4 grupe = 20 min.

Popunjavanje tablice

Na kraju sata svi odgovaraju na pitanja i popunjavaju tablicu (5 min.).

	Srednji vijek	Danas
Pravo na život		
Sloboda govora		
Pravo na obrazovanje		
Pravo na ravnopravnost žena i muškaraca		
Percepcija žene u društvu		

DODATNI MATERIJALI I LITERATURA

- <http://archive.joan-of-arc.org/> (Pristupljeno 20. 9. 2020)
- Web-stranica s izvorima o Ivani Orleanskoj – dokumenti sa suđenja, biografije, pisma i drugo:
<https://www.jeanne-darc.info/> (Pristupljeno 20. 9. 2020)
- Web projekat s korisnim resursima za proučavanje života Ivane Orleanke, ali i njenim predstavama kroz historiju, vizualnim izvorima (umjetnička djela, posteri, crteži, crtani filmovi, uključujući i multimedijalne izvore – film, pozorište):
<https://sourcebooks.fordham.edu/basis/joanofarc-trial.asp> (Pristupljeno 20. 9. 2020)
- Internetska baza podataka o srednjovjekovnim izvorima:
<https://teachingwomenshistory.com/teaching-resources/medieval-women/>
(Pristupljeno 20. 9. 2020)
- Web-stranica o ženama u historiji namijenjena nastavnicima historije, sadrži pisane i likovne izvore, prijedloge za korištenje izvora, pripreme za sat i dr.:
<https://www.jeanne-darc.info/location/the-map-collection/>
(Pristupljeno 20. 9. 2020)
- Različite mape koje prikazuju Francusku, Orleans u periodu Stogodišnjeg rata

Fahd Kasumović, Senada Jusić-Dučić

KRŠĆANSKE REDOVNIČKE ZAJEDNICE I ISLAMSKI POLUMJESEC – BOSANSKI FRANJEVCI I OSMANSKO CARSTVO

UZRAST UČENIKA	TRAJANJE	TEMATSKA CJELINA IZ KURIKULUMA
13-14 godina / 8. razred	45 minuta	Kršćanske redovničke zajednice i islamski polumjesec (tolerancija, suživot i sukobi u islamskom svijetu 1450–1918: muslimani, kršćani i Jevreji)

OPIS TEME

Tolerancija, dijalog, poštovanje i uvažavanje različitosti spadaju među temeljne vrijednosti modernog društva. Mada je moderna kultura ljudskih prava posebno potencirala navedene vrijednosti, one nisu pojava koja se isključivo veže za suvremeno doba, nego ih je moguće pratiti u povijesti, kao što je moguće detektirati i situacije u kojima su oni narušavani. Gledano iz perspektive suvremenog društva u kojem se teži promociji navedenih vrijednosti, od ključnog je značaja u nastavi povijesti posvetiti pažnju onim povjesnim situacijama koje mogu poslužiti kao povod za diskusiju o gore navedenim vrijednostima. Kada je u pitanju prošlost Bosne i Hercegovine, važna tema kod koje je to moguće postići je odnos Osmanskog carstva i bosanskih franjevaca. Ova tema je u javnom prostoru često percipirana kao primjer vjerske tolerancije i suživota muslimana i kršćana, ali su, također, naglašavane i neke negativne strane njihovoga odnosa koje su se tokom vremena pojavljivale. Na izvestan način, u ovom pogledu razvile su se i različite strategije prikazivanja ove problematike koje su ugrađene u kulturu sjećanja naroda na Zapadnog Balkanu. Imajući to u vidu, umjesto dosadašnjeg "klasičnog" načina obrade ove teme kojim su učenicima pružani gotovih odgovori o "činjenicama" koje se odnose na položaj nemuslimana u Osmanskem carstvu, kao islamskoj državi, za obradu ove teme izabran je model radionice koji učenicima daje aktivnu ulogu i slobodu u donošenju zaključaka o ovoj važnoj problematici. Od učenika se očekuje da u grupama analiziraju relevantne tekstove koji svjedoče o odnosu bosanskih franjevaca i Osmanskog carstva te da kroz suradnju i dijalog grade osobni stav o ovoj problematici, ali i da razumijevaju posljedice koje su tolerancija i netolerancija imale u povijesti. Tekstovi su izabrani tako da učenicima omogućavaju shvaćanje historije kao mnoštva povjesnih glasova i perspektiva, a ne kao jednom "zauvijek" ustanovljenu istinu koju trebaju memorirati.

KLJUČNO PITANJE

Na koji je način u dostupnim povjesnim izvorima predstavljen odnos Osmanske države prema bosanskim franjevcima, kao kršćanskoj redovničkoj zajednici u osmanskoj Bosni? U kojoj su mjeri ovi tekstovi pogodni za razgovor o toleranciji, suživotu i uvažanju različitosti?

KLJUČNE RIJEČI

Tolerancija, netolerancija, suživot, dijalog, vjerske zajednice, ljudska prava, sloboda, franjevci, muslimani, vjerski odnosi, različitost, multiperspektivnost

CILJEVI

Ospozobiti učenike da donose zaključke o položaju franjevaca u Bosni u osmanskom periodu pomoću povjesnih izvora različitog porijekla; potaći razmišljanje o "drugom" i "drugačijem"; potaći razmišljanje o pozitivnim vrijednostima življenja u sredini u kojoj postoji kulturna i vjerska različitost; usvojiti ključne pojmove potrebne za razumijevanje date teme; potaći na razmišljanje o prevazilaženju mogućih predrasuda vezanih za datu temu; razvijati kritičko mišljenje; razvijati debatne vještine; potaći timski rad.

OČEKIVANI ISHODI

Znanje:

Učenici stječu znanja o bosanskim franjevcima, odnosu Osmanskog carstva prema nemuslimanskim zajednicama, razumijevaju kulturu suživota u Bosni u osmanskom periodu; upoznaju se s različitim vrstama povjesnih izvora te razumijevaju njihov potencijal i značaj za donošenje zaključaka o prošlosti; navedena znanja povezuju s ranije stečenim znanjima.

Vještine:

Učenici prepoznaju i analiziraju povjesne izvore, identificiraju mesta u izvorima pomoću kojih mogu uspješno odgovoriti na postavljena pitanja, upoređuju, razumiјevaju, tumače i evaluiraju različite perspektive, primjenjuju znanja do kojih su došli na osnovu teksta za osmišljavanje prezentacija, prezentiraju zaključke u učionici, diskutiraju o svojim i tuđim rezultatima, analiziraju video i slikovni materijal.

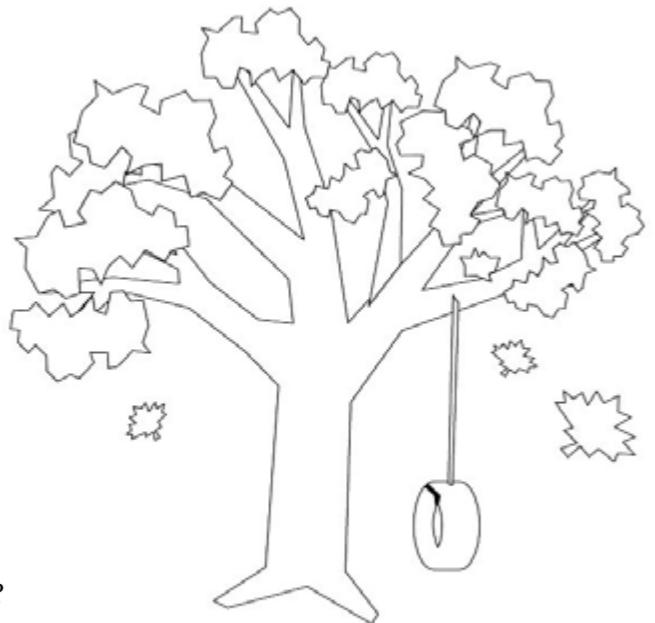
Kompetencije:

Učenici imaju kapacitet da funkcionalno čitaju tekst, na osnovu njega odgovaraju na školske zadatke te donose argumentirane zaključke pod nadzorom nastavnika.

PLANIRANE AKTIVNOSTI – MODEL RADA

Priprema aktivnost (5 min.)

Na tablu ispisati riječ *franjevci* i učenicima podijeliti crtež stabla. Zamoliti učenike da samostalno procijene odabirom grane na stablu koliko su upoznati s pojmom franjevci.

Koja je grana vaša?

Poslije samoprocjene, moguća su sljedeća pitanja koja će potaknuti diskusiju i aktivan rad na temi:

1. Ko su franjevci?
2. Jeste li nekad imali priliku upoznati se i razgovarati s nekim franjevcem?
3. Koliko znate o franjevcima u Bosni?
4. Koliko znate o odnosu islamskih država prema nemuslimanskim zajednicama u povijesti?

Mogu se navesti neka od ličnih iskustava s franjevcima ako ih imaju (učesnici/ trener). Pokazati učenicima sliku franjevaca u njihovoj redovničkoj odori (habit), kako bi stekli vizualnu predstavu o izgledu pripadnika ove kršćanske zajednice.

Franjevci samostana u Kraljevoj Sutjesci

Poslije pripremne aktivnosti ispisati temu na tablu i tako precizno definisati temu rada.

Centralni dio nastavnog sata (35 min.)

Centralni dio nastavnog sata sastoji se od nekoliko aktivnosti koje su raspoređene na sljedeći način: 1. Oluja mozgova, upoznavanje učenika s daljim aktivnostima i organiziranje grupa (5 minuta) 2. Rad u grupama (10 minuta) 3. Prezentiranje zaključaka svake grupe i kratka diskusija radnog materijala (15 minuta) 4. (Opcionalno) Gledanje videomaterijala i davanje kratkih komentara. Vrijeme predviđeno za gledanje videomaterijala je 5 minuta. Ako se odluči za ovu aktivnost, potrebno je prilagoditi vremenski ostale aktivnosti kako bi se ovo moglo uklopiti u predviđeni vremenski okvir od 45 minuta. Također, ako se nastavnik odluči za ovu aktivnost, može umjesto pet ranijih grupa organizirati četiri grupe, kako bi se tako smanjilo vrijeme koje je predviđeno za prezentaciju zaključaka radnih grupa.

1. Oluja mozgova, upoznavanje učenika s daljim aktivnostima i organiziranje grupa (5 minuta)

Oluja mozgova osmišljena je da potakne učenike na razmišljanje o pojedinim ključnim pojmovima koji se vežu za analizu date teme.

Ispisati pojmove *tolerancija, netolerancija, perspektiva* na tablu i za njih vezati asocijacije učesnika.

(Pojmovi se mogu postaviti u grafikon / trougao te se za njih mogu vezati iskazana razmišljanja.)

Učenike upoznati s time da se dalja obrada teme nastavlja radom u grupama te podijeliti učenike u 5 grupa. Svaka grupa će dobiti tekstualne i/ili slikovne izvore za rad. Uza svaki izvor data su i pitanja za rad da se učenici mogu fokusirati i jednostavnije pristupiti analizi izvora. Svaka grupa tokom analize izvora bilježi svoja zapažanja, odgovore, primjedbe i preporuke. Pri tome, učenici koriste papir, flomastere itd.

2. Rad u grupama (10 min.)

Učenicima podijeliti sljedeći radni materijal:

GRUPA A

NEMUSLIMANSKE ZAJEDNICE U ISLAMSKIM DRŽAVAMA: PERSPEKTIVE MUSLIMANSKIH PRAVNIKA

Muslimanski pravnici u Osmanskom carstvu

IZVOR 1

Odlomak iz jednog suvremenog priručnika iz islamskog prava

U Šerijatu, džizja označava određenu količinu imovine koja se uzima od nemuslimana kao materijalni dokaz njihove lojalnosti državi i njihovog zadovoljstva, pošto žive pod islamskom vlašću i u njenom okrilju. Zauzvrat će biti sigurni za svoje živote, imovinu i čast i neće biti prisiljeni prihvati islam, niti će biti sprječeni da upražnjavaju svoje obrede i liturgije. Također im neće biti zabranjeno ništa što oni u svojoj vjeri smatraju dopuštenim, kao što je konzumiranje svinjetine i alkohola. Isto tako, neće ih se obavezati da s muslimanima učestvuju u borbi, što u našem vremenu sliči situacijama u kojima neke države uzimaju od vojnih obveznika određenu sumu kao nadoknadu za oslobođanje od vojne službe.

Tuhmaz, Abdulhamid Mahmud, *Hanefijski fikh* 3. Sarajevo: H. Grabus, 2004, 121.

1. Kakva su, prema muslimanskim pravnicima, bila prava i obaveze nemuslimana u islamskim državama?
2. Zašto su perspektive pravnika važne?
3. Da li se ova situacija može opisati kao vjerska tolerancija (trpeljivost) ili kao vjerska netolerancija (netrpeljivost)?

IZVOR 2

Odlomak iz Leksikona islama o načinu na koji su muslimanski pravnici razmišljali o položaju nemuslimana u islamskim državama

Zimija (doslovno: štićenik). Prema islamskom pravu, kada muslimani osvoje neku nemuslimansku zemlju, stanovništvu koje ne prigriči islam jamči se život, sloboda i imetak. Oni se stoga zovu "ljudi pod ugovorom i obavezom", što podrazumijeva da imaju prava dobivena od muslimana, kao i dužnosti prema muslimanima. Međutim, ako su zarobljeni pod oružjem, oni mogu biti ili ubijeni, ili odvedeni u roblje, ili otkupljeni i zamijenjeni, ili, napokon, oslobođeni.

Smailagić, Nerkez, *Leksikon islama*. Sarajevo: Svetlost, 1990, 681
(za potrebe držanja nastave prilagodio F. Kasumović).

1. Jesu li muslimani i nemuslimani imali jednakta ili različita prava u islamskim državama?
2. Zašto se nemuslimani nazivaju izrazom štićenici?
3. Ko su ljudi Knjige i zašto su ih muslimani posebno tretirali?

GRUPA B

BOSANSKI FRANJEVCI I SULTAN MEHMED II OSVAJAČ

Mehmed II Osvajač / Fatih, sultan koji je zauzeo Carigrad (1453) i srušio Bosansko kraljevstvo (1463).

Sultan Mehmed II Osvajač

Fojnička ahdnama

Sultan Mehmed II Osvajač
Autor portreta: Gentile Bellini
(1429-1507),
talijanski renesansni slikar.

IZVOR 1 Fojnička ahdnama

Kratki opis dokumenta: Ahdnama (vrsta carske naredbe) koju je 1463. u korist bosanskih franjevaca izdao sultan Mehmed II Osvajač, na polju Milodraž, u blizini Fojnice.

On (tj. Bog) je jedini pomoćnik.

U tugri: Mehmed sin Murad-hanov, vazda pobjedonosan!

Zapovijed časnog, uzvišenog sultanskog nišana (znak) i svijetle carske tugre, osvajača svijeta je sljedeće:

Ja, sultan Mehmed-han, stavljam do znanja cijelom svijetu (svom puku i odličnicima) da se prema posjednicima ovog carskog fermana bosanskim kaluđerima pojavila moja velika milost, pa zapovijedam sljedeće:

Neka niko spomenutim (kaluđerima) i njihovim crkvama ne pravi smetnje i neka ih niko ne uznemiruje. Neka oni bezbrižno stanuju u mome carstvu. A oni koji su izbjegli (pobjegli i otišli) neka su slobodni i sigurni. Neka dođu i neka bez straha

stanuju u zemljama moga carstva. Neka se nastane u svojim manastirima i neka niko, ni moje visoko veličanstvo, ni iko od mojih vezira, ni od mojih sluga, ni od mojih podanika, niti iko od stanovnika moga carstva, — ne vrijeda i ne uznemiruje spomenute. Neka im ne upada i neka ih ne ugrožava i ne vrijeda ni njih ni njihove duše (živote), ni njihov imetak, niti njihove crkve. Isto tako neka im je dopušteno da dovedu čovjeka sa strane (iz tuđine) u zemlje moga carstva.

Zbog toga spomenutim veledušno podarujem carsku zapovijed i zaklinjem se sljedećim teškim zakletvama:

Tako mi Stvoritelja zemlje i neba, koji hrani sva stvorenja, i tako mi sedam mushafa, i tako mi našeg velikog vjerovjesnika (Muhammeda), i tako mi sablje koju pašem, — niko se neće protiviti ovome što je napisano sve dokle god mi oni budu služili, dok se budu pokoravali i dok budu odani mojoj zapovijedi.

Napisano 28 maja

U stanu

Milodraž

Šabanović, Hazim, "Turski dokumenti u Bosni iz druge polovine 15. stoljeća", *Istorijsko-pravni zbornik*, sv. 2, Sarajevo, 1949, 204-205.

1. Koji je smisao ahdname sultana Mehmeda II Osvajača i šta nam ona govori o odnosu osmanske centralne vlasti prema bosanskim franjevcima?
2. Obično se smatra da je ahdnama bila dokument od presudnog značaja za franjevce u osmanskoj Bosni? Šta mislite zbog čega?

IZVOR 2

Fra Filip Lastrić o Mehmedu II Osvajaču i ahdnama izdatoj u korist franjevaca (18. st.)

O povlasticama turskih careva

Sultan Mehmed-han, koji je prvi silom podvrgao i zaposjeo Bosansko Kraljevstvo, udostojao se obdariti redovnike franjevačkog reda vrlo povoljnim povlasticama; njih sadrži dragocjena povelja zvana Athnama. Slično i njegovi nasljednici, nikad nisu odbili (naše) molbe da te povlastice potvrde. Njihove fermane ili povelje a posebno spomenutu Athnamu treba vrlo često iznositi pred upravitelje i državne suce da ih provjere ili da ih provedu u život.

Lastrić, Filip, *Pregled starina bosanske provincije*. Sarajevo, Zagreb: Synopsis, 2003, 166-167.

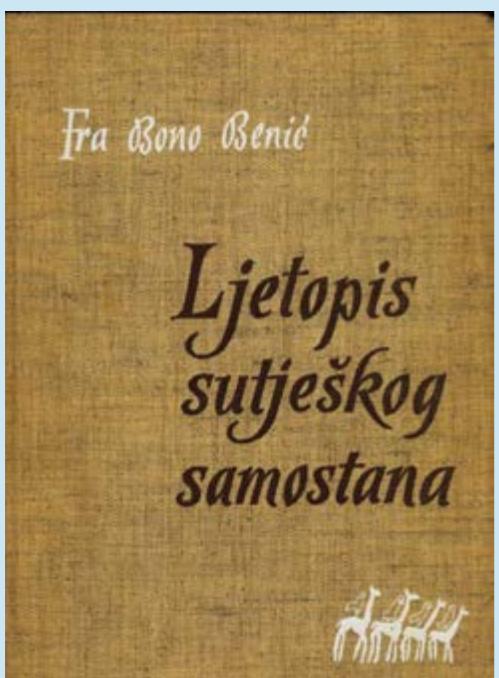
1. Na koji način se u navedenim odlomcima govori o Mehmedu II?
2. Kako autor ocjenjuje značaj ahdname za bosanske franjevce?

GRUPA C

KAKO SU FRANJEVCI DOŽIVLJAVAVALI OSMANLIJE
I SVOJ POLOŽAJ U OSMANSKOM CARSTVU?

IZVOR 1

Odlomak iz pisma bosanskih franjevaca vrhovnim dužnosnicima Rimokatoličke crkve (18. st.)

*Uzorita gospodo,
milostiva gospodo zaštitnici!*

Mi koji živimo pod groznim neprijateljem kršćanstva, pod turskim jarmom, potaknuti revnošću i odanošću prema Bogu i Rimokatoličkoj crkvi, prisiljeni smo da se – pobožno klečeći na koljenima i uzdišući – ponizno obratimo Vašim Uzoritostima. Mi smo već više vjejkova podnosiли nebrojene napore i progonstva i neizrecivu bijedu, dok smo čupali draču, obraćajući mnoge neprijatelje kršćanskog imena, i dok smo sadili kreposti, čuvajući kršćansku vjeru usred opaćina. Mi smo svojim krvavim znojem čuvali kršćansku vjeru, uz smrtnu opasnost i gubitak mnogih stvari. Marljivo smo radili – iskorjenjujući usred pšenice korov zloga raslinja i donoseći pune snopove na Gospodnjoj njivi. Zbog toga i jesu sv.oci pape nas franjevce bosanske provincije bili pohvalili u toliko svojih povelja. O ovom našem marljivom radu svjedoče i niže potpisani bosanski kršćanski vjernici.

Benić, Bono, *Ljetopis sutješkog samostana*. Sarajevo, Zagreb: Synopsis, 2003, 203-204.

1. Na koji su način bosanski franjevci predstavili sebe i svoj položaj u Osmanskom carstvu?
2. Na koji su način u pismu predstavljeni Osmanlije / Turci?

IZVOR 2

Odlomak iz ljetopisa samostana Sutjeska, autora fra Bone Benića, koji govori o sporu franjevaca s visokim svećenicima Pravoslavne crkve (18. st.). Franjevci su smatrali da su im pravoslavni svećenici narušavali određena prava te su tražili zaštitu osmanskih vlasti.

Najprije je, dakle, sudac pročitao povelju protivnika i razmotrio u njoj klauzule i njezinu bit. Zatražili su zatim i naše povlastice pa su i njih isto tako pročitali a navlastito hatišerif s Milodraževa (blizu Fojnice), koji je fratrima dat još kad su Turci osvajali Bosnu. Zatim je isti sudac upitao našu stranku: "Što vi navodite kao razlog da se ne pokoravate ovome što vaši protivnici od vas traže?" – Na taj upit odgovorio je m. p. o. bivši provincial /i/ dekan: "Ima već skoro trista godina otkako je uzvišeni sultan Mehmed-Han pokorio Bosnu a mi s Grcima nismo imali ništa zajedničkog, budući da su oni jednog a mi drugog obreda, kao što se /to/ jasno razabire iz ovog hatišerifa i drugih isprava i povelja koje su nam uzvišeni sultani dobrohotno podijelili. Od toga vremena pa sve do danas uvijek smo imali slobodu bogoslovija prema latinskom načinu..."

Benić, Bono, *Ljetopis sutješkog samostana*. Sarajevo, Zagreb: Synopsis, 2003, 213.

1. Na koji način su bosanski franjevci pred osmanskim sudovima predstavljali sebe i svoj položaj u Osmanskom carstvu, prema podacima franjevačkih ljetopisa?
2. Koliko je činjenica da su se obraćali osmanskom sudu utjecala na izbor riječi koje su koristili kada su govorili o sultanima i svom položaju u osmanskoj državi?
3. Po čemu se ovakav nastup franjevaca razlikuje u odnosu na nastup i izraze koje su koristili kada su pisali poglavaru Rimokatoličke crkve?

GRUPA D

KATOLIČKI VJERSKI OBJEKTI U OSMANSKOJ BOSNI

Fojnički samostan Duha Svetoga

Samostan sv. Ivana u Kraljevoj Sutjesci

IZVOR 1

Odlomak iz naredbe bosanskog namjesnika o obnovi franjevačke samostanske crkve u Sutjesci, iz 1628. godine

Ej Vi, ponos kadije i sudaca, mevlana visočki kadijo, da ti Bog čast povisi! Nakon selama, stavlja ti se do znanja, da su fratri manastira Sutjeske, kojim je ova bujruđija izdata, došli ovamo i vele, prije izvjesnog vremena njihovi stanovi da su izgorili i porušeni, te radi popravka dobili su dozvolu. Ali neki dolaznici i prolaznici njima se uvraćaju, te ih napadaju i uznemiruju. Zato zatražiše od mene jednog, koji će ih u buduće do svršetka tih gradnja i popravaka štititi i čuvati od svakih napadaja. Na njihovu zamolbu određujem i imenujem im čuvarom Rizvan čauša, jednog od čauša bosanskog divana i tamo ga šaljem. Navedeni fratri neka na temelju dozvola prave svoje zgrade, a ti znaj da je ovaj Rizvan čauš do svršetka gradevine njihov nadglednik i čuvar. Dolaznici i prolaznici ne smiju ih napadati, a ako bi se koji usudio, imaš te napadaje otkloniti te raditi i postupati po sadržaju ove bujruđije.

Napisa se početkom ševvala 1038. (1628) g. u Sarajevu Bosni.

Kemura, Sejfudin, *Bilješke iz prošlosti bosanskih katolika i njihovih bogomolja po turskim dokumentima*. Sarajevo: Islamska dionička štamparija, 1916, 15.

1. Kako se osmanska vlast odnosila prema obnavljanju katoličkih vjerskih objekata? Da li su franjevci imali problema u tom pogledu?
2. Šta mislite: Zašto je obnavljanje crkava i samostana bilo od životnog značaja za bosanske franjevce?

IZVOR 2

Nekoliko podataka o obnovi Kreševskog samostana iz ljetopisa fra Marijana Bogdanovića.

Ne smijem propustiti da ne zabilježim neobičnu dobrotu paše Mu/h/sinoglića, sina Avdulah-paše, čije tijelo leži pokopano u Travniku. Ovaj naš paša vrlo je rado prije dvije godine dao dozvolu da možemo u sva tri samostana pokrpiti što god treba a obećali smo mu i dali samo dvjesta groša. Sutješki se samostan ponovno obratio njemu s molbom da izmjeni čitav krov crkve i samostana pa je on to vrlo darežljivo odobrio uz malu cijenu od sto groša. Ej žalosti: krov ovog samostana i crkve bio je tada tako popravljen da smo se nadali trideset godina bez brige u njemu stanovati! Ovaj je paša bio, čini mi se, dosta plemenit i pravi knez.

Bogdanović, Marijan, *Ljetopis kreševskog samostana*.

Sarajevo, Zagreb: Synopsis, 2003, 56–57.

U međuvremenu, jedini se Bećiraga Meter-Osmanagić, sarajevski građanin i vrlo okretan čovjek, priklonio nama i utješio nas; svjetovao nas je i obećao, Bogom se zaklinjući, da će sve učiniti i pribaviti nam ferman bez ikakve vlastite koristi. Neka mu milosrdni Bog bude na pomoći!

Bogdanović, Marijan, *Ljetopis kreševskog samostana*.

Sarajevo, Zagreb: Synopsis, 2003, 58.

Ali, jedno nas silno smučuje i ispunja tjeskobom, zamračuje nam i kvari početak ove tako sretne godine [1766]: što se koncem siječnja izaslanik, kojeg smo poslali kao molitelja ispred našeg spaljenog samostana, vratio iz Carigrada praznih ruku, bez fermana o ponovnoj gradnji. Neka Bog dadne da nevjerni Turci, koji su nas prevarili, dožive sudbinu Grka! Spomenuti naš izaslanik nije ni vidio cara, niti je govorio s vezirom, niti je predao ikakvu predstavku. Naprotiv, prema njegovom lažljivom pričanju saznali smo da mu je /careva/ revnost za muslimansku vjeru i to što je prijašnji vezir bio kažnen i smijenjen onemogućilo bilo kakav uspjeh na sjajnoj Porti.

Marijan Bogdanović, *Ljetopis kreševskog samostana*,

Sarajevo – Zagreb: Synopsis, 2003, 63–64.

1. Kako su franjevci gledali na muslimane koji su im izlazili u susret prilikom obnove stradalih samostana, a kako na one koji su se oglušili o njihove molbe?

GRUPA E

PRIJELAZ NA ISLAM U OSMANSKOJ BOSNI: OSMANSKE I FRANJEVAČKE PERSPEKTIVE

Osmanski kadija (sudac)

IZVORI 1 i 2

Odlomci iz franjevačkih ljetopisa 18. stoljeća
o osobama koje su prešle na islam

1736. na 23. svibnja na kvatre po Duhovi, poturči se Antun (Bolo) Lovrić iz Fojnice i Stevo iz Sutinske, u Fojnici. I već ako onako Antikrst usprogoni fratre i krstjane! Tu veće dana ne smide se krstjansko čeljade iz kuće pomolit, zašto s njima iđaše veliko mloštvo turskih brezposlenika, s bubnji i sviralam, ne samo po sokaci od varoša nego jošter izpod manastira. I gdi koga sritu od uha krstjanskoga, psuju, pogrđuju, kuće lupaju i govore: "hoćeš /li/ se poturčit?"

Lašvanin, Nikola, *Ljetopis*. Sarajevo, Zagreb: Synopsis, 2003, 209.

Na 7. jula [1747.] poturči se, baš u petak, fra Benedikt, laik, u Fojnici. Rodom je Slavonac, Požežanin, a poturči se bez ikakva razloga, već naprosto od vlastite zloče. No malo iza toga krene u Dalmaciju a zatim u Rim, gdje je mnogo govorio protiv fajničke /redovničke/ obitelji pa čak i protiv svih bosanskih fratara. Ali onaj koji je bio neprijatelj Kristu, nije mogao biti prijatelj Bosancima.

Benić, Bono, *Ljetopis sutješkog samostana*, Sarajevo, Zagreb: Synopsis, 2003, 173.

1. Na koji način su franjevci vidjeli prijelaz na islam, u pozitivnom ili negativnom svjetlu?
2. Pojasnite šta je utjecalo na stav franjevaca o prijelazu na islam.

IZVORI 3 i 4 Zapis sarajevskog šerijatskog kadije o prijelazima na islam.

Osoba po imenu Petar, sin Jefte Vukovića, koji je izvorno stanovnik kasabe Stolac koja pripada Hercegovačkom sandžaku, prije dvije godine došao je u grad Sarajevo. Dok je bio u službi kršćanke po imenu Marija, došao je na (šerijatski) sud, odrekao se svih ispravnih vjera, izgovorio riječi šehadeta i prihvatio islam Muhammedov – neka je na njega najbolji salavat. Izabrao je ime Adem te je tako imenovan, što je na ovom mjestu pojašnjeno. Napisano 1. muharrema (12)66. Svjedoci: gradski muftija Mehmed Šakir-efendija, hadži Ahmed-aga Tahmisija, hadži Derviš-beg Handžić, Žiga Salih-aga i ostali.

Fahd Kasumović, "Prijelazi na islam u sidžilima sarajevskog šerijatskog uda iz prve polovine 19. stoljeća", u: *Identitet Bosne i Hercegovine kroz historiju*, knj. 1, Sarajevo: Institut za istoriju, 2010, 218.

Petar sin Mate, stanovnik kasabe Fojnica, došao je na šerijatski sud, svojevoljno se odrekao svih ispravnih vjera i prihvatio vjeru islam. Izgovorio je plemenite riječi šehadeta [odlučio da će djelovati] kako one nalažu te je izabrao ime Mehmed. To je na ovom mjestu zabilježeno. 11 safera [12]31.

Fahd Kasumović, "Prijelazi na islam u sidžilima sarajevskog šerijatskog uda iz prve polovine 19. stoljeća", u: *Identitet Bosne i Hercegovine kroz historiju*, knj. 1, Sarajevo: Institut za istoriju, 2010, 218.

1. Na koji način je jedan osmanski kadija gledao na prijelaz na islam?
2. U čemu se razlikuju perspektiva osmanskog kadije o prijelazu na islam u odnosu na perspektivu bosanskih franjevaca?

Svaka grupa će dobiti rječnik pojmove koji se koriste pri obradi teme i analizi izvora.

RJEČNIK POJMOVA

Han: jedna od titula osmanskih vladara.

Tugra: jedan od simbola carske vlasti, kaligrafski ispisano ime vladara i ime njegovog oca, uz još nekoliko uobičajenih izraza.

Ferman: naziv za sultanovu pismenu zapovijest u Osmanskom carstvu.

Ahdnama: sultanski dokument kojim se garantiraju prava i sloboda različitim skupinama stanovništva unutar Osmanskog carstva.

Vezir: zvanje koje su imale osobe na najvišim položajima u osmanskoj centralnoj upravi te zvanje koje su imali pravo nositi i pojedini pokrajinski namjesnici; ministar.

Mushaf: uvezana knjiga; Kur'an.

Han: jedna od titula osmanskih vladara.

Jaram: pomagalo za uprezanje goveda.

Papa: vrhovni poglavatar Rimokatoličke crkve.

Klauzula: Odredba ili stavka u nekom ugovoru ili pravnom dokumentu.

Hatišerif: vrsta sultanske naredbe u Osmanskom carstvu.

Provincijal: poglavatar franjevačke provincije koja se sastoji od skupine samostana.

Sultan: vladar u Osmanskoj državi.

Dekan: vrsta višeg svećenog lica unutar Katoličke crkve.

Samostan: kuća u kojoj su boravili redovnici, kao, na primjer, franjevci.

Bujruldija: naziv za dokument koji su kao vid svoje naredbe izdavali namjesnici osmanskih provincija.

Kadija: sudac.

Mevlana: gospodin.

Ševal: deseti od dvanaest mjeseci islamskog mjesecovog kalendara.

Groš: vrsta srebrenog novca koji je bio kovan u Osmanskom carstvu.

Paša: titula koju su uz svoje ime nosili veziri kao simbol vezirske časti.

Knez: naslov koji se u različitim evropskim zemljama davao pojedinim istaknutim osobama iz reda visokog plemstva.

Duhovi: Vrsta blagdana / praznika u katoličkom kalendaru.

Fratri: naziv za pripadnike franjevačkog reda; tzv. Mala braća.

Sokak: ulica

Varoš: grad; gradić.

Laik: naziv za osobu koja je ušla franjevački red i započela redovnički život, ali nije još postala svećenik.

Kasaba: naziv za gradsko naselje u Osmanskom carstvu.

Sandžak: vrsta upravne jedinice u Osmanskom carstvu na čijem se čelu nalazio sandžakbeg.

Turbe: vrsta grobnice (u kojoj je npr. ukopan bosanski sandžakbeg Gazi Husrev-beg).

Šehadet: Riječi "Svjedočim da nema drugog Boga osim Allaha i da je Muhammed njegov poslanik." Izgovaranje ovih riječi je uvjet da se postane musliman.

Salavat: Naziv za blagoslov na poslanika Muhammeda koji prakticiraju muslimani.

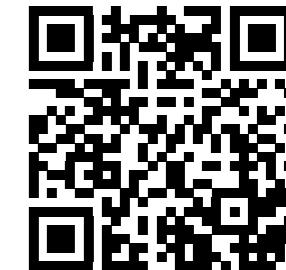
3. Prezentacija zaključaka radnih grupa (15 min.)

Po završetku analize izvora slijedi prezentacija zaključaka do kojih se došlo nakon iščitavanja i analize materijala uz prateću diskusiju učenika, pratnju i komentar modera -ratora-nastavnika.

4. (Opcionalno) Gledanje videomaterijala

Nastavnici mogu pustiti učenicima jedan od dva ponuđena videopriloga kako bi im se dodatno približila problematika te kako bi ih se dodatno zainteresiralo za rad na satu. Ukoliko se nastavnici odluče za ovaj korak, mogu zatražiti od učenika da razmisle u kojoj se mjeri ono što su pročitali i čuli u toku dosadašnjeg dijela nastavnog sata podudara s podacima i stavovima koji su izrečeni u videoprilozima.

Preuzmite izvor

Prilog Aljazeere o franjevcima i ahndnami, 2:47 minute:

<https://www.youtube.com/watch?v=Ij1v78DZHaQ>

Preuzmite izvor

Dokumentarni film *Stoljeća Bosne Srebrenе*

(od 28:20 do 31:33), 2:53 minute:

<https://www.youtube.com/watch?v=-s0G3rBVY0>

Završni dio nastavnog sata (5 min.)

Ovaj dio sata će obuhvatiti dvije aktivnosti:

1. Vratićemo se stablu s početka časa i ponovo iznijeti stav o stečenom znanju uz komentar nekog od dobrovoljaca.
2. Glasanje učenika na zadatu tvrdnju:

Na osnovu svega što smo čuli i vidjeli danas, odnosi između bosanskih franjevaca i osmanske vlasti mogu se opisati kao primjeri:

- a. Tolerancije
- b. Netolerancije
- c. Tolerancije i netolerancije
- d. Nijedno od navedenog

Rezultati glasanja će biti vidljivi na tabli. Ako nastava bude izvođena online, glasanje i prezentiranje rezultata može biti izvedeno pomoću različitih web servisa (Google Forms itd.) te videokonferencijskih aplikacija (Zoom itd.).

Domaći zadatak

Potražiti dodatne zanimljivosti o temi – fokusirati se na dokumentarce i uraditi kratki presjek sadržaja u svoje sveske.

RESURSI I HISTORIJSKI IZVORI

Bibliografija:

1. Šabanović, Hazim, "Turski dokumenti u Bosni iz druge polovine 15. stoljeća", *Istorijsko-pravni zbornik*, sv. 2, Sarajevo, 1949.
2. Lastrić, Filip, *Pregled starina bosanske provincije*. Sarajevo, Zagreb: Synopsis, 2003.
3. Benić, Bono, *Ljetopis sutješkog samostana*. Sarajevo, Zagreb: Synopsis, 2003.
4. Kemura, Sejfuddin, *Bilješke iz prošlosti bosanskih katolika i njihovih bogomolja po turskim dokumentima*, Sarajevo: Islamska dionička štamparija, 1916.
5. Bogdanović, Marijan, *Ljetopis kreševskog samostana*. Sarajevo, Zagreb: Synopsis, 2003
6. Lašvanin, Nikola, *Ljetopis*. Sarajevo, Zagreb: Synopsis 2003.
7. Smailagić, Nerkez, *Leksikon islama*. Sarajevo: Svjetlost, 1990.
8. Tuhmaz, Abdulhamid Mahmud, *Hanefijski fikh* 3, Sarajevo: H. Grabus, 2004.
9. Kasumović, Fahd, "Prijelazi na islam u sidžilima sarajevskog šerijatskog suda iz prve polovine 19. stoljeća", u: *Identitet Bosne i Hercegovine kroz historiju* 1. Sarajevo: Institut za istoriju, 2010.

Web izvori:

10. <https://www.youtube.com/watch?v=lj1v78DZHaQ> (5. 8.2020)
11. <https://www.youtube.com/watch?v=-s0G3rBVY0M> (5. 8. 2020)

Edin Radušić, Senada Jusić-Dučić

"KADA SAM LEŽAO TEŠKO RANJEN, NJEMAČKI OFICIR ME JE ODNIO U NJIHOVU RATNU BOLNICU" – HUMANIZAM I SOLIDARNOST NA PRIMJERU CRVENOG KRSTA

UZRAST UČENIKA	TRAJANJE	TEMATSKA CJELINA IZ KURIKULUMA
13-14 godina / 8. razred	45 minuta	Humanitarne krize 19. i početka 20. stoljeća i međunarodna solidarnost

OPIS TEME

Radionica ima za cilj promovirati ideju općeljudskog humanizma i međunarodne solidarnosti. U osnovi se nalazi realizacija ideja 18. stoljeća koje su se na više razina počele realizirati u 19. stoljeću. Njihova primjena bila je praćena brojnim problemima i nedoumicama koje pokazuju da se i napredniji dio ljudske civilizacije borio s uzdizanjem uzvišenih civilizacijskih principa od partikularnih do univerzalnih. Borba za prihvatanje ovih principa u zapadnoevropskim društvima, gdje je i počela, odvijala se na više frontova i više razina. Kao dobar primjer odabrani su osnivanje Crvenog krsta, njegova misija i djelovanje u Prvom svjetskom ratu, kao primjer institucionalne borbe za pružanje pomoći unesrećenim pojedincima bez obzira na nacionalnu, vjersku, rasnu ili bilo koju drugu pripadnost, te kao solidarnost s porodicama poginulih zbog gubitka ljudskog bića (bez veličanja žrtve za uzvištene ciljeve, državu prije svega). Kao naličje pozitivne strane priče propitivaće se odnosi moćnih i zavisnih država i društvenih zajednica, konkretnije evropocentričan odnos spram islamske civilizacije i civilizacijske "zaostalosti" balkanskih naroda u evropskom javnom prostoru.

KLJUČNO PITANJE

Kakva je uloga Crvenog krsta u prihvatanju ideja humanizma i solidarnosti?

KONTEKST ZA NASTAVNIKA

Nakon osnivanja 1863. godine, cilj Crvenog krsta bio je osigurati zaštitu i pomoći žrtvama oružanih sukoba. To čini svojim izravnim djelovanjem širom svijeta,

kao i poticanjem razvoja međunarodnog humanitarnog prava i promicanjem njegovog poštivanja od strane vlada i svih sukobljenih strana. Odbor koji je postao Međunarodni odbor Crvenog krsta prvi se put sastao u februaru 1863. u Ženevi u Švicarskoj. Među njegovih pet članova bio je i Ženevljani Henry Dunant (Anri Dinan) koji je godinu dana ranije objavio knjigu "Sjećanje na Solferino", u kojoj poziva na poboljšanje brige za ranjene vojnike u ratu.

Do kraja godine odbor je okupio vladine predstavnike kako bi se složili oko Dunantovog (Dinanovog) prijedloga za osnivanje nacionalnih udruženja za pomoć, koja bi trebala pomagati vojnim medicinskim službama. U augustu 1864. godine Odbor je nagovorio vlade da usvoje prvu Ženevsku konvenciju. Ovaj je ugovor obavezao vojske na brigu o ranjenim vojnicima, na kojoj god strani bili, i uveo jedinstveni amblem za medicinske službe: crveni krst na bijeloj podlozi. Na početku Prvog svjetskog rata, na temelju iskustva u drugim sukobima, Međunarodni komitet Crvenog krsta je otvorio Središnju agenciju za ratne zarobljenike u Ženevi, kako bi obnovio veze između zarobljenih vojnika i njihovih porodica. U toku rata Crveni krst je nastavio s inovacijama: posjete ratnim zarobljenicima u tom su razdoblju rasle i intervenirao je zbog upotrebe oružja koje je nanjelo ekstremne patnje – 1918. pozvao je ratoborce da se odreknu upotrebe bojnih otrova. I sama nacionalna društva okupila su mnogobrojne dobrovoljce koji su vodili hitne službe na bojnom polju i zbrinjavali ranjene u bolnicama.

(History of the ICRC. <https://www.icrc.org/en/document/history-icrc>)

Preuzmite tekst

KLJUČNE RIJEČI

Humanizam, solidarnost, mir, jednakost

CILJEVI

- Razvijanje kod učenika svijesti o važnosti i potrebi humanog i solidarnog odnosa prema ljudima, kroz rad na konkretnim primjerima iz historije Crvenog krsta.
- Razvijanje kritičkog mišljenja kod učenika putem analize historijskih izvora, selektiranjem podataka, izvlačenjem argumenata.

OČEKIVANI ISHODI

- Učenik sprovodi školska istraživanja, kako bi ispitao prošlost i sadašnjost.
- Pokazuje drugima historijsko znanje i razumijevanje.
- Tumači prošlost na osnovu didaktički oblikovanih historijskih izvora i razumije šta sve može uticati na pisanje historije; otkriva različita historijska stajališta na historijske događaje i određuje kontekst u kojem su ta stajališta nastala (kritičko mišljenje).

PLANIRANE AKTIVNOSTI – MODEL RADA

Pripremna aktivnost (3 min.)

Na tabli ispisati ključne riječi: *humanizam, solidarnost, mir, jednakost* i pitati učenike šta one njima predstavljaju. Odgovore nije potrebno bilježiti jer se koriste kao uvod za najavu teme i ključno pitanje.

Poslije kraće diskusije vezane za ključne riječi najaviti temu i ključno pitanje na koje učenici trebaju обратити pažnju pri radu na izvorima.

Tema: *Humanizam i solidarnost na primjeru Crvenog krsta*

Ključno pitanje: *Kakva je uloga Crvenog krsta u prihvatanju i primjeni ideja humanizma i solidarnosti?*

Centralni dio radionice

1. Nastavnik daje instrukcije za rad, upoznaje učenike s ključnim pitanjem radionice, kratko ih upoznaje s historijskim kontekstom, dijeli ih u tri grupe, daje im izvore za rad i svakom članu grupe pojašnjava njegov konkretan zadatak vezano za izvore (5 min.)
2. Analiza izvora, rasprava unutar grupe i formiranje teza/zaključaka (20 min.)
3. Kratko upoznavanje učenika s izvorima koje su analizirali i prezentacija zaključaka (odgovora na pitanja) od strane jednog ili dva predstavnika svake grupe (12 min.)
4. Završna diskusija kroz prizmu ključnog pitanja koju moderira nastavnik (5 min.)

GRUPA 1

Pitanja i zadaci uz izvore:

1. Pročitajte izvore, podvucite i izdvojite ključne riječi radionice: humanizam / humanost, solidarnost (simpatija), mir, jednakost. Utvrdite da li neke druge korištene riječi u izvorima imaju slično značenje ključnim riječima. I njih podvucite i izdvojite.
2. Analizirajte izvor koji vam je nastavnik odredio. Probajte zaključiti da li se u tom izvoru pojmovi humanizam / humanost, solidarnost / simpatija, mir i jednakost koriste kao vrijednosti koje se odnose samo na jednu grupu ljudi, a isključuju ostale, ili se koriste kao univerzalne vrijednosti koje se odnose na sve ljudе?
3. Šta misliš zašto u najnegativnijem svjetlu H. Dunant (Dinan) u svojim sjećanjima spominje baš Hrvate i Alžirce? Možeš li to povezati sa zapadnjačkom civilizacijskom ulogom spominjanom u izvoru 1 ("Uvodni tekst i principi Crvenog krsta")?
4. Pročitaj i analiziraj sjećanja H. Dunanta (A. Dinana) na bitku kod Solferina i uporedi je sa Ženevskom konvencijom! Probaj odgovoriti na pitanje u kojoj mjeri je Konvencija bila rezultat nastojanja da se olakšaju stradanja ljudi u sukobu i humanizira okrutno ratovanje opisano u Dunantovom (Dinanovom) sjećanju? Izdvoji opise nehumanih postupaka u Dunantovom (Dinanovom) sjećanju (prema vojnicima, ranjenicima, civilima u ratu), uporedi s Konvencijom i zaključi koje od njih Konvencija razmatra?
5. Da li je Crveni krst učinio oružane sukobe humanijim i povećao brigu za ljudska bića? Ako mislite da jeste, nađite konkretne argumente u izvorima. Povežite konkretne argumente i ponudite opširniji odgovor na koji način je to Crveni krst postigao?

IZVOR 1 Uvodni tekst i principi Crvenog krsta

Međunarodni komitet Crvenog krsta je osnovala grupa humanista 1863., s ciljem da osigura zaštitu i pomoći žrtvama oružanih sukoba. To čini izravnim djelovanjem širom svijeta, kao i poticanjem razvoja i poštivanja međunarodnog humanitarnog prava od strane vlada i svih sukobljenih strana.

Neki ratnici pobjednici – kao što je bio general Guillaume-Henry Dufour (Giljom Anri Difur), budući član Međunarodnog komiteta Crvenog krsta – ponašali su se na "human" način i za vrijeme i nakon borbi. To je njega i njegove istomišljenike, koji su osnovali organizaciju Međunarodni komitet Crvenog krsta, navelo da zamisle da će rat i nasilje postupno biti poraženi čovjekovom domišljatošću i solidarnošću, posebno onom rođenom u pokretu Crvenog krsta. S druge strane, Međunarodni komitet Crvenog krsta podržao je zapadnjačku "civilizacijsku" misiju u svijetu, što i ne iznenađuje, s obzirom na to da je organizacija rođena iz istog zapadnoevropskog kulturnog miljea. U Zapadnoj Evropi su smatrali da brojni domorodački narodi nisu civilizirani, zbog svojih barbarских načina života, i da ih drugi moraju civilizirati.

Palmieri, Daniel, How warfare has evolved – a humanitarian organization's perception: The case of the ICRC, 1863–1960, International Review of the Red Cross, 97 (900), 2015, 985–98.

Sedam fundamentalnih principa Crvenog krsta: humanost, nepristrasnost, neutralnost, neovisnost, dobrovoljno služenje, jedinstvo i univerzalnost.

Temeljni principi Crvenog krsta.
<https://www.icrc.org/en/fundamental-principles> (Pristupljeno 6. 10. 2020).

Preuzmite izvor

IZVOR 2

Sjećanja Henry Dunanta (Anri Dinana), kasnije jednog od osnivača Crvenog krsta, na bitku kod Solferina 1859.

U krvavoj bici vojski Austrijskog carstva na jednoj, a Francuskog carstva i Sardinije na drugoj, poginulo je ili je bilo ranjeno više desetina hiljada vojnika.

Hrvati su dokrajčili svakog na koga su naišli; pobili su sve ranjene saveznike kundacima pušaka; također i Alžirci strijelci, uprkos svemu što su njihovi komandanti mogli da učine da održe njihovo divljaštvo u nekim granicama, nisu imali milosti prema ranjenim austrijskim oficirima i vojnicima, i jurišali su na njih poput zvijeri sa divljim povicima. ... U San Martinu, ranjen je kapetan Palavičini, njegovi vojnici su ga na rukama ponijeli do kapele gdje mu je ukazana prva pomoć. Ali Austrijanci, koji su na trenutak bili odbijeni, obnovili su juriš i probili se do kapele. Barsaljeri nisu bili dovoljno jaki da im se odupru i morali su da napuste svog komandanta; onda su Hrvati uzeli veliko kamenje kod kapije i njime razlupali lobanju sirotog kapetana.

... Žene iz kantine kretale su se na terenu pod neprijateljskom vatrom kao vojnici. Često su i same bile ranjavanje kako su išle među ranjene vojnike, podizale im glave i davale im da piju, jer su ovi zapomagali za vodom... Razbijeni austrijski vojnici su skupljeni i odvedeni u Valedio; ... Ali iako je armija, u svom povlačenju, povela sve ranjenike koje je mogla nositi u vojnim vagonima i rekviriranim kolicima, mnogo nesretnika ostavlјeno je da bespomoćno leži na goloj zemlji, u vlastitoj krvi! ... Tokom bitke, crna zastava postavljena na visoko (vidljivo) mjesto obično je označavala lokaciju mesta pružanja prve pomoći ili poljske ambulante, i bilo je taktički dogovoren da niko ne puca u tom smjeru. Ali ponekad su granate, ipak, padale i tamo... Pri kraju dana, kada noćne sjene počnu da pokrivaju tu ogromnu klanicu... koliko nečujnih suza je pušteno u toj očajnoj noći kada su sav lažni ponos, čak i svaka ljudskost, bili zaboravljeni!

Dunant, Henry, A Memory of Solferino. American Red Cross.

Represented by International Committee of the Red Cross, 1959, 21, 31–32, 38–39.

IZVOR 3

Osnivanje Međunarodnog komiteta Crvenog krsta

Iz zapisnika sa sastanka osnivačkog Vijeća organizacije (1863), kasnije nazvane Međunarodni komitet Crvenog krsta (1880. godine).

H. Dunant (Dinan) je pretpostavio da bi Memorandum koji bi Odbor trebao podnijeti u Berlinu (na planiranom međudržavnom Kongresu dobrobiti, koji je umjesto u Berlinu održan u Ženevi 1864) trebao ilustrirati korist koju su mogli učiniti dobrovoljci bolničari za vrijeme rata u Italiji 1859. godine, da je takva služba postojala; bilo bi korisno navesti takav primjer kako bismo predložili javnosti konkretne dokaze korisnosti i nužnosti filantropskog (humanitarnog) korpusa koji želimo formirati ...

Meeting of the Sub-committee, held on March 17, 1863,
u: *International Review of the Red Cross*, 3 (23), 1963, 65–68.

IZVOR 4

Izvod iz Ženevske konvencije

Ženevsku konvenciju su na inicijativu Komiteta Crvenog krsta (Henry Dunan (Anri Dinan), General Guillaume-Henri Dufour (Giljom Anri Difur) i drugi) 22. augusta 1864. godine usvojili predstavnici tadašnjih velikih sila i drugih država.

Član 1.

Ambulante i vojne bolnice smatraju se neutralnima, i kao takve, biće zaštićene i poštovane od strane zaraćenih sve dok u njima borave ranjeni i bolesni.

Član 2.

Osoblje ambulante i bolnice, uključujući i osoblje pozadine, medicinske, administrativne i transportne službe, i kapelani (sveštenici) imaju isti neutralni status kada su na dužnosti i dok postoji još ranjenih koje treba smjestiti ili im pružiti pomoć. (...)

Član 5.

Stanovnici koji pomažu ranjenima biće poštovani i ostajuće slobodni. Generali zaraćenih sila imaju zadatak da kod stanovništva apeluju na njihovu humanost i neutralnost u humanom ponašanju. Prisustvo nekog ranjenog borca koji je našao zaklon i koji je zbrinut u kući osigurava zaštitu te kuće. Osoba koja je pružila zaklon ranjenom biće izuzeta od pružanja smještaja i od drugih ratnih doprinosa koji mogu biti nametnuti.

Član 6.

Ranjeni ili bolesni borci, kojem god narodu pripadali, biće zbrinuti. Zapovjednici mogu odmah predati protivničkoj strani (njene) ranjene borce, kada okolnosti to dopuštaju i u skladu s dogовором zaraćenih strana. Oni koji nakon oporavka više ne budu sposobni za vojnu službu, biće vraćeni svojim kućama. I ostali mogu isto tako biti vraćeni, pod uslovom da više neće uzimati oružje u ruke dok traju neprijateljstva.

Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded in Armies in the Field. Geneva, 22 August 1864. U: Treaties, States, arties and Commentaries. <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/120> (Pristupljeno 6. 10. 2020).

Preuzmite izvor

"Potpisivanje Ženevske konvencije iz 1864."

u: D. Schindler i J. Toman, *The Laws of Armed Conflicts*. Martinus Nijhoff Publishers, 1988.

GRUPA 2**Pitanja i zadaci uz izvore:**

1. Pročitajte izvore, podvucite i izdvojite ključne riječi radionice: humanizam / humanost, solidarnost (simpatija), jednakost, mir. Utvrdite da li neke druge korištene riječi u izvorima imaju slično značenje ključnim riječima. I njih podvucite i izdvojite.
2. Analizirajte izvor koji vam je nastavnik odredio i zaključite da li se pojmovi humanizam / humanost, solidarnost (simpatija), jednakost, mir koriste kao partikularne vrijednosti (odnose se samo na jednu grupu ljudi, a isključuju ostale) ili o univerzalnim vrijednostima (odnose se na sve ljudе).

3. Pročitaj i analiziraj sjećanja H. Dunanta (A. Dinana) na bitku kod Solferina i uporedi je s Konvencijom o običajima ratovanja! Probaj odgovoriti na pitanje u kojoj je mjeri Konvencija mogla biti rezultat nastojanja da se olakšaju stradanja ljudi u sukobu i humanizira okrutno ratovanje opisano u Dunantovom (Dinanovom) sjećanju? Izdvoji opise nehumanih postupaka opisanih u Dunantovom (Dinanovom) sjećanju (prema vojnicima, ranjenicima, civilima u ratu), uporedi s Konvencijom i zaključi koja od navedenih pitanja konvencija razmatra?

4. Pročitaj svjedočenje britanskog vojnika Burkea (Burka) (Izvor 4) o odnosu neprijateljskog njemačkog vojnika i uporedi ga s opisom odnosa među vojnicima zaraćenih strana iz bitke kod Solferina! Kakvu razliku primjećuješ? Šta misliš da li je na tu razliku u odnosu prema neprijateljskom vojniku mogla utjecati Konvencija o običajima ratovanja? Iz predočenih pratećih materijala uz Burkeovo svjedočenje probaj donijeti zaključak o ulozi Crvenog krsta u humanizaciji rata?
5. Analiziraj fotografiju iz izvora 5 (Ranjeni britanski mornari u bolnici Ymuiden Holandskog crvenog krsta), podsjeti se sudbine zarobljavanih vojnika kod Solferina i uporedi tretman prema zarobljenicima na toj fotografiji! Šta zaključuješ? Vidi li se uloga Crvenog krsta u humanijem odnosu prema zarobljenim vojnicima?
6. Analiziraj pisma medicinske sestre Crvenog krsta (Izvor 6) i plakat Crvenog krsta (Izvor 7)! Šta misliš kakav je bio život medicinske sestre Crvenog krsta na službi u toku rata? Na kakve je izazove i nedaće nailazila? Šta misliš koja su je tri motiva od navedenih opredijelila da se priključi Crvenom krstu: da se žrtvuje kako bi pomogla drugim ljudskim bićima; da pomogne svojoj zemlji; da radi nešto drugaćije; da bi i njoj u nevolji drugi pomogli; da razvije nove vještine; da doživi avanturu; da ljudi misle da je dobra osoba; da ima osjećaj da čini nešto korisno; da stekne nova prijateljstva?

IZVOR 1 Uvodni tekst i principi Crvenog krsta

Međunarodni komitet Crvenog krsta je osnovala grupa humanista 1863., s ciljem da osigura zaštitu i pomoć žrtvama oružanih sukoba. To čini izravnim djelovanjem širom svijeta, kao i poticanjem razvoja i poštivanja međunarodnog humanitarnog prava od strane vlada i svih sukobljenih strana.

Neki ratnici pobjednici – kao što je bio general Guillaume-Henry Dufour (Giljom Anri Difur), budući član Međunarodnog komiteta Crvenog krsta – ponašali su se na "human" način i za vrijeme i nakon borbi. To je njega i njegove istomišljenike, koji su osnovali organizaciju Međunarodni komitet Crvenog krsta, navelo da zamisle da će rat i nasilje postupno biti poraženi čovjekovom domišljatošću i solidarnošću, posebno onom rođenom u pokretu Crvenog krsta. S druge strane, Međunarodni komitet Crvenog krsta podržao je zapadnjačku "civilizacijsku" misiju u svijetu, što i ne izne- nađuje, s obzirom na to da je organizacija rođena iz istog zapadnoevropskog kulturnog miljea. U Zapadnoj Evropi su smatrali da brojni domorodački narodi nisu civilizirani, zbog svojih barbarskih načina života, i da ih drugi moraju civilizirati.

Palmieri, Daniel, How warfare has evolved – a humanitarian organization's perception: The case of the ICRC, 1863–1960, International Review of the Red Cross, 97 (900), 2015, 985–98.

Sedam fundamentalnih principa Crvenog krsta: humanost, nepristrasnost, neutralnost, neovisnost, dobrovoljno služenje, jedinstvo i univerzalnost.

Temeljni principi Crvenog krsta.

<https://www.icrc.org/en/fundamental-principles> (Pristupljeno 6. 10. 2020).

Preuzmite izvor

IZVOR 2

Sjećanja Henry Dunanta (Anri Dinana), kasnije jednog od osnivača Crvenog krsta, na bitku kod Solferina 1859.

U krvavoj bici vojski Austrijskog carstva na jednoj, a Francuskog carstva i Sardinije na drugoj, poginulo je ili je bilo ranjeno više desetina hiljada vojnika.

Hrvati su dokrajčili svakog na koga su naišli; pobili su sve ranjene saveznike kundacima pušaka; također i Alžirci strijelci, uprkos svemu što su njihovi komandanti mogli da učine da održe njihovo divljaštvo u nekim granicama, nisu imali milosti prema ranjenim austrijskim oficirima i vojnicima, i jurišali su na njih poput zvijeri sa divljim povicima. ... U San Martinu, ranjen je kapetan Palavičini, njegovi vojnici su ga na rukama ponijeli do kapele gdje mu je ukazana prva pomoć. Ali Austrijanci, koji su na trenutak bili odbijeni, obnovili su juriš i probili se do kapele. Barsaljeri nisu bili dovoljno jaki da im se odupru i morali su da napuste svog komandanta; onda su Hrvati uzeli veliko kamenje kod kapije i njime razlupali lobanju sirotog kapetana.

... Žene iz kantine kretale su se na terenu pod neprijateljskom vatrom kao vojnici. Često su i same bile ranjavane kako su isle među ranjene vojnike, podizale im glave i davale im da piju, jer su ovi zapomagali za vodom... Razbijeni austrijski vojnici su skupljeni i odvedeni u Valedio; ... Ali iako je armija, u svom povlačenju, povela sve ranjenike koje je mogla nositi u vojnim vagonima i rekviriranim kolicima, mnogo nesretnika ostavljen je da bespomoćno leži na goloj zemlji, u vlastitoj krvi! ... Tokom bitke, crna zastava postavljena na visoko (vidljivo) mjesto obično je označavala lokaciju mjesta pružanja prve pomoći ili poljske ambulante, i bilo je taktički dogovoren da niko ne puca u tom smjeru. Ali ponekad su granate, ipak, padale i tamo... Pri kraju dana, kada noćne sjene počnu da pokrivaju tu ogromnu klanicu... koliko nečujnih suza je pušteno u toj očajnoj noći kada su sav lažni ponos, čak i svaka ljudskost, bili zaboravljeni!

Dunant, Henry, A Memory of Solferino. American Red Cross.
Represented by International Committee of the Red Cross, 1959, 21, 31-32, 38-39.

IZVOR 3 Konvencija o običajima ratovanja (The Hague, 29. juli 1899)

Ova konvencija je jedan iz serije međudržavnih sporazuma usvojenih na poticaj Međunarodnog komiteta Crvenog krsta. Konkretno je održana na inicijativu ruskog cara Nikole II, a potpisale su je sve tadašnje velike sile i druge države, njih ukupno 26. *Imajući u vidu da, dok se traže načini da se sačuva mir i spriječe oružani sukobi među narodima, također je neophodno da se sagledaju i slučajevi kada poziv na oružje može biti izazvan događajima koji se nikakvom brigom nisu mogli izbjegići; Podstaknuti željom da se služi, čak i kod ovakve ekstremne pretpostavke, interesima humanosti i stalno rastućim zahtjevima civilizacije...*

Dok ne bude sačinjen potpuniji zakon o ratovanju, Strane potpisnice smatraju da je pravo proglašiti da u slučajevima koji nisu obuhvaćeni Pravilima koje su strane usvojile, stanovništvo i zaraćene vojske ostaju pod zaštitom i upravom principa međunarodnog prava, kako isti proističu iz prakse ustanovljene među civilizovanim narodima, iz humanitarnog prava i zahtjeva javne savjesti...

Poglavlje 2. O ratnim zarobljenicima

Član 4.

Ratni zarobljenici su u vlasti neprijateljske vlade, a ne u vlasti pojedinaca ili formacija koje su ih zarobile. Prema njima se mora humano ponašati.

Član 5.

Ratni zarobljenici mogu biti internirani u gradu, tvrđavi, logoru, ili kakvom drugom lokalitetu, te ograničeni da se ne kreću preko određenih postavljenih granica; ali oni se mogu ograničavati samo u okviru neizbjježnih mjera sigurnosti.

Convention (II) with Respect to the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land.

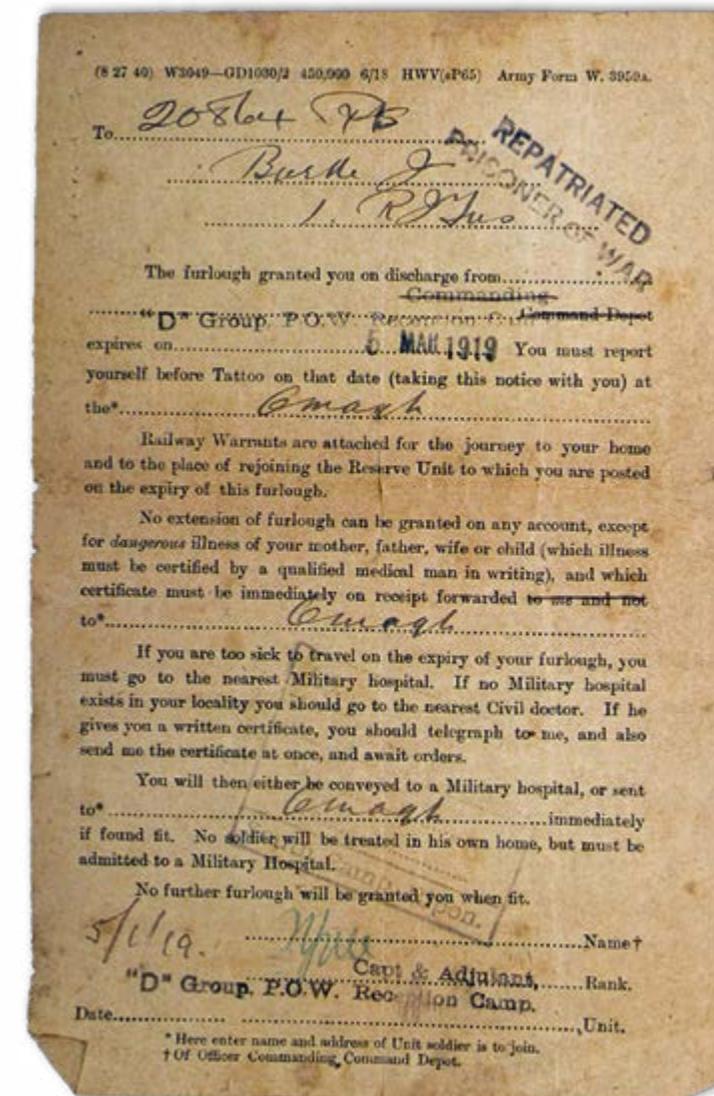
The Hague, 29 July 1899. U: Treaties, States, Parties and Commentaries.
<https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/150> (Pristupljeno 6. 10. 2020).

Preuzmite izvor

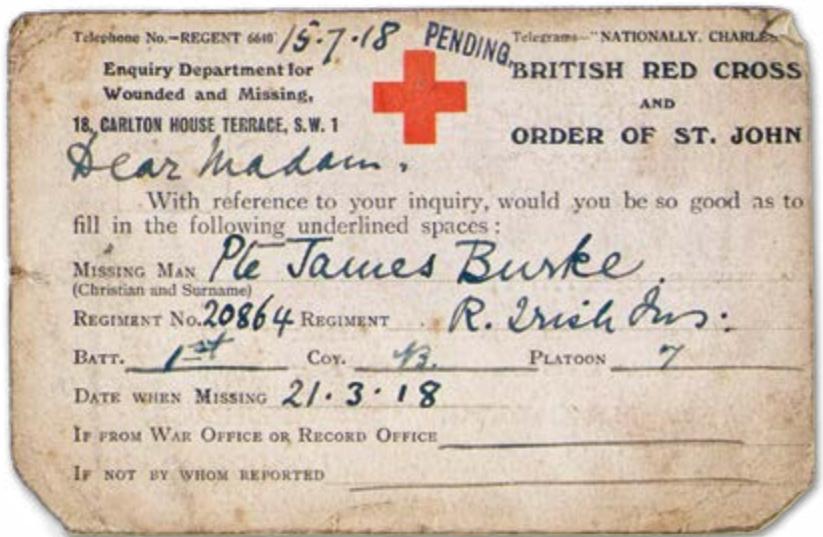

IZVOR 4
Svjedočenje i subbina britanskog vojnika Jamesa Burkea (Džejmsa Burka) u Prvom svjetskom ratu

Javljeno je da je nestao u akciji 21. marta 1918. Džejms je ranio njemački metak, koji je čudom pogodio metalni krst koji je nosio. Džejms je uvijek govorio da mu je, dok je ležao ozbiljno ranjen, prišao mladi njemački oficir i odnio ga u poljsku bolnicu gdje je zbrinut. Uvijek se zahvaljivao mlađom njemačkom oficiru što mu je spasao život. Džejms je onda postao ratni zarobljenik. Ove artefakte i objašnjenja dao mi je sin Džejmsa Burka.

Svjedočenje i subbina britanskog vojnika Jamesa Burkea u Prvom svjetskom ratu, Europeana.
<http://www.europeana1914-1918.eu/en/contributions/3626> (Pristupljeno 6. 10. 2020).

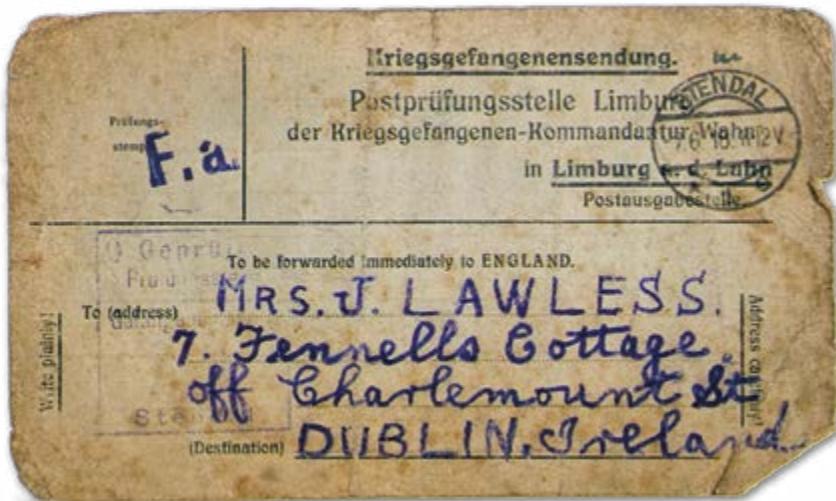

Obrazac puštenog (vraćenog) ratnog zarobljenika, s datumom 6. mart 1919.
 (Europeana. <http://www.europeana1914-1918.eu/en/contributions/3626>.)

Kartica Britanskog Crvenog krsta gdje je navedeno da je nestao (s datumom 15. juli 1918)

(Europeana. <http://www.europeana1914-1918.eu/en/contributions/3626>.)

Njemačka razglednica, s datumom 7. aprila, adresirana na Dablin, kojom obavještava rođake da je ratni zarobljenik u Njemačkoj

(Europeana. <http://www.europeana1914-1918.eu/en/contributions/3626>.)

[Preuzmite izvor](#)

IZVOR 5

Ranjeni britanski mornari (Prvi svjetski rat) u bolnici Ymuiden Holandskog crvenog krsta

"Ranjeni britanski mornari u bolnici Ymuiden Holandskog crvenog krsta", Europeana.
<https://classic.europeana.eu/portal/en/collections/world-war-i> (Pristupljeno 27. 12. 2020).

[Preuzmite izvor](#)

IZVOR 6

O požrtvovanosti aktivista Crvenog krsta – težak život na frontu (pisma medicinske sestre Miss Dorothy M Robinson)

3.decembar 1915.

Najdraža majko,

... Ja spavam u nečemu što se naziva kubikula. To je velika prostorija podijeljena u sedam "ćelija" i nalazi se iznad štale. Štala se sada koristi za pranje veša, tako da nema opasnosti da će mi noću biti hladno. Zaista su lijepo "ćelije" i krevet je vrlo udoban, ali sve više mi je drago što imam kod sebe električnu svjetiljku koju mi je tata dao za rođendan, jer treba proći po mraku kroz neravno i trenutno vrlo blatnjavo dvorište, pokraj kada za pranje veša, pa uz neke drvene stepenice! ...

Voli te tvoja kći Doroti.

2. februar 1916.

Kod novoprdošlog razvili su se uznemirujući simptomi, a doktor je bio u nedoumici da li je on primljen zbog reumatske groznice ili zbog tifusa. On je, naravno, odmah premješten i provedena je opsežna karbolizacija (dezinfekcija) na odjeljenju, a svi mi koji smo bili u blizini smo temeljno poprskani antidotom. Nismo čuli definitivan rezultat, ali se smatralo da nije bio u pitanju tifus, a doktor misli da čak ako je i bio, da je bezbjedno nastaviti kretati se ovuda.

Pisma medicinske sestre Miss Dorothy M Robinson (British Red Cross).
<https://blogs.redcross.org.uk/uk/2011/10/letters-home-from-a-first-world-war-nurse/>
 (Pristupljeno 27. 12. 2020).

Preuzmite izvor

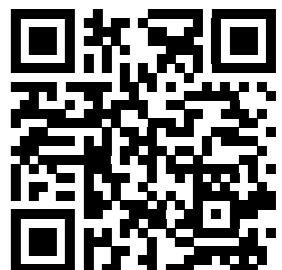
IZVOR 7

Plakat s aktivnostima Crvenog krsta

Plakat o aktivnostima Crvenog krsta. British Red Cross, First World War Volunteers, Supporting PowerPoint. (<https://slideplayer.com/slide/14905476/> (Pristupljeno 27. 12. 2020).

Preuzmite izvor

GRUPA 3

Pitanja i zadaci uz izvore:

1. Pročitajte izvore, podvucite i izdvojite ključne riječi radionice: humanizam / humanost, solidarnost (simpatija), jednakost, mir. Utvrdite da li neke druge korištene riječi u izvorima imaju slično značenje ključnim riječima. Zaključite u kojem se slučaju te riječi koriste i s kojom namjenom? I njih podvucite i izdvojite.
2. Analizirajte izvore 2, 3, 4. i 5. i donesite zaključak po čemu su slična i po čemu se razlikuju pisma državnih ureda od pisma Crvenog krsta i majke poginulog vojnika? Posebno obratite pažnju da li je piscu teksta u izvoru važniji čovjek i njegova sudbina ili vladar, nacija ili država?
3. Izvucite zaključak na osnovu analize dobijenih izvora po čemu se Crveni krst razlikuje od britanske države ili njene armije?
4. Kako je ulogu Crvenog krsta doživljavala porodica nastradalih vojnika?
5. Zaključite na osnovu izvora u kojoj je mjeri Crveni krst u konkretnim aktivnostima djelovao u skladu sa svojim fundamentalnim principima?

IZVOR 1 Uvodni tekst i principi Crvenog krsta

Međunarodni komitet Crvenog krsta je osnovala grupa humanista 1863., s ciljem da osigura zaštitu i pomoć žrtvama oružanih sukoba. To čini izravnim djelovanjem širom svijeta, kao i poticanjem razvoja i poštivanja međunarodnog humanitarnog prava od strane vlada i svih sukobljenih strana.

Neki ratnici pobjednici – kao što je bio general Guillaume-Henry Dufour (Giljom Anri Difur), budući član Međunarodnog komiteta Crvenog krsta – ponašali su se na "human" način i za vrijeme i nakon borbi. To je njega i njegove istomišljenike, koji su osnovali organizaciju Međunarodni komitet Crvenog krsta, navelo da zamisle da će rat i nasilje postupno biti poraženi čovjekovom domišljatošću i solidarnošću, posebno onom rođenom u pokretu Crvenog krsta. S druge strane, Međunarodni komitet Crvenog krsta podržao je zapadnjačku "civilizacijsku" misiju u svijetu, što i ne iznenađuje, s obzirom na to da je organizacija rođena iz istog zapadnoevropskog

kulturnog miljea. U Zapadnoj Evropi su smatrali da brojni domorodački narodi nisu civilizirani, zbog svojih barbarskih načina života, i da ih drugi moraju civilizirati.

Palmieri, Daniel, How warfare has evolved – a humanitarian organization's perception: The case of the ICRC, 1863–1960, International Review of the Red Cross, 97 (900), 2015, 985–98.

Sedam fundamentalnih principa Crvenog krsta: humanost, nepristrasnost, neutralnost, neovisnost, dobrovoljno služenje, jedinstvo i univerzalnost.

Temeljni principi Crvenog krsta.
<https://www.icrc.org/en/fundamental-principles> (Pristupljeno 6. 10. 2020).

Preuzmite izvor

IZVOR 2

Pismo britanskog državnog ureda majci o smrti njenog sina Corneliusa Hayesa od 11. maja 1917.

11. maj 1917.

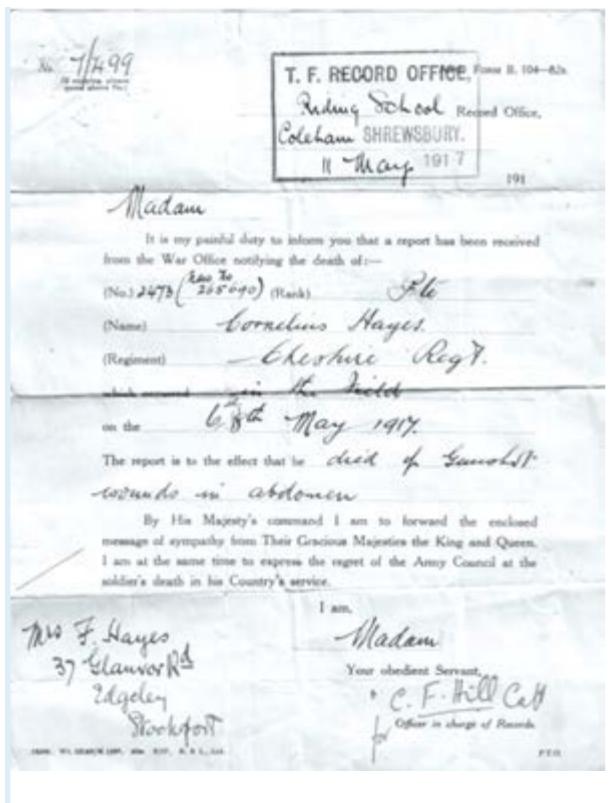
C. F. Hil, službenik u Britanskoj pisarnici, pismo za gđu F. Hajs, 37 Glanvor Rd, Stockport

Gospodo,

moja bolna dužnost je da vas obavijestim da je iz Ratne kancelarije stigla obavijest o pogibiji Cornelijusa Hajs, dana 6. maja. U izveštaju se kaže da je umro od prostrijelne rane u abdomenu.

Po naređenju Njegovog veličanstva, šaljem vam izraze saučešća od Njihovog veličanstva, kralja i kraljice. Takodjer izražavam žaljenje Vojnog savjeta radi pogibije vojnika u službi svoje zemlje.

Pismo britanskog državnog ureda majci o smrti njenog sina Corneliusa Hayesa.
<http://www.westernfrontassociation.com> (Pristupljeno 6. 10. 2020).

Preuzmite izvor

IZVOR 3

Pismo vojnog kapelana Leonarda sestri poginulog vojnika L. Wiliamsona

Francuska. 22. novembar 1916.

Draga gđo Horton,

jako sam žalostan što vam ovo pišem, jer ovo pismo, bojam se, donosi vam loše vijesti o vašem bratu, kaplaru L. Vilijamsonu.

Ponio se vrlo hrabro u napadu na njemačke položaje koji smo izveli prošli ponedeljak, 13. novembra, i pomogao je komandiru čete kada je ranjen da stigne do bezbjednog mjesto. Ali, nedugo zatim, i sam je pogoden šrapnelom i uskoro je od toga umro, sa žaljenjem vam prenosim.

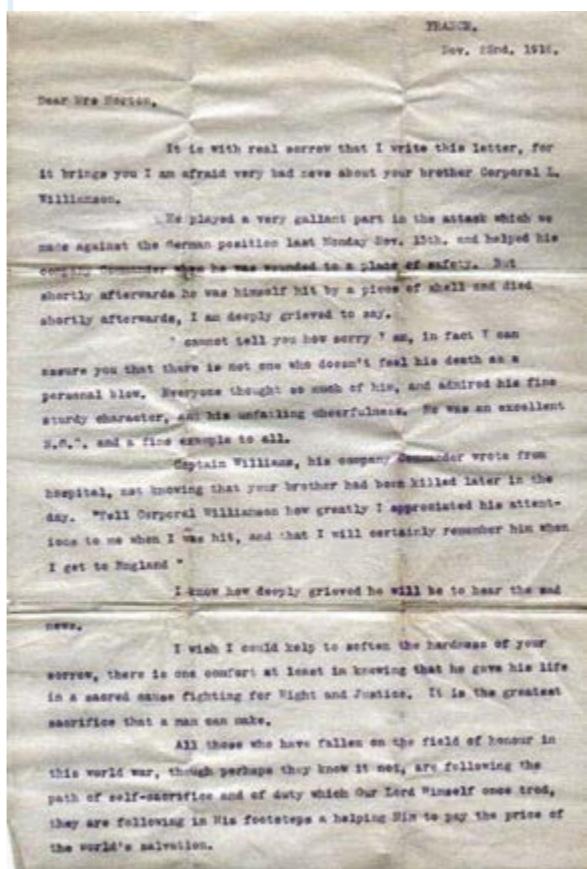
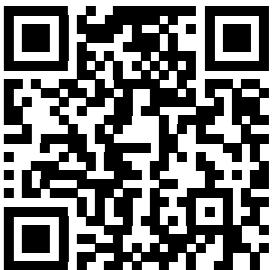
Ne mogu da vam opišem koliko mi je žao, u stvari, uvjeravam vas da nema nijednog od nas koji njegovu pogibiju nije primio kao lični udarac.

Volio bih kada bih mogao da ublažim vašu tugu. Ostaje za utjehu barem saznanje da je dao svoj život u svetom cilju boreći se za pravo i pravdu. To je najviše što jedan čovjek može dati. Svi oni koji su pali na polju časti u ovom svjetskom ratu, iako oni

to možda ne znaju, išli su stopama samožrtvovanja i dužnosti kojima je nekada i Gospod naš hodio, slijede Njegov put i pomažu Mu da plati cijenu spasavanja svijeta. Sahranili smo ga u malo vojničko groblje kod Bertrankura, pored nekoliko njegovih saboraca, koji su umrli da bi Engleska mogla živjeti...

Pismo sestri poginulog vojnika L. Wiliamsona. The Heritage of the Great War.
<http://www.greatwar.nl/framesdefault/feared.html> (Pristupljeno 27. 12. 2020).

Preuzmite izvor

<http://www.greatwar.nl/framesdefault/feared.html> (Pristupljeno 27. 12. 2020).

IZVOR 4 Pismo Crvenog krsta majci poginulog vojnika Davida Muriea

17. jun 1918.

Britanski Crveni krst i red Sv. Jovana, Odjel za upite o ranjenim i nestalim, pišu gđi R. Mari

Poštovana gospodo,

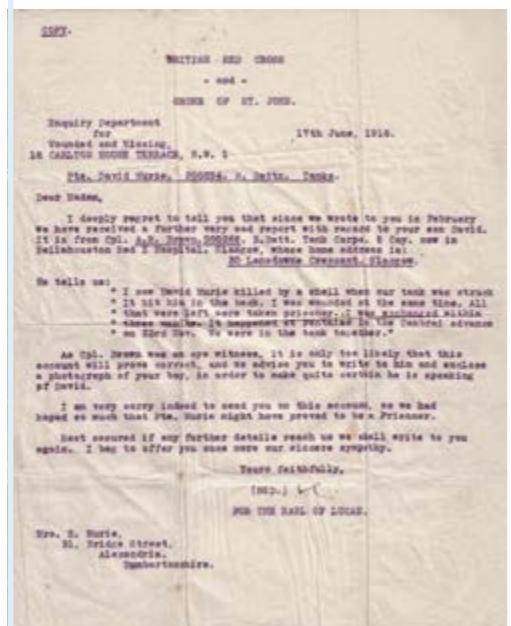
sa dubokim žaljenjem vas obavještavam da smo, nakon što smo vam pisali u februaru, primili nove tužne vijesti o vašem sinu Davidu. One su od kapelana A. R. Brauna. On nam piše:

"Vidio sam pogibiju Davida Marija kada je naš tenk pogodila granata. Pogodila ga je u leđa. Tom prilikom sam i ja ranjen. Svi ostali preživjeli su zarobljeni. Ja sam nakon tri mjeseca razmijenjen. Sve ovo se dogodilo kod Fontena, u napadu na Cambrai 23. novembra. Bili smo zajedno u tenku."

Kako je kapelan Braun bio očeviđac, njegovo svjedočenje je po svemu sudeći tačno, te vas savjetujemo da mu pišete i da pošaljete i fotografiju vašeg sina, kako biste utvrdili da je zaista riječ o Davidu.

Žao mi je da vam izlažem sve ovo, jer smo se iskreno nadali da će se ispostaviti da je D. Mari ratni zarobljenik. Budite uvjereni, ako bilo kakva nova pojedinost dođe do nas, da ćemo vam pisati ponovo. Još jednom primite naše iskreno saučešće.

Pismo Crvenog krsta majci poginulog vojnika Davida Muriea (Dejvida Maria).
<http://www.greatwar.nl/framesdefault/feared.html> (Pristupljeno 27. 12. 2020).

Preuzmite izvor

<http://www.greatwar.nl/framesdefault/feared.html>
(Pristupljeno 27. 12. 2020).

Poslije rada u grupama na analizi izvora slijedi prezentacija saznanja i zaključaka do kojih su učenici došli. Prezentirat će voditelji grupe uz moguću pomoć tima! Moguće je koristiti uporednu tabelu / listu za bolje razumijevanje i poređenje dešavanja prije djelovanja Crvenog krsta i poslije njegovog formiranja. Također se pitanja za grupe mogu dati u vidu tabele za lakši pregled i izlaganje. Izlaganje bi poprimilo bolju strukturu.

Sukobi i svijet prije djelovanja Crvenog krsta
Sukobi i svijet poslije osnivanja Crvenog krsta

Završna diskusija

Pokušaćemo dobiti odgovore učenika na postavljeno ključno pitanje:

Kakva je uloga Crvenog krsta u prihvatanju i primjeni ideja humanizma i solidarnosti?

Bojana Dujković Blagojević,
Melisa Forić Plasto, Slavojka Beštić Bronza

DUGI SAN O SLOBODI I JEDNAKOSTI MEĐU LJUDIMA

UZRAST UČENIKA

TRAJANJE

TEMATSKA CJELINA IZ KURIKULUMA

14–15 godina / 9.
razred

45 minuta

III Univerzalne ljudske vrijednosti kroz djelovanje svjetske organizacije (UN) i drugih humanitarnih, nevladinih organizacija i pojedinaca

IV Emancipacija u drugoj polovini 20. vijeka. Borba za slobodu, ravnopravnost, toleranciju, razumijevanje, protiv diskriminacije. Borba za zdravu i čistu okolinu.

OPIS TEME

Kroz ovu temu učenici će saznati o procesima dugog trajanja te kako ideje o jednakosti i slobodi među ljudima traju u vremenu, ali i kako utiču jedna na drugu. Cilj ove aktivnosti je da učenici spoznaju da je put od usvajanja nekog pravnog akta do njegove pune implementacije dug i trnovit. Najvažniji segment je da učenici primijene elemente kritičkog mišljenja te donesu zaključke o opravdanosti ili neopravdanosti različitih načina borbe za slobodu i jednakost.

KLJUČNO PITANJE

Kakav i koliki put treba preći od donošenja pravnog akta do njegove pune primjene?

KLJUČNE RIJEČI

Sloboda, apartheid, rasizam, segregacija, diskriminacija, ravnopravnost

CILJEVI

Usvojiti pojmove *apartheid*, *rasizam* i *diskriminacija* te razumjeti i vrednovati pojmove slobode i jednakosti među ljudima na primjerima građanskih antirasnih pokreta u drugoj polovini XX vijeka u SAD i Južnoafričkoj Republici.

OČEKIVANI ISHODI

- ▶ Učenik analizira historijske periode, kako su povezani događaji u njima, objašnjava glavne pravce, procese i probleme iz prošlosti smještajući ljudе i događaje u vremenski i prostorni okvir.
- ▶ Tumači prošlost na osnovu didaktički oblikovanih historijskih izvora i razumije šta može uticati na pisanje historije, otkriva različita historijska stajališta i historijske događaje i određuje kontekst u kojem su stajališta nastala (kritičko mišljenje).
- ▶ Razumije trajanje nekih ideja u vremenu i kako preplitanjem određenih ideja i historijskih događaja može doći do novih historijskih obrazaca.

PLANIRANE AKTIVNOSTI – MODEL RADA

Na početku časa učenici se prisjećaju tema iz prethodnog razreda, koje su važne za pitanje slobode, jednakosti i ljudskih prava.

Nastavnik priprema lenu vremena u koju će učenici bilježiti godine koje su pronašli u izvorima koje čitaju.

Aktivnost 1.

Nakon kratkog uvoda nastavnika, učenici u parovima čitaju izvore 1. i 2. te odgovaraju na pitanja:

1. Uporedi ova dva dokumenta i označi sličnosti u njima.
2. Koja su neotuđiva prava?
3. Na lenti vremena ubilježi godine kada su nastali ovi dokumenti i stavi napomenu na koje se zemlje odnose.
4. Prisjeti se tema iz građanskog rata u SAD i pokušaj da odgovoriš na pitanje kada je u SAD ukinuto ropstvo.

Aktivnost 2.

Kontekst za učenike

Ropstvo predstavlja sistem u kojem ljudska bića gledaju kao robu koja je u nečijem vlasništvu i nemaju prava da odlučuju o svojoj sudbini. Ropstvo postoji otkad postoje i prve uređene države. Od antičkih vremena uvijek su oni na vlasti nalazili načina da opravdaju njegovo postojanje. Robovi su bili ratni zarobljenici, pripadnici drugih naroda, osobe koje su pale u ropstvo zbog duga i sl. Industrijsko doba i veća potreba za

radnom snagom otvorili su novo poglavlje u neslavnoj povijesti robovljenja. Od 16. vijeka milioni crnih stanovnika Afrike prevoženi su brodovima preko Atlantika gdje su prodavani kao roba. Ovi ljudi uglavnom su završavali u južnim državama današnjih SAD, gdje su držani u teškim uslovima.

Među brojnim razlikama koje su postojale između sjevernih i južnih država u Americi, pitanje ropstva je bilo jedno od važnijih. Neslaganja su dovela do Građanskog rata 1861–65. Događaj iz ovog rata, s veoma dugoročnim posljedicama, jeste dekret iz 1863. kojim je predsjednik Linkoln oslobođio sve američke robe, dajući im slobodu.

Međutim, vrijeme je pokazalo da, premda slobodno, crno američko stanovništvo nije bilo jednak u pravima s bijelicima.

Drugi svjetski rat i društvene promjene koje su povezane s njim imali su poseban uticaj na rasne odnose u SAD. U rat su SAD ušle s potpuno segregiranim vojnim snagama. Pobjeda u ratu je podigla očekivanja crnog stanovništva koje više nije bilo spremno da toleriše rasnu segregaciju u svim sferama života. Tokom 50-ih i 60-ih godina u Americi su tinjali antirasni pokreti, organizovani brojni protesti i bojkoti kojima je zakonska segregacija osporavana. Pokret za građanska prava imao je svoj vrhunac u periodu 1963–65. Televizijske slike policijskog brutalnog nasilja protiv crnih demonstranata koji su protestovali u Alabami protiv zakona o segregaciji za veoma kratko vrijeme pokrenule su javno mnjenje. To je bio pokretač za masovni Marš na Vašington gdje je Martin Luter King održao svoj čuveni govor. Ovi naporci su doveli do usvajanja saveznog (za cijelu državu važećeg) zakona o građanskim pravima iz 1964. Ovim zakonom zabranjena je diskriminacija u javnim prostorima i pri zapošljavanju.

Aparhejd – ‘odvojenost’, ‘razdvajanje’, ‘odvojeni život’ – bio je društveni sistem koji je provodila vladajuća bijela manjina u Južnoafričkoj Republici u XX vijeku. Ovaj sistem rasne segregacije ozvaničen je 1948. i uveden kao službena politika ove zemlje. Njime je stanovništvo Južnoafričke Republike podijeljeno na bijelce, crnce, Indijce i ‘obojene’ (mulate), s tim da su samo bijelci imali puna politička prava. Otprilike četiri petine nacionalnog dohotka Južnoafričke Republike bilo je u rukama jedne petine bijelaca. Prema statističkim podacima – svaki obojeni stanovnik ove republike prosječno je hapšen i saslušavan jednom godišnje, bez prava glasa, nepismen svaki drugi, svaki peti bez zaposlenja, svaki drugi crni dječak umirao je prije svoje desete godine. Aparhejd, stvoren pod snažnim uticajem rasizma, s vremenom je izazivao sve veći otpor većinskog crnačkog stanovništva, a na JAR navukao antipatije cijele međunarodne javnosti.

Učenici u parovima analiziraju izvore 4 i 5 (govore K. L. Kinga i N. Mendele). Upoređuju ih i nalaze sličnosti i razlike. Vremenske odrednice bilježe na lenti vremena.

Za to vrijeme nastavnik priprema izvor broj 3 (Deklaracija UN-a o ljudskim pravima). Bilo bi dobro da ovaj izvor bude postavljen tako da ga vide svi učenici (na platnu ili odštampan na velikom papiru).

Aktivnost 3.

Nastavnik zajedno s učenicima analizira Deklaraciju UN-a. Tumači nepoznate pojmove, postavlja sljedeća pitanja učenicima i diskutuje s njima:

1. U kojoj su mjeri odredbe Univerzalne deklaracije prepoznali u izvorima 4 i 5?
2. Za šta se bore M. L. King i N. Mendela? Koje su sličnosti i razlike u njihovim zahtjevima?
3. Zbog čega je postojao tako jak otpor uvođenju ravnopravnosti između bijelih i crnih ljudi?
4. Koje su sličnosti i razlike u pristupu M. L. Kinga i N. Mendele? Obrazloži svoj odgovor.

Aktivnost 4.

Učenici analiziraju lente vremena. Cilj ove aktivnosti je da uoče dugo trajanje procesa za slobodu i jednakost među ljudima te kako su događaji povezani i na koje načine ideje nalaze svoju primjenu u praksi. Tokom diskusije treba da odgovore na ključno pitanje:

Kakav i koliki put treba preći od donošenja pravnog akta do njegove pune primjene? Kakve prepreke stoje na putu implementacije? Koje načine borbe za jednakost i slobodu si upoznao tokom ovog časa? Koji daje brže i bolje rezultate? Obrazloži svoj odgovor.

IZVOR 1 Odlomak iz Deklaracije nezavisnosti

U Filadelfiji je 4. jula 1776. objavljena Deklaracija nezavisnosti, čiji je glavni tvorac Tomas Džeferson. Ovim dokumentom su po prvi put u historiji formulisana neotuđiva ljudska prava na život, slobodu, jednakost i sreću, a iz njih je izvedeno pravo na otpor.

Mi držimo da su ove istine same po sebi očigledne: da su svi ljudi stvorenji jednaki, da im je njihov Stvoritelj podario neka neotuđiva Prava i da tu spadaju Život, Sloboda i potraga za srećom. Da su, kako bi se osigurala ta prava, među ljudima organizovane vlade čija pravedna moć proističe iz volje onih kojima vladaju... da kad god neki oblik vlade postane destruktivan po te ciljeve, Narod ima pravo promijeniti je ili ukinuti, pa osnovati novu vladu... onako kako će se njemu činiti najdjelotvornije za njegovu Sigurnost i Sreću.

Filip Dženkins, *Istorijske Sjedinjenih Država*. Beograd, 2002, 245–247.

IZVOR 2 Deklaracija o pravima čovjeka i građanina

Na samom početku Francuske buržoaske revolucije Narodna ustavotvorna skupština je 26. augusta 1789. objavila Deklaraciju o pravima čovjeka i građanina pisani po uzoru na američku Deklaraciju nezavisnosti iz 1776. U ovom dokumentu sloboda, sigurnost, vlasništvo i otpor ugnjetavanju proglašeni su neotuđivim ljudskim pravima.

Član 1.

Ljudi se rađaju i ostaju slobodni i ravnopravni. Društvene razlike mogu biti zasnovane samo na zajedničkoj koristi.

Član 2.

Cilj svakog političkog udruživanja je očuvanje vječitih i prirodnih prava čovjeka. Ta prava su: sloboda, vlasništvo i otpor ugnjetavanju.

Član 3.

Svaki suverenitet u suštini počiva na narodu. Nijedno tijelo, nijedan pojedinac ne mogu sprovoditi vlast koja potiče iz naroda.

Član 4.

Sloboda se sastoji u tome da čovjek može da radi sve što ne šteti drugome. Tako prirodna prava svakog čovjeka dopiru do onih granica koje drugim članovima

društva garantuju uživanje tih istih prava. Takve granice može odrediti samo zakon. (...)

Član 9.

Svaki čovjek smatra se nevinim dok ga ne proglaše krivim. Ako se zaključi da je njegovo hapšenje neophodno, svaka pretjerana strogost, koja nije nužna da se društvo od njega zaštiti, mora se zakonom strogo suzbijati.

Član 10.

Niko ne smije biti uznemiravan zbog svojih stavova, čak ni vjerskih, samo ako njihovo iskazivanje ne remeti zakonom utemeljen javni red.

Član 11.

Slobodno iznošenje misli i mišljenja jedno je od dragocjenih prava čovjeka. Tako svaki građanin može slobodno govoriti, pisati i štampati, ali mora odgovarati za zloupotrebu te slobode u primjerima utvrđenim zakonom.

<https://www.slideshare.net/GordanaComic/francuska-deklaracija-o-pravima-oveka-i-gradjanina-iz-1789> (pristupljeno 28. 7. 2020)

Preuzmite izvor

IZVOR 3 Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima

Generalna skupština Ujedinjenih nacija je na zasjedanju 10. decembra 1948. usvojila ovaj dokument kojim je predstavljeno viđenje ove organizacije o univerzalnim i neotuđivim pravima. Nakon strahota koje je prouzrokovao Drugi svjetski rat i počinjenih zločina, UN su smatrali da je veoma važno precizno definisati ključna ljudska prava.

Generalna Skupština proglašava Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima kao zajednički standard koji treba da postignu svi narodi i sve nacije da bi svaki pojedinac i svaki organ društva, imajući ovu Deklaraciju stalno na umu, težio da

učenjem i vaspitanjem doprinese poštovanju ovih prava i sloboda i da postupnim unutrašnjim i međunarodnim mjerama obezbijedi njihovo opšte i stvarno priznanje i poštovanje kako među narodima samih država članica, tako i među narodima onih teritorija koje su pod njihovom upravom.

Član 1.

Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Ona su obdarena razumom i sviješću i treba jedni prema drugima da postupaju u duhu bratstva.

Član 2.

Svakom pripadaju sva prava i slobode proglašene u ovoj Deklaraciji bez ikakvih razlika u pogledu rase, boje, pola, jezika, vjeroispovijesti, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili društvenog porijekla, imovine, rođenja ili drugih okolnosti....

Član 3.

Svako ima pravo na život, slobodu i bezbjednost ličnosti.

Član 4.

Niko se ne smije držati u ropstvu ili potčinjenosti: ropstvo i trgovina robljem zabranjeni su u svim oblicima.

Član 5.

Niko se ne smije podvrgnuti mučenju ili svirepom, nečovječnom ili ponižavajućem postupku ili kažnjavanju.

Član 7.

Svi su pred zakonom jednaki i imaju pravo bez ikakve razlike na podjednaku zaštitu zakona. Svi imaju pravo na jednaku zaštitu protiv bilo kakve diskriminacije kojom se krši ova Deklaracija i protiv svakog podsticanja na ovakvu diskriminaciju.

https://www.ombudsman.co.me/docs/deklaracija_o_ljudskim_pravima.pdf
(pristupljeno 28. 7. 2020)

Preuzmite izvor

IZVOR 4

Ja imam san – govor Martina Lutera Kinga

Martin Luter King (1929–1968) je bio američki baptistički sveštenik i borac za građanska prava. U borbi za ravnopravnost Afroamerikanaca u SAD koristio se metodama nenasilja i građanske neposlušnosti. Godine 1968. na Kinga je izvršen atentat. Dobitnik je Nobelove nagrade za mir 1964.

Sretan sam što mogu da vam se pridružim danas u nečemu što će ostati zapamćeno kao najveće demonstracije za slobodu u historiji našeg naroda...

...Ali sto godina kasnije, Crnci još nisu slobodni. Sto godina kasnije, život Crnaca još uvijek je tužno osakaćen okovima segregacije i lancima diskriminacije. Sto godina kasnije, Crnci žive na pustom ostrvu siromaštva usred velikog okeana materijalnog prosperiteta. Sto godina kasnije, Crnci i dalje stagniraju na marginama američkog društva i osjećaju se kao da su u egzilu u vlastitoj zemlji. Danas smo došli ovdje da ukažemo na to sramno stanje stvari. Na neki način, došli smo u svoj glavni grad da damo ček na naplatu. Kada su tvorci naše republike pisali te divne riječi Ustava i Deklaracije o nezavisnosti, potpisali su obveznicu koju su naslijedili svi Amerikanci. Ova obveznica bila je obećanje da će svim ljudima, da, crncima baš kao i bijelcima, biti garantovano neotuđivo pravo na život, slobodu, i potragu za srećom...

...i kažem vam danas, prijatelji, da iako se borimo s teškoćama današnjice i sutrašnjice, ja i dalje imam san. To je san duboko ukorijenjen u Američki san.

Sanjam da će jednoga dana ovaj narod ustati i oživjeti istinito značenje svog načela: "Držimo da su ove istine same po sebi očigledne: da su svi ljudi stvoreni jednaki."

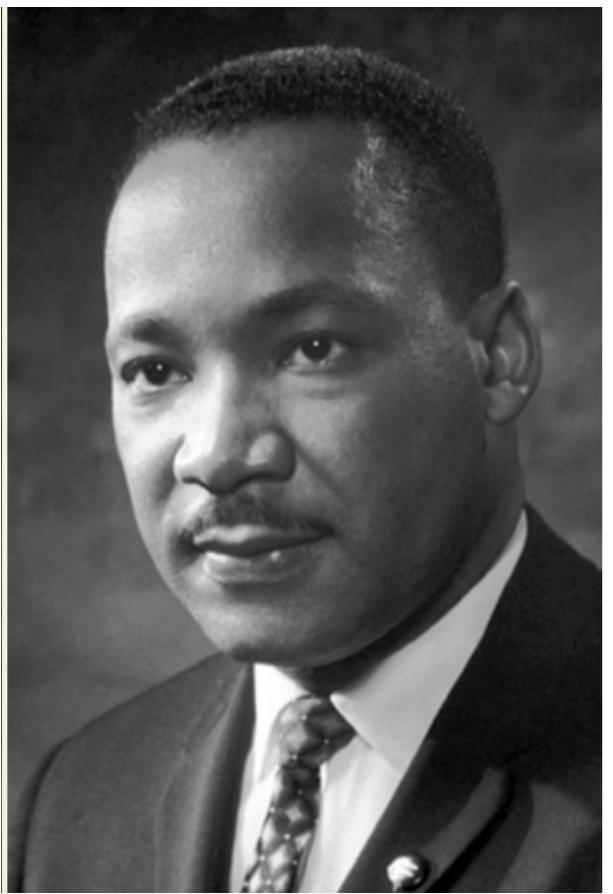
Sanjam da će jednoga dana na crvenim obroncima Džordžije sinovi bivših robova i sinovi bivših robovlasnika moći zajedno da sjednu za sto bratstva.

Sanjam da će jednoga dana čak i Misisipi, država natopljena nepravdom i ugnjetavanjem, biti pretvorena u oazu slobode i pravde.

Sanjam da će četvoro moje male djece živjeti u zemlji gdje neće biti prosuđivani prema boji kože, već po tome kakvi su ljudi.

Ja danas sanjam.

<https://www.usconstitution.net/dream.html>
(pristupljeno 28. 7. 2020)

Preuzmite izvor

IZVOR 5 Govor Nelsona Mendele nakon izlaska iz zatvora

Nelson Mandela (1918–2013) je bio simbol borbe protiv aparthejda. On je bio južnoafrički borac za jednakost, političar, revolucionarni vođa i državnik čiji su napori doprinijeli okončanju aparthejda u Južnoj Africi.

Mendela se kao student priključio Afričkom nacionalnom kongresu (AFK), organizaciji koja se borila za prava većinskog crnog stanovništva. U početku Mendela se bio priklonio politici nenasilnog otpora, ali vremenom postaje pobornik nasilnog otpora. Organizovao je vojno krilo AFK i započeo kampanju sabotaža, ali prije nego što se ona intenzivirala, Mendela i njegovi drugovi su uhapšeni, a poslije osuđeni na doživotni zatvor.

Iako je u zatvoru bio izolovan i marginaliziran, njegovo dugogodišnje robijanje postalo je simbol borbe protiv aparthejda, a vlada Južne Afrike bila je pod pritiskom da ga pusti na slobodu. Godine 1990. je pušten i s tadašnjim južnoafričkim predsjednikom Frederikom Viljemom de Klerkom započeo pregovore s ciljem mirnog okončanja

aparthejda i prijenosa vlasti na crnačku većinu. Za te su napore Mendela i De Klerk 1993. godine dobili Nobelovu nagradu za mir.

Godine 1994. ANK je dobio izbore i Mendela je proglašen za prvog crnog predsjednika Južne Afrike, a tu dužnost je obavljao do 1999. godine.

Nakon odlaska s vlasti posvetio se humanitarnom radu i postao jedna od najpopularnijih i najprepoznatljivijih ikona savremenog svijeta. Mnogi ga drže jednim od rijetkih univerzalnih moralnih autoriteta u današnjem svijetu.

Na koncertu za slobodnu Južnu Afriku aprila 1990. na stadionu Vembli, Mendela je održao svoj čuveni govor, prvi nakon izlaska iz zatvora.

Naš prvi, jednostavan i sretan zadatak je da kažem Hvala Vam. Mnogo vam hvala svima. Hvala što ste odlučili da vas bude briga, jer mogli ste odlučiti i drugačije. Hvala što ste odlučili da ne zaboravite, jer naša sudbina je mogla da bude prolazna stvar. Danas smo ovdje zato jer ste gotovo tri decenije održavali kampanju za bezuslovno oslobođanje svih Južnoafričkih političkih zatvorenika. Ovdje smo jer ste vi donijeli humanu odluku da ne možete ignorisati neljudskost koju je predstavljao sistem aparthejda....

...Moramo na to gledati i kao na dan obnovljenog zavjeta na nastavak borbe protiv sistema koji naše istaknute sinove i kćeri drži u zatvoru. Zajedno moramo dati zavjet da ćemo ujedinjeni nastaviti borbu za ukidanje sistema aparthejda.

Aparthejdov zločin protiv čovječnosti ostaje prisutan. On nastavlja da ubija i vlada. On nastavlja da ugnjetava i eksploatiše. Njegovi okrvavljeni potomci nastavljaju da siju smrt i razaranja na narode Mozambika i Angole. Širom južne Afrike djeca svakodnevno postaju siročad.

I zato ne slušajte nikoga ko kaže da morate odustati od borbe protiv aparthejda. Odbacite svaku sugestiju da kampanju protiv izolovanja aparthejda treba ublažiti...

...Dragi prijatelji, neće proći mnogo vremena prije nego dočekamo kraj aparthejda. Snovi miliona da vide našu zemlju slobodnu i u miru uskoro će se ostvariti. Mi smo odlučni da osiguramo da se naša zemlja transformiše od svjetskog nitkova u primjernu oazu prijateljskih međurasnih odnosa, demokratiju za sve, zemlju pravičnog mira oslobođenu od siromaštva i ljudske degradacije.

<https://atom.nelsonmandela.org/index.php/za-com-mr-s-27>
(pristupljeno 29. 7. 2020)

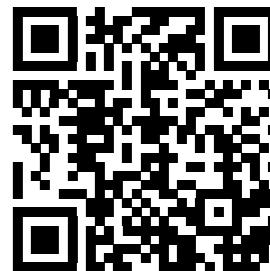

[Preuzmite izvor](#)

- ▶ Snimak govora Martina Lutera Kinga iz 1963:
<https://www.youtube.com/watch?v=vP4iY1TtS3s>

[Preuzmite izvor](#)

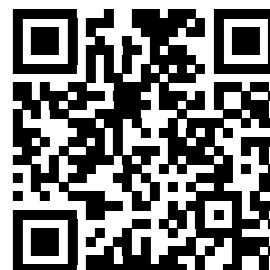
- ▶ Snimak govora Martina Lutera Kinga sa primanja Nobelove nagrade za mir 1964:
<https://www.youtube.com/watch?v=5r98tT0j1a0>

[Preuzmite izvor](#)

- ▶ Snimak govora Nelsona Mendele na Vembliju:
<https://www.youtube.com/watch?v=a3e2o7aq06U>

[Preuzmite izvor](#)

DODATNI MATERIJALI I LITERATURA

Kaododatnuaktivnostučenici mogu pogledati film *Tom Sojer* (<https://www.youtube.com/watch?v=2b5YcKrgIss>) i podsjetiti se ovog djela koje je u programu obavezne lektire za VI razred. Film vjerno oslikava djetinjstvo krajem XIX vijeku na jugu SAD pored rijeke Misisipi.

Predlažemo da se učenici posebno osvrnu na lik dječaka Džima i analiziraju njegov položaj. Moguća pitanja za analizu:

1. Kako Džim oslovljava Toma Sojera?
2. Kako je Džim obučen, a kako ostala djeca koja se pojavljuju u filmu?
3. Gdje jede Džim? Razmisli zbog čega je to tako uređeno.
4. Obrati pažnju na scene u školi i crkvi. Koga ne vidiš tamo? Razmisli koji su bili razlozi za takvo stanje.

[Preuzmite izvor](#)

Bojana Dujković Blagojević,
Melisa Forić Plasto, Slavojka Beštić Bronza

KADA JE PRIRODA NEMILOSRDNA, SOLIDARNOST JE NA DJELU – PRIRODNE KATASTROFE U MODERNOJ HISTORIJI BOSNE I HERCEGOVINE

UZRAST UČENIKA

14–15 godina / 9.
razred

TRAJANJE

90 minuta

TEMATSKA CJELINA IZ KURIKULUMA

Univerzalne vrijednosti u Bosni i Hercegovini u okviru SFRJ vs. univerzalne vrijednosti u Bosni i Hercegovini nakon osamostaljenja

OPIS TEME

Tokom svoje historije prostor Bosne i Hercegovine je više puta bio izložen različitim prirodnim katastrofama kao što su poplave i zemljotresi. Nekoliko tih epizoda naročito je zabilježeno u njenoj novijoj historiji – drugoj polovini 20. i početkom 21. stoljeća. U radionici se obrađuje pitanje ljudske solidarnosti tokom prirodnih nesreća u poplavama 1965. i 2014. godine, te tokom katastrofnog zemljotresa koji je pogodio prostor Banja Luke i Bosanske Krajine 1969. godine. Kroz analizu izvornog materijala i na temelju ključnih pitanja propituje se univerzalnost i prirođenost ideje humanosti i solidarnosti spram ljudi u nevolji, te spremnost za prevazilaženje svih vrsta prepreka u takvim situacijama.

KLJUČNO PITANJE

Koliko je solidarnost urođena ljudska osobina, a u kojoj mjeri vrijednost nametnuta deklaracijama?

U kojoj je mjeri ljudska solidarnost u uslovima prirodnih katastrofa spremna preuzeti sve vrste podjela (političke, nacionalne, socijalne)?

KLJUČNE RIJEČI

Poplave, zemljotres, solidarnost, pomoć, jednakost, život

CILJEVI

- Učenici se upoznaju s pojmovima solidarnosti, humanosti i saradnje na primjerima prirodnih nesreća (poplave i zemljotresi) u Bosni i Hercegovini u 20. stoljeću

- Saznaju o razmjerama stradanja na primjeru tri velike prirodne nesreće u novijoj historiji Bosne i Hercegovine.
- Analiziraju slikovne i pisane izvore koji govore o posljedicama poplava i ljudskoj solidarnosti nakon njih; upoređuju podatke iz izvora i kritički ocjenjuju njihov značaj. Ističu vlastiti stav kroz dijalog i oblikovanje odgovora na ključno pitanje.
- Ističu vrijednosti solidarnosti i humanosti bez obzira na razlike (klasne, nacionalne, vjerske, političke, socijalne itd.).

OČEKIVANI ISHODI

- Učenik prikuplja podatke iz didaktički oblikovanih izvora kako bi ispitao prošlost.
- Tumači određene historijske događaje na temelju didaktički oblikovanih izvora.
 - Poredi i sučeljava različite vrste ideja, vrijednosti, ličnosti, institucija i obrazaca ponašanja u svakodnevnom životu otkrivajući sličnosti i razlike među njima.
 - Bira ključna pitanja i probleme kroz raspravu te kvalificira interese, vrijednosti, gledišta i stajališta onih koji su dio tih pitanja.
 - Tumači događaje iz prošlosti u okviru konteksta u kojem se događaj odvijao, a ne u odnosu na savremene norme i vrijednosti.
 - Interpretira historijsko znanje iznošenjem dokaza u raspravi.
 - Poredi različite vrste izvora i podatke dobijene iz njih u svrhu pripreme prezentacije o solidarnosti tokom prirodnih katastrofa.
 - Utvrđuje vezu između događaja, ličnosti u skladu s vremenskim i prostornim odrednicama datim u izvorima.
 - Obrazlaže i argumentima iz izvora potkrepljuje tvrdnju o značaju solidarnosti u vrijeme prirodnih katastrofa.

PLANIRANE AKTIVNOSTI – MODEL RADA

Uvodni dio

Na samom početku časa kao najavu teme nastavnik učenicima može pokazati sliku djeteta koje pokušava pomoći skulpturi zečeva (Slika 1). Komentar uz sliku glasi "Solidarnost je urođena". Učenicima se može postaviti pitanje šta je solidarnost i kako bi je definirali.

U sljedećem koraku nastavnik će učenicima podijeliti izvod iz teksta Milenijske deklaracije UN-a koji govori o solidarnosti kao vrijednosti. Nakon zajedničkog čitanja dijela dokumenta nastavnik će predstaviti ključna pitanja te uesti učenike u problematiku radionice a to je solidarnost u vrijeme prirodnih katastrofa, nastojeći zajednički definirati šta su to prirodne katastrofe i da li učenici poznaju neke od njih.

Glavni dio sata

Nastavnik dijeli učenike na tri grupe. Svaka od grupa će dobiti odabrane izvore koje se vezuju za primjere prirodnih katastrofa:

Grupa 1 – Poplave 1965. godine

Grupa 2 – Zemljotres u Banja Luci 1969. godine

Grupa 3 – Poplave 2014. godine

Učenici u grupama analiziraju izvore sa zadatkom da izdvoje primjere iskazane solidarnosti tokom prirodnih katastrofa. Uz izdvajanje primjera učenici treba da odgovore na zadatke i pitanja:

1. O kojoj prirodnoj katastrofi govore dati izvori?
2. Gdje se ona dogodila i kada?
3. Opišite njene razmjere?
4. Izdvojiti primjere iskazane solidarnosti tokom prirodnih katastrofa?
5. Objasnite na koji se način ispoljava solidarnost?
6. Navedite oblike solidarnosti koji se pojavljuju u izvorima, navedite razliku među njima?
7. Navedite ko i na koji način učestvuje u pomoći unesrećenim?
8. Nabrojite mjesta iz kojih dolazi pomoć? Protumačite zašto je to važno?
Objasnite o čemu to govori?

Preuzmite izvor

Slika 1: Dječak pomaže zečevima

<https://in.pinterest.com/pin/236298311676443156/> (Pristupljeno 20. 9. 2020).

IZVOR 1 Dijelovi iz Milenijske deklaracije Ujedinjenih nacija (UN)

55. zasedanje Tačka 60(b) dnevnog reda Rezolucija usvojena od strane Generalne skupštine [bez pozivanja na Glavni komitet (A/55/L.2)] 55/2. Milenijska deklaracija Ujedinjenih nacija

Generalna skupština usvaja sljedeću Deklaraciju: Milenijska deklaracija Ujedinjenih nacija

I. Vrijednosti i principi

1. Mi, šefovi država i vlada, okupili smo se u sjedištu Ujedinjenih nacija u Njujorku u periodu od 6. do 8. septembra 2000. godine, u osvit novog milenija, da bismo reafirmisali svoju vjeru u Organizaciju i njenu Povelju kao neophodne temelje mirnijeg, prosperitetnijeg i pravičnijeg svijeta.

2. Priznajemo da, pored posebnih odgovornosti prema svojim individualnim zajednicama, imamo kolektivnu odgovornost da potvrđimo principe ljudskog dostojanstva, jednakosti i pravednosti na globalnom nivou. Kao lideri imamo dužnost prema svim ljudima svijeta, naročito prema najugroženijima, a posebno prema svoj djeci svijeta kojoj budućnost i pripada. (...)

6. Smatramo da su neke od fundamentalnih vrijednosti bitne za međunarodne odnose u 21. vijeku. One uključuju: (...)

Solidarnost. Na globalne izazove mora se odgovoriti tako što će se troškovi i obaveze pravedno raspodijeliti u skladu s osnovnim principima jednakosti i socijalne pravde. Oni koji trpe ili imaju najmanju dobrobit zaslужuju pomoći onih koji imaju najviše koristi.

https://www.rodnaravnopravnost.rs/attachments/013_Milenijumska%20deklaracija%20UN.pdf

Preuzmite izvor

IZVOR 2 Poplave

Definiranje samog fenomena poplave od strane stručnjaka za ovu oblast uglavnom je sljedeće: Velika voda je najviši dostignuti nivo vode u rijeci u toku jednog povodnja. Iz ovog proizilazi da su velike vode posljedica povodnja, tj. naglog izdizanja vodostaja. Ali, one su istovremeno i neposredan uzrok poplava. Otuda poplavu možemo definirati kao pojavu izlivanja velikih voda iz riječnih korita. Mada svaka velika voda ne mora dovesti do poplave, poplava je uvijek posljedica visokih voda.

U odnosu na visinu vodostaja, poplave se razlikuju prema intenzitetu: Može se govoriti o običnim i katastrofalnim velikim vodama. Prve dovode ili ne dovode do poplavljena, dok druge izazivaju tzv. katastrofalne poplave, koje se razmjerima zahvaćenih površina, štetama u poljoprivredi, industriji, saobraćaju i stambenoj privredi izdvajaju od ostalih. Iako su katastrofalne poplave daleko rjeđe od običnih, koje se javljaju svake godine, njihove posljedice su ogromne i dugogodišnje te zahtijevaju velika sredstva ulaganja, kako u otklanjanju direktnih i indirektnih šteta tako i radi sprečavanja i zaštite od istih.

Poplave najčešće nastaju pod utjecajem više faktora, a prema glavnim uzrocima mogu se izdvojiti sljedeći tipovi: 1. Poplave izazvane kišom i otapanjem snijega; 2. Ledene poplave; 3. Poplave uslijed koincidencije visokih voda; 4. Bujične poplave; 5. Poplave izazvane kliženjem zemljišta; 6. Poplave izazvane rušenjem brana.

Prema spomenutoj klasifikaciji, primjeri velikih poplava u ovom radu na području Bosne i Hercegovine bili su kombinacija obilnih kiša – "proloma oblaka", koincidencije visokih vodostaja rijeka, njihovih pritoka i navale vodenih bujica koje su se slijevale u dolinu – gdje se uglavnom nalaze veći gradovi u kojima prave veliku materijalnu štetu, a u nekim slučajevima odnose i ljudske živote.

Vera Katz, Poplave u Bosni i Hercegovini – posljedice i pokušaji zaštite (1965–1976),

U: *Poplave, zemljotres, smog: Prilozi ekohistoriji Bosne i Hercegovine u 20. stoljeću*.

Sarajevo: UMHIS, 2017, 74.

GRUPA 1
POPLAVE 1965. GODINE
IZVOR 1

Usljed nezapamćenog proloma oblaka Olovo pod vodom

Poplava je došla iznenada izljevanjem rijeka Stupčanice i Bioštice – Voda mjestimično dostiže visinu četiri metra – Vjeruje se da žrtava nema, ali je materijalna šteta ogromna

Olovo, 13. maja u 0.1 sati. Od juče poslije podne, kada su se bujice rijeka Stupčanice i Bioštice uslijed nezapamćenog proloma oblaka slike u dolinu u kojoj se nalazi Olovo, dvije i po hiljade stanovnika ovog grada potpuno je odsjećeno od ostalih mesta. Voda je došla iznenada, sasvim neočekivano. Niko se nije nadao da će već za nekoliko sati od trenutka kada su se Stupčanica i Bioštica izlile iz svojih korita gotovo cijeli grad naći pod vodom. (...) Mnogi stanovnici poplavljenog Olova doživjeli su dramatične trenutke spasavajući noćas goli život. Dežurni službenik na telefonskoj centrali u pošti Halil Kupić, kada je video da nivo vode prijeteći raste, napustio je radno mjesto tek pošto mu je voda stigla do pojasa. Slično su postupili i mnogi drugi stanovnici Olova, naročito oni koji žive u prizemnim zgradama. Oni su potražili spas na okolnim brdima, gdje su se privremeno smjestili i na kiši koja neprestano pada očekuju dan i neophodnu pomoć. (...)

Olovu su prvi pritekli u pomoć 20 vatrogasca iz Ilijaša (...). Vatrogasci su uspjeli da spasu jednog čovjeka u posljednjem trenutku, kada je voda dostigla tavanice na štali u kojoj je potražio spas. Nešto prije ponoći iz Sarajeva je stigla inžinjerska jedinica JNA iz VP 87-73 koju je predvodio poručnik Vid Palačić. Vojnici su sa sobom donijeli dva gumena čamca i odmah pokušali da uspostave vezu sa najugroženijim dijelovima grada. Pošli smo sa njima. Međutim, ubrzo, nije bilo drugog izlaza – morali smo da se vratimo, jer snažni zaveslaji vojnika nisu bili dovoljni da se čamac suprotstavi stihiji bujice, koja je ulicama grada nosila iščupano drveće, komade namještaja, odvaljene grede, a ponegdje i uginulu stoku i živinu. Dok ovo javljamo, kiša neprekidno pada, a bujica sve više raste. Olovu je potrebna pomoć i grad je s nadom očekuje.

Jaša Druker i Jovan Ajvazović, *Oslobodenje*,
Sarajevo, br. 6054, 14. maj 1965, 1. / Historijski muzej Bosne i Hercegovine

IZVOR 2 Poplave

Dobar dio Bosne našao se juče na udaru vodene stihije kakva se ne pamti u posljednjih nekoliko decenija. Rijeke u istočnim, centralnim i sjevernim krajevima Republike izlile su se iz svojih korita donoseći stanovništvo Doboja, Olova, Maglaja, Kladnja, Zvornika i drugih gradova dramatične časove ogorčene borbe za opstanak i spašavanje imovine. Prema ocjeni Republičkog štaba za odbranu od poplava situacija je vrlo ozbiljna i zahtijeva hitnu intervenciju, angažovanje svih raspoloživih sredstava, ljudstva, mašina i materijala za pružanje pomoći ugroženim područjima. Kao i uvijek u sličnim situacijama solidarnost uže i šire zajednice sigurno će doći do punog izražaja. (...)

Oslobodenje, Sarajevo, br. 6055, Petak 14. maj 1965, 1. /
Historijski muzej Bosne i Hercegovine

IZVOR 3 Velike poplave u mnogim krajevima Bosne i Hercegovine**CIJELI DOBOJ POD VODOM**

U ugroženi grad jedino se može doći željeznicom – Poplava zahvatila Maglaj i Zavidoviće – Oovo ponovo nastradalo – Prekinut drumski saobraćaj na više mjesta – Jedinice JNA, Narodne milicije, SUP i štabovi za odbranu od poplava pružaju pomoći ugroženom stanovništvu

Zbog stalnih padavina u noći između 12. i 13. maja naglo je porastao vodostaj rijeke Bosne i svih njenih pritoka, pa se voda na relaciji od Zavidovića do Modriče na nekoliko mjesta izlila iz riječnih korita.

Iako je stanovništvo Doboja, zajedno sa garnizonom Jugoslovenske armije i Milicije iz Doboja i okolnih mjesta cijele noći radilo na izgradnji nasipa, voda je probila odbrambeni pojaz i izlila se u grad. U toku prijepodneva cijeli Dobojski polje je poplavljeno, kao i naselje Usora. Voda, koja u gradu Doboju dostiže visinu od oko jednog metra, a mjestično i više, preplavila je sva preduzeća i trgovinske radnje.

Do 12 sati prije podne iz Doboja je iseljeno oko 500 porodica, a užurbano se vrši i spasavanje društvene imovine – mašina i robe. Stanovništvo iz lošijih zgrada i dalje se evakuiše. Porast rijeke Bosne se nastavlja, pa se očekuje dalje plavljenje.

Osim u Doboju Bosna se takođe izlila u Zavidovićima i Maglaju. U Zavidovićima je poplavljeno osam stambenih zgrada iz kojih su evakuisane porodice sa 42 člana. U Maglaju je potpuno poplavljeno preduzeće "Natronka", u kome voda dostiže 1,5

metar visine. Hitno se vrši demontiranje mašina i elektromotora iz progona ovoga preduzeća, ali se sve neće moći spasiti zbog brzog nadolaska vode.

ISELJAVANJE STANOVNIŠTVA U OLOVU

Rijeka Stupčanica i Bioštica još u toku prošle noći potpuno su poplavile Oovo. Ugradu voda dostiže 1,5 do dva metra. Preduzeće drvne industrije "Stupčanica" u Olovu takođe je sasvim potopljeno, neprestano se vrši evakuacija stanovništva iz ruševnih zgrada, dok se građani iz bolje utvrđenih zgrada smještaju na više spratove. Do jučer prije podne iseljeno je oko 300 stanovnika Olova. Roba iz trgovina i magazina samo je djelimično spasena.

Budući da padavine nisu prestale, juče su stizale vijesti o novim poplava, a Rijeka Bila, koja se izlila kod Viteza, potopila je preduzeće "Petar Mećava" i deset stambenih zgrada iz kojih su evakuisani stanari. Ukoliko Bila i Lašva budu i dalje rasle, biće za kratko vrijeme ugrožen saobraćaj na putu Zenica–Travnik.

Užurbane akcije za zaštitu od poplave preduzete su u svim gradovima duž rijeke koje prijete izlijevanjem. Na izgradnji provizornih odbrambenih nasipa rade svi sposobni stanovnici u Maglaju, Žepču, Modrići, Šamcu i nekim drugim mjestima. U porastu je vodostaj rijeke Drine koja se do sada izlila jedino kod Zvornika.

POMOĆ UGROŽENOM STANOVNIŠTVU

U akcijama na spasavanju građanstva i imovine u gradovima i naseljima ugroženim poplavom radi velik broj građana. Opštinski i sreski štabovi za borbu protiv elementarnih nepogoda mobilisali su cjelokupno aktivno stanovništvo, a u pomoći ugroženom stanovništvu odmah su pritekli i jedinice JNA i Milicije. Mobilisana su i sva motorna vozila koja mogu poslužiti za prevoz građana i materijala, a u Doboju i Olovu su iz raznih mjesta upućeni pontonski čamci, sanitetske ekipe, prehrambeni i sanitetski materijal. Dosada nije javljeno da u ovim poplavama ima žrtava, ali se to sa sigurnošću ne može tvrditi dok se voda ne povuče u svoja korita. (...)

Oslobodenje, Sarajevo, br. 6055, Petak 14. maj 1965, 1. /
Historijski muzej Bosne i Hercegovine

IZVOR 4 Poslijе velikih poplava

IZ DOBOJA SE VODA POSTEPENO POVLAČI

Sada je ugroženo nekoliko sela nizvodno od Doboja – Helikopteri kontrolisu područja kojima prijeti opasnost – Rijeka Stupčanica i Bioštica povukle su se u korita ostavljajući iza sebe opustošeno Olovo

Prema obavještenjima dežurne službe Republičkog sekretarijata za unutrašnje poslove, voda iz poplavljene Doboja se povlači. U opustošeni grad neprestano stižu sanitetske ekipe, kao i pomoć Crvenog krsta koja se sastoji, uglavnom, u odjeći i posteljini. Stanovništvo iz poplavljene dijelova nalazi se pretežno u gornjim dijelovima grada u koje nabujala voda nije stigla.

Iako već jednim dijelom dobojskih ulica može da se kreće, jer se voda sa njih sasvim povukla, za sada se ni približno ne mogu utvrditi štete koje je nanijela ova katastrofalna poplava. Ni sada, nakon povlačenja vode, vijesti o eventualnim žrtvama poplave nema, što daje nadu da je svo stanovništvo na vrijeme izbjeglo nesreću sklanjujući se iz ugroženih dijelova na sigurnija mjesta. (...)

Veliku pomoć nastradalom gradu pružali su pripadnici Jugoslovenske armije, pripadnici dobojskog garnizona koji već nekoliko noći pomažu građanima i radnim kolektivima. Preksinoć su stigla nova pojačanja iz garnizona Sarajevo, Slavonski Brod i Tuzla. Osim dobro opremljenih pontonirskih jedinica u Doboju je preksinoć stiglo i više jurišnih i gumenih čamaca, reflektora za osvjetljavanje, cisterni sa čistom vodom za piće i filterima za prečišćavanje vode, kao i dva vojna agregata za rasvjetu. Na dobojskoj željezničkoj stanici smješten je štab za odbranu od poplave kojim rukovodi potpukovnik Mirko Vladović. Poplavljeni grad su takođe posjetili potpredsjednik Izvršnog vijeća Bosne i Hercegovine Rudi Kolak i general-potpukovnik Velimir Knežević. (...)

B. Likar, *Oslobodenje*, 15. maj 1965, 4. / Historijski muzej Bosne i Hercegovine

IZVOR 5 Požrtvovanje i podvizi spasilaca

Jurišni čamac razbija vrata poplavljene kuće i spasava staricu s djecom – Živi zid vojnika, jedinica vodnika i klase Tomislava Paunovića

Dva dana i jednu noć, jedinice naše Armije vodile su u Olovu i Doboju "bitku" s nabujalim rijekama, pomažući stanovništvu ovih mesta da spasu živote i imovinu. U tim dramatičnim trenucima, još jednom Armija je prva pritekla u pomoć narodu u nevolji, koja je ovog puta prouzrokovana poplavom. Gradić Olovo vodena stihija

je pretvorila u jezero. Da bi situacija bila teža, najkritičniji trenuci dešavali su se u toku noći 13. maja. Stanovnici su iz prizemnih stanova prvo počeli da se izvlače na krovove ili gornje spratove, da bi odatle morali biti evakuisani...

Jedinica koja se nalazi u Olovu odmah je svim svojim raspoloživim snagama, zajedno s pripadnicima Milicije, priskočila u pomoć stanovništvu. Ali, samo dva gumeni čamca nisu bila dovoljno, a bujice vode su svakog trenutka narastale. U jutro su stigli u pomoć i inžinjeri. Naročito je bila efikasna intervencija jurišnih čamaca, (...). Posebno dramatičan trenutak bio je kada su vojnici čuli zapomaganja iz jedne kuće, čija su vrata bila zatvorena. Pošto nije bilo drugog načina, jurišni čamac je silinom udara razbio vrata i tako spasao staricu sa djecom.

Kada su u popodnevним časovima u Olovu stigli predsjednik Skupštine SR BiH Rato Dugonjić i komandant Vojne oblasti general-pukovnik Pero Kosorić, raportirao im je potpukovnik Milan Vučković da je u ugroženim zgradama ostalo još svega desetak ljudi koje treba evakuisati. Učinjeno je sve što se moglo, da bi se ljudski životi i imovina spasili. Iznenada, oko 22 časa noću 12. maja sve sirene u Doboju oglasile su uzbunu. Nabujale rijeke Bosna i Usora zaprijetile su gradu. Istovremeno, straža iz jedinica Đorđa Pabovića je obavijestila dežurnog oficira kasarne, koji je odmah dao uzbunu. Za svega desetak minuta, vodnik I klase Stojadin Vasić stigao je sa svojim vodom na najugroženije mjesto i odmah su počeli da pojačavaju nasip. Pred samu zoru pozvana je u pomoć jedinica Milana Vučkovića i ostale u bližoj okolini.

(...) Grupa vojnika iz jedinice poručnika Tiadžića, u 1 sat noću 14. maja, vodila je dramatičnu borbu za spasavanje trojice radnike sa trafo-stanice, koje je rijeka Usora bila potpuno zarobila i postojala je opasnost da ih potop. Vojnici su u gumenom čamcu proveli dva časa u dramatičnoj borbi i zahvaljujući njihovoj upornosti i požrtvovanju tri ludska života su spasena.

U najtežim trenucima za grad, vodnik I klase Atanas Trajkovski činio je velike napore sa svojim vojnicima da evakuise što veći broj građana. U jednom momentu, u čamcu su se našle 23 osobe, više nego što on može da primi. U toj gužvi, jedan čovjek je pao u vodu i počeo da se davi. U vodu skaču vojnici Bajro Romano, Ljubiša Zavarte i Mato Jurčević i spasavaju ga od sigurne smrti. Oko 9 sati, cij Doboje je bio pod vodom i tada je vođena najžešća bitka za spasavanje ljudskih života. Situacija je bila dramatična i komandant dobojskog garnizona je zatražio pomoć iz susjednih garnizona. Sve jedinice su organizovane pristupile evakuaciji žena i djece, uz pomoć pripadnika Milicije i drugih građana. Tek kada je izvršeno, prišlo se spasavanju imovine građana, robe iz prodavnica i mašina iz preduzeća. Ti naporci činjeni su tokom 13. i 14 maja

...

Opasnost u Olovu i Doboju je otklonjena. Stanovništvo ovih mesta, sa puno zahvalnosti, ističe veliko požrtvovanje i nesebično zalaganje vojnika i starješina, koji su im prvi priskočili u pomoć u ovim teškim trenucima.

M. Krsmanović, *Oslobođenje*, 16. maj 1965, 10. /
Historijski muzej Bosne i Hercegovine

IZVOR 6 Pomoć Doboju stalno stiže

Od momenta kada je iz Doba upućena prva vijest da je grad ugrožen, a pogotovo kada je javljeno da ga vodena stihija pustoši, do današnjeg dana Štabu za odbranu od elementarnih nepogoda javilo se na desetine radnika i društvenih organizacija iz mnogih mesta naše zemlje naročito iz Bosne i Hercegovine, koji su uputili ili ponudili pomoć u ljudstvu, tehničkoj opremi ili ishrani.

Još dok Bosna nije bila ni provalila nasipe u Doboju su se pojavile spasilačke ekipe iz Gračanice, zatim iz Tuzle i drugih običnih mesta. Predsjednik Sreske skupštine iz Tuzle Jovica Lazarević odmah je lično došao u Doboj i Opštinskom štabu ponudio svestranu pomoć. Takođe su pristizali i predstavnici mnogih komuna iz dobojskog sreza.

Među prvim se javio i Zagreb, odakle se čulo kratko i jasno pitanje "Šta vam je potrebno, odmah šaljemo". Nisu takođe izostali ni Sarajevo, Banja Luka, Prijedor, Zenica, Jajce, Kotor-Varoš i mnoga druga mesta. I mnogi od njih u Doboju su već uputili ekipe ljudi, zatim tehničke opreme, prehrambenih artikala i drugo, a na žiro-račun koji je otvoren za postrandale od poplava pristižu i prve sume novca. Pored ostalih Opštinska skupština u Gračanici dodijelila je svoju pomoć od milion dinara. Crveni krst u Zagrebu pola miliona dinara itd.

D. P., *Oslobođenje*, 17. maj 1965, 4. / Historijski muzej Bosne i Hercegovine

IZVOR 7 Doboje poslije poplave

Sreski odbor Crvenog krsta organizovao je danas prvu kuhinju za postrandale od poplave. Ishrana za abonente biće besplatna. Inače, Crveni krst besplatno dijeli hranu i odjevne predmete za oko 4 hiljade ljudi čija je imovina potpuno uništena.

U toku posljednja dva dana na području grada izvršeno je vakcinisanje protiv tifusa i paratifusa za 10 hiljada građana preko 3 godine starosti. Cijepljenje počinje danas

i u selima dobojske komune. Mada je Dom zdravlja u Doboju u momentu poplave raspolagao vakcinom za oko 10 hiljada lica, ipak je odmah zatražena i dobijena pomoć iz Beograda i nekih drugih mesta.

Privremena tržnica u gradu danas je otvorena u kvartu Donje Mahale. Pijaca je bila dovoljno snabdijevana raznovrsnim poljoprivrednim proizvodima.

Iz Teslića i Gračanice je javljeno da će i dalje slati u Doboj vodu za piće. Kako smo saznali većina stanovnika u ovim mesta štedi vodu ili pije kiseljak da bi za građane Doba uštedjeli što veću količinu vode za piće.

D. Paravac, *Oslobođenje*, 18. maj 1965, 4. / Historijski muzej Bosne i Hercegovine

ARS-KD, DD 1965, inv. Br. 111/1, II

Vera Katz, *Poplave u Bosni i Hercegovini – posljedice i pokušaji zaštite (1965–1976)*, U: *Poplave, zemljotres, smog: Prilozi ekohistoriji Bosne i Hercegovine u 20. stoljeću*. Sarajevo: UMHIS, 2017, 107

ARS-KD, DD 1965, inv. Br. 155/1, II

Vera Katz, Poplave u Bosni i Hercegovini – posljedice i pokušaji zaštite (1965–1976), U: *Poplave, zemljotres, smog: Prilozi ekohistoriji Bosne i Hercegovine u 20. stoljeću*. Sarajevo: UMHIS, 2017, 98

Naselje Donji grad u Doboju opustjelo je još u četvrtak ujutro. Voda je svđe dostizala do krovova jedno-spratnica.
(Snimio: M. ĐURAŠEVIĆ)

Oslobodenje, 15. maj 1965, 4. / Historijski muzej Bosne i Hercegovine

Vojnici JNA spašavaju djece u Olovu

Oslobodenje, Sarajevo, br. 6055, Petak 14. maj 1965, 1. / Historijski muzej Bosne i Hercegovine

GRUPA 2

ZEMLJOTRES U BANJA LUCI 1969. GODINE

IZVOR 1 O zemljotresu

U sjećanje svakog stanovnika Banje Luke i Jugoslavije 26. i 27. oktobar 1969. godine ostao je duboko urezan. Tog dana grad na sjeverozapadu Bosne i Hercegovine pogodio je razoran zemljotres jačine 8 stepeni prema Rihteru. Seismološka stanica u Sarajevu registrovala je tri snažna zemljotresa jačine između 7 i 8 stepeni. Prvi je zabilježen u 16 sati i 38 minuta, drugi u 16 sati i 43 minute, nešto manjeg intenziteta, i treći u 16 sati i 53 minute jačine oko 4 stepena. Zemljotres koji je pogodio Banju Luku osjetio se gotovo u svim gradovima sjeverne Bosne i dobrom dijelom na teritoriju Hrvatske. Podrhtavanje tla tako se osjetilo u 15 općina Bosanske krajine: Banja Luka, Čelinac, Laktaši, Bosanska Gradiška, Prnjavor, Kotor-Varoš, Mrkonjić-Grad, Skender-Vakuf, Srbac, Jajce, Ključ, Prijedor, Sanski Most, Bosanska Dubica i Bosanski Novi. Prema stručnim konstatacijama, oštećenja objekata u Bosanskoj

krajini nalazila su se na prostoru od 9.000 km², a najveće posljedice zemljotresa osjetili su gradovi Banja Luka, Laktaši, Čelinac, Bosanski Novi i Prnjavor.

Dino Dupanović, Političke posljedice zemljotresa u Bosanskoj krajini 1969. godine, U: *Poplave, zemljotres, smog: Prilozi ekohistoriji Bosne i Hercegovine u 20. stoljeću*.

Sarajevo: UMHIS, 2017, 149.

IZVOR 2 Posljedice zemljotresa

Prema izvještajima sa vanredne sjednice CK SKBiH održane 4–13. novembra 1969. godine mogu se iznijeti i prvi statistički podaci o obimu štete nakon zemljotresa u Bosanskoj krajini. Prema podacima koje je iznio Petar Dodik, najveći broj ljudskih žrtava bio je u Banjoj Luci, njih ukupno 11.279. Oštećeno je ili porušeno preko 86.000 stanova, sa blizu 3,7 miliona m² stambene površine (u općini Banja Luka 36.276 stanova). Od toga 8.000 stanova je srušeno ili predviđeno za rušenje zbog nemogućnosti popravka. Preko 18.000 stanova je teško oštećeno, dok je 60.000 stanova pretrpjelo teža ili manja oštećenja. Porušeno je ili oštećeno 566 školskih objekata (u općini Banja Luka 131) sa preko 200.000 kvadratnih metara, a 83 škole sa preko 32.000 m² srušene su ili ih treba srušiti. Oštećeno je ili uništeno 133 objekta zdravstvenih ustanova sa oko 70.000 kvadratnih metara (u općini Banja Luka 33.000 m² površine potpuno je uništeno). Medicinski centar u Banjoj Luci ostao je bez svojih objekata. Zemljotres je isto tako nanio ogromne štete u privredi, ukupno u 224 radne organizacije utvrđene su direktnе štete, a još je veći broj radnih organizacija koje su, zbog obustavljanja ili znatnog smanjenja proizvodnje, pretrpjeli indirektne štete.

Dino Dupanović, Političke posljedice zemljotresa u Bosanskoj krajini 1969. godine, U: *Poplave, zemljotres, smog: Prilozi ekohistoriji Bosne i Hercegovine u 20. stoljeću*.

Sarajevo: UMHIS, 2017, 151–152.

IZVOR 3 Posljije jučerašnje nove serije katastrofalnih pomjeranja tla u Bosanskoj krajini

ZEMLJOTRES OPUSTOŠIO BANJU LUKU

PREMA NEPOTPUNIM PODACIMA, POGINULO 20 A POVRIJEĐENO OKO 600 BANJOLUČANA

Jedinice JNA i stručne ekipe pružaju pomoć ljudima i na raščišćavanju ruševina – U Čelincu privremeni smještaj pod šatorima – Iz Sarajeva upućene sanitetske ekipe – Ogromna materijalna šteta – Čitava zemlja nudi pomoć

Banja Luka, 27. oktobra. Novi katastrofalni zemljotres opustošio je jutros u 9 sati 11 minuta i 33 sekunde Banju Luku i veći dio Bosanske krajine. Seizmološke stanice zabilježile su da je ovaj potres, trinaesti po redu od jučerašnjeg popodneva, jačine iznad 8 stepeni. Za samo nekoliko trenutaka tektonska stihija je u gradu na Vrbasu ostavila duboke tragove: dvadesetak oduzetih života, više stotina povrijeđenih, ruševine i nespokojstvo.

Oslobodenje, 28. oktobar 1969, 1. / Historijski muzej Bosne i Hercegovine

IZVOR 4 Posljije serije zemljotresa u Bosanskoj krajini

TITO U PORUŠENOJ BANJA LUCI

Predsjednik Republike obišao u toku jučerašnjeg dana porušene dijelove Banje Luke i okoline

Tito: "Gledajući danas građane Banje Luke, moram da kažem da se čudim koliko su ljudi mirni, koliko sa pouzdanjem gledaju naprijed."

POMOĆ IZ SVIH KRAJEVA – I PORED TEŠKOĆA, ŽIVOT SE POSTEPENO NORMALIZUJE – VANREDNA SJEDNICA SIV-a: PRVA POMOĆ OD DESET MILIONADINARA-BESANAIHLADNANOĆPODŠATORIMA-APELSINDIKATA I REPUBLIČKE PRIVREDNE KOMORE PRIVREDNIM ORGANIZACIJAMA – POMOĆ STIŽE I IZ INOSTRANSTVA – SEKRETARIJAT CK SK BIH OBRATIO SE SVIM KOMUNISTIMA – OD 11 BANJOLUČKIH ŠKOLA SAMO JEDNA ĆE MOĆI DA NASTAVI RAD – NAJVIŠE STRADALA CELULOZA – U BANJI SLATINI POJAVAILI SE NOVI IZVORI!

Oslobodenje, 29. oktobar 1969, 1. / Historijski muzej Bosne i Hercegovine

IZVOR 5 Pioniri svijeta

Beograd, 3. novembra (Tanjug). Savjet za vaspitanje i zaštitu djece Jugoslavije uputio je pionirima Jugoslavije apel za pokretanje akcije solidarnosti pionira Jugoslavije za pomoć pionirima Banja Luke u obnovi grada, a prije svega u podizanju dječjih ustanova i škola.

Svjetska unija za zaštitu djece obavijestila je Savjet da će se akciji pomoći Banjoj Luci pridružiti i nacionalne organizacije za pomoć djece iz raznih zemalja svijeta.

Prve priloge već su uputili udruženja za pomoć djeci iz Kanade – pet hiljada dolara, Velike Britanije – hiljada funti, Švedske – tri hiljade dolara i Međunarodne unije za zaštitu djece – tri hiljade dolara.

Oslobodenje, 4. novembar 1969. / Historijski muzej Bosne i Hercegovine

IZVOR 6 Solidarnost sarajevskih umjetnika

GLUMCI ŠALJU NOVČANU POMOĆ BANJOLUČKIM KOLEGAMA – AKCIJE ČLANOVA LIKOVNOG UDRUŽENJAI MUZIČKE OMLADINE

Sto hiljada starih dinara nije mnogo, ali kad se daje voljna suma i sa željom da se pomogne, onda se novac ne mjeri stvarnom vrijednošću. Toliko je zapravo Udruženje dramskih umjetnika poslalo najugroženijim porodicama svojih banjolučkih kolega, da im se nađe u prvoj i najžešćoj nevolji. Udruženje se obratilo svim svojim pododborma širom Bosne i Hercegovine da zajedno sa radničkim univerzitetima i domovima kulture organizuju niz večeri monogola, recitala i mozaik-predstave, a pozorišta kao što su lutkarska i dječja da daju kompletne predstave. Svi prihodi će se skupljati u fond pri Udruženju i biti upućeni banjolučkom pozorištu.

Narodno pozorište u Sarajevu svu zaradu s premijere "Ožalošćene porodice" namijenilo je porušenoj Banjoj Luci. Prilog biće i prihodi od opere "Marta" i jedne baletske predstave. Zapravo, pozorišni savjet je odlučio da sa tim sredstvima nabavi građevinski materijal i uz pomoć svog tehničkog osoblja učestvuje u opravci oštećenog banjolučkog teatra. Istovremeno, čitav kolektiv Pozorišta odrekao se jednodnevne zarade u korist postradalih Banjolučana.

Udruženje likovnih umjetnika Bosne i Hercegovine još se nije definitivno odlučilo šta da priloži akciji solidarnosti; možda će to biti novembarska izložba počiteljske kolonije u Beogradu koje se kasnije prenosi u Rimini, ili izložba u Sarajevu uz koju bi se, moguće, organizovala i jedna aukcija slika.

Republički odbor Muzičke omladine takođe ne čeka skrštenih ruku. Prirediće jedan koncert kamernog sastava za koji još nije utvrđen termin, a pridružio bi mu se i Gradski odbor Muzičke omladine sa solističkim koncertom.

L. F., *Oslobodenje*, 4. novembar 1969, 9. / Historijski muzej Bosne i Hercegovine

IZVOR 7 Za banjolučke učenike osnovnih i srednjih škola

ŠKOLSKE KLUPE ŠIROM REPUBLIKE

Iz mnogih mjesta obavještavaju o spremnosti da prime učenike osnovnih i srednjih škola iz Bosanske krajine.

U SARAJEVU mogu da prime 2 932 učenika osnovnih škola, 356 gimnazijalaca, 99 učenika učenika učiteljske škole i 69 učenika ekonomskе škole.

U ZENICI: 900 učenika osnovnih škola, 35 gimnazijalaca, 35 učenika ekonomskе i 30 učenika tehničke škole.

U MOSTARU: 874 osnovca (smještaj obezbijeden za 283 učenika), 35 učenika učiteljske škole, 20 učenika ekonomskе, 71 učenik tehničke, 105 učenika u privredi i 41 učenik medicinske škole.

TRAVNIK: 701 osnovac, 108 učenika gimnazije, 27 učenika učiteljske škole, 50 učenika ekonomskе škole.

BOSANSKA KRUPA: 320 učenika osnovne škole, 246 gimnazijalaca i 72 učenika škole učenika u privredi.

UDOBOJU: 258 osnovaca, 107 gimnazijalaca, 75 učenika ekonomskе škole, 25 učenika tehničke, 20 medicinske i 35 škole učenika u privredi.

U JAJCU: 223 učenika osnovne škole.

U TREBINJU: 105 učenika osnovne škole, 35 gimnazijalaca, 35 učenika ekonomskе škole i isto toliko učenika tehničke škole.

U FOĆI: 152 učenika osnovnih škola, 35 gimnazijalaca i 36 učenika medicinske škole.

U ČAPLJINI: 50 osnovaca.

U KAKNJU: 60 učenika gimnazije.

U LIVNU: 70 učenika gimnazije.

Iz BIHAĆA javljaju da mogu da prime kompletну Učiteljsku školu.

Zajednica obrazovanja u MLADENOVCU ponudila je da primi jedno odjeljenje nižih razreda osnovne škole na privremeno izdržavanje i školovanje u Mladenovcu.

U STAROJ PAZOVI također mogu da prime jedno odjeljenje gimnazije.

Oslobodenje, 4. novembar 1969. / Historijski muzej Bosne i Hercegovine

IZVOR 8

Solidarnost na djelu: nastavlja se akcija prikupljanja pomoći za postradalo stanovništvo Bosanske krajine

CRVENI KRST ŠALJE MONTAŽNE KUĆE

POMOĆ U NOVCU, ODJEĆI I OBUĆI POSLALO DOSAD 40 ČLANICA MEĐUNARODNE LIGE – SVJETSKI SAVEZ CRKAVA UPUTIO 50 KUŠET-KOLA

Beograd, 4. novembra Međunarodna liga društava Crvenog krsta, preko svog predstavnika Slobodana Popovića najavila je ovih dana da se u zemljama-članicama ove organizacije, koja broji 112 država, prikupljaju montažne kuće, turističke prikolice, kola sa kušet ležajima i da će ova oprema uskoro stići u našu zemlju kao pomoć postradalom stanovništvu Bosanske krajine.

Toje, zapravo, dio pomoći, koja je posredstvom saveznog odbora Jugoslovenskog crvenog krsta, upućivana posljednjih nedjelju dana u Banja Luku. Aktivnost ove organizacije započeta neposredno poslije zemljotresa i dalje se nastavlja. (...) Napomenuti je da će ovih dana u Banja Luku stići 50 vagona sa kušet ležajima kao pomoć Svjetskog saveza crkava. Istovremeno smo obaviješteni da je postradalo stanovništvo Bosanske krajine pomoglo 40 zemalja-članica Lige društava. Isto tako očekuje se pomoć i ostalih članica.

Sva pomoć je besplatna. Na vijest o zemljotresu, svoje priloge prve su ponudile organizacije Crvenog krsta Austrije i Bugarske. Uskoro su to učinile i organizacije švedskog, kanadskog, njemačkog, danskog, norveškog Crvenog krsta i Crveni krst i crveni polumjesec mnogih drugih zemalja. Ta pomoć sastojala se u novcu, odjeći i obući, u hrani, lijekovima, šatorima i drugom.

(...) Zahvaljujući solidarnosti naroda i narodnosti naše zemlje, kao i prisebnosti stanovništva Bosanske krajine, organizacija prikupljanja pomoći bila je na izuzetno visokom nivou. Predstavnik Svjetskog saveza crkava dr. Edgar Košak izjavio je da je obilazio mnoge krajeve u svijetu nastrandale od elementarnih nepogoda, ali da nigdje, kao u Bosanskoj krajini, nije uočio tako dobru organizaciju.

M. V., Oslobođenje, 5. novembar 1969, 5. / Historijski muzej Bosne i Hercegovine

IZVOR 9

Nastavlja se akcija prikupljanja pomoći za postradalo stanovništvo Bosanske krajine

TEČE RIJEKA SOLIDARNOSTI

Iz svih krajeva naše zemlje i svijeta pristižu novac, paketi, čebadi i odjeće, montažni objekti. Mnogi gradovi otvaraju vrata škola za postradale učenike.

Od katastrofalnog zemljotresa u Bosanskoj krajini dijeli nas već desetak dana. Prvi trenuci očaja zbog porušenih domova davno su prošli i stanovnici postradalih krajeva, svjesni solidarnosti radnih ljudi iz cijele zemlje, grade svoje nove domove. Tuga za izgubljenim nije isčezla. Za mnoge, ona će ostati stalni pratilac i tražeće onoliko koliko traje i život. Pa ipak, saosjećanje koje su pokazali građani širom svijeta, ublažilo je bol u srcima stanovnika Bosanske krajine. Jer svaka tuga kada se podijeli biva upola manja. Iz Sarajeva i Sombora, iz Maribora i Paraćina, iz Beograda i Zagreba, neprekidno kreću kolone vozila. Cilj je – Banja Luka. Skoplje je pružilo pomoć i iskustvo iz slične tragedije, fabrike su dale svoje proizvode, građani otvorili vrata svojih domova. Rijeka solidarnosti teče neprekidno.

Oslobođenje, 6. novembar 1969, 4. / Historijski muzej Bosne i Hercegovine

IZVOR 10

Sarajlije otvorile vrata domova

Pomoć koju radne organizacije i svi radni ljudi Sarajeva daju ili direktno upućuju u postradalu Banju Luku svakim danom se povećava. Iz fondova radnih organizacija do sada je izdvojeno 7.660.000 novih dinara, a ovaj iznos svakim danom se povećava jer preduzeća svakodnevno donose odluke o novoj pomoći.

Kolektiv osnovne škole "Ahmet Fetahagić" dao je 3.660 novih dinara, a učenici ove škole skupljaju pomoć u novcu, odjeći i knjigama. Škola "Slaviša Vajner Čića" primiće odmah jednog nastavnika geografije iz Banje Luke, Elektro-tehnički fakultet priložio je 20.000 novih dinara. Fakultetski odbor Saveza studenata 1000 novih dinara i spremni su da prime studente Tehničkog fakulteta iz Banje Luke, Brijako-frizerska zadruga, preduzeće "Jugokomerc" i dom zdravlja "Željezničara" dali su po 10.000 novih dinara, a preduzeće "Elektron" i zanatsko-uslužno preduzeće "Kovači" dali su po 5.000 novih dinara. Služba društvenog knjigovodstva – Centrala daće, pored dvije dnevnice svih zaposlenih, još 50 čebadi i pet šatora. Sindikalna podružnica Ustavnog suda BiH izdvojila je 1.000 novih dinara, a članovi ove ustanove dali su 4.400 novih dinara.

Građani Sarajeva koji žele primiti djecu i porodice iz Banje Luke, svakodnevno se javljaju našoj redakciji i opštinskim odborima Crvenog krsta. Alija Pašić, Palmira Toljatlja 128/V primio bi četvoročlanu porodicu, a Nadežda Radosavljević (tel. 40-535/55) primila bi ženu sa djetetom. Tomislav Paškovan, Oštreljska 9, takođe će primiti ženu sa djetetom, a Stujaga Sidrić iz Lukavca traži dvoje djece, koja idu u školu.

L. F., Oslobođenje, 6. novembar 1969, 4. / Historijski muzej Bosne i Hercegovine

IZVOR 11 Akcija konferencije žena Jugoslavije
Žene Jugoslavije – Ženama Banje Luke

OD DECEMBRA OVE GODINE DO MARTA 1970. TRAJAĆE AKCIJE PRIKUPLJANJA SREDSTAVA ZA IZGRADNJU PORODILIŠTA U BANJOJ LUCI

Izgradnja porodilišta u Banjoj Luci – biće prilog žena Jugoslavije ženama Banje Luke i cijele Bosanske krajine. Na predlog Sekretarijata Konferencije žena Bosne i Hercegovine, Predsjedništvo Konferencije za društvenu aktivnost žena Jugoslavije donijelo je odluku o organizovanju akcije prikupljanja sredstava za izgradnju porodilišta u Banjoj Luci. Biće to trajno obilježje solidarnosti žena Jugoslavije sa ženama Bosanske krajine.

U svakoj republici vodiće se posebno akcija za prikupljanje sredstava i predviđeno je da se novac sakuplja od početka decembra ove, do marta iduće godine. I sadržina osmomartovske aktivnosti biće takođe prilagođena ovoj akciji. (...)

I najskromniji prilog od samo jednog dinara, omogućio bi da se skupi velika suma. Prikupljena sredstva treba slati na žiro račun: 101-8-723, Republička konferencija Socijalističkog saveza Bosne i Hercegovine – Akcija žena Jugoslavije za izgradnju porodilišta u Banjoj Luci. Svoj prilog akciji već je dao jedan od najpoznatijih likovnih umjetnika Bosanskoj krajini Mersad Berber: umjetnik je priložio likovno rješenje za markicu čija štampanja je već organizovala Konferencija za društvenu aktivnost žena Jugoslavije

P. Pavičić, Oslobođenje, 19. novembar 1969, 6. / Historijski muzej Bosne i Hercegovine

IZVOR 12

Solidarnost na djelu: iz svih krajeva zemlje u postradalo područje Bosanske krajine pristiže pomoć

CBANJA LUKA NIJE SAMA!

Tragedija grada na Vrbasu odjeknula je veoma duboko u srcima svih naših ljudi. Prvi kontingenți hitne pomoći već su prispjeli u razoren grad, kolone vozila sa neophodnim lijekovima, namirnicama i materijalom kreću se iz svih pravaca ka Krajini, dok se u štabovima širom zemlje stvaraju planovi za dugoročnu pomoć ugroženom stanovništvu. Neumitna stihija koja je u nedjelju i ponедјeljak pogodila Banja Luku i okolinu još jednom je zbližila ljudski rod. Cijela Jugoslavija, a evo danas i cijeli svijet dišu jednim dahom saosjećanja.

Međutim, građani i radne organizacije Jugoslavije ne samo da saosjećaju s tugom Banjalučana već izražavaju i svoju spremnost da u novcu, građevinskom materijalu, namirnicama, šatorima i svemu drugom za čim se u ovom trenutku osjeća potreba, pomognu porušeni grad na obalama Vrbasa. Vijesti o tome danas su neprekidno stizale u našu Redakciju, ali zbog vremenske oskudice i nedostatka prostora nismo u mogućnosti da u današnjem broju objavimo sve. Donosimo samo dio vijesti koje smo primili do zaključenja lista.

POMOĆ IZ SVIH KRAJEVA

Duboko potreseni tragedijom koja je zadesila Banju Luku i okolinu građani i radne organizacije iz svih krajeva naše zemlje ponudili su svoju svesrdnu pomoć. (...)

SPLIT-MOSTAR-KONJIC-TRAVNIK-DUBROVNIK-GORAŽDE-TUZLA-BIJEGLJINA-GRAČANICA-TREBINJE-LIVNO-NEVESINJE

Oslobođenje, 29. oktobar 1969, 5. / Historijski muzej Bosne i Hercegovine

Oslobodenje, 28. oktobar 1969, 1. / Historijski muzej Bosne i Hercegovine

Oslobodenje, 29. oktobar 1969, 4. / Historijski muzej Bosne i Hercegovine

Oslobodenje, 29. oktobar 1969, 5. / Historijski muzej Bosne i Hercegovine

Oslobodenje, 30. oktobar 1969, 4. / Historijski muzej Bosne i Hercegovine

Oslobodenje, 4. novembar 1969, 4. / Historijski muzej Bosne i Hercegovine

GRUPA 3

POPLAVE 2014. GODINE

IZVOR 1 Poplave na Balkanu 2014.

Poplave na Balkanskom poluotoku su uslijedile nakon obilnih padavina i snažnog ciklona koji je zahvatio centralni dio Balkanskog poluotoka u maju 2014. godine. Padavine su obuhvatile cijeli Balkan 13. maja 2014. godine. U Bosni i Hercegovini situacija je najteža bila u Doboju i Maglaju, gdje se građanima moglo doći jedino helikopterima. Ugrožena su bila i područja Posavine te Unsko-sanskog kantona. Obilne kiše su, osim poplava, prouzrokovale i veliki broj klizišta, posebno u Tuzli i Sarajevu. Vlada bh. entiteta Federacije BiH proglašila je 15. maja stanje prirodne nesreće, a Vlada RS-a je 17. maja proglašila izvanrednu situaciju na cijelom području entiteta. Najmanje 23 osobe su poginule, a hiljade su evakuirane iz svojih domova. Centar za uklanjanje mina upozorava da je zbog poplava i klizišta došlo do pomjeranja pojedinih minskih polja koja su već ranije označena.

<https://interactive.aljazeera.com/qjb/2015/bih-poplave/balkan-pod-vodom.html>
(Pristupljeno 14. 9. 2020)

Preuzmite izvor

IZVOR 2

Potop u BiH

U Doboju formirani punktovi na kojima su zbrinuti evakuisani građani

Voda stigla i do drugog sprata

Nezavisne novine 16. 5. 2014

IZVOR 3 Prikupljeno više od pet tona hrane

Plenum građana Sarajeva pomaže ugroženima

**PRIKUPLJENO VIŠE
OD PET TONA HRANE**

Saradje traže od Grada,
Kantona i Federacije
da se sredstva
namijenjena strankama
preusmjeri stanovništu
poslavljenu podnjoći

Plan samoglasovanja je
opravdavačen Gradom Šapčevim, jer
se u FBiH su isto vremensko izvršili
izdati budžeta za 2014. godinu, koji
biće osnovan na samoglasovanju finansija
na političkih stranačkim predstavništva-
ma na poslovima Javne i nezavisne
preduzeća opština.

Ogl puro sucu

Upoznato sa najboljim vinačama, a na kojim se svi mogu dobiti, tek uistinu je, pisanje je užitak i kreativnost ne dopravlja užitak u samoj vinočarskoj situaciji. Artilio Kortenot bio je puno poneta, već u arhivima svih vinočarskih preduzeća, napisao je, napisava, napisat će, potpisuje, odgovara kop je podan, dani su odgovor, vino postoji plasiralo, Fatto e Dato... Knovci je samo jedan od San Pellegrino uveličajuog ugovora u sklopu u organizacije današnjeg vinočarskog festivala.

A group of people are gathered in what appears to be a community center or a similar setting. In the foreground, a woman with blonde hair tied back is crouching down, looking intently at a cardboard box she is holding. The box is overflowing with various items, possibly donations. To her left, a man in a light-colored shirt and dark trousers is gesturing towards the box. Behind them, several other individuals are standing and observing the scene. One person to the right is wearing a red and grey jacket and a grey beanie. The background shows a wall with some posters or notices pinned to it.

(...) Art kino Kriterion bilo je puno paketa, vreća, kartonskih kutija s lijekovima, namirnicama, higijenskim potrepštinama, odjećom koje su građani donosili odazvavši se pozivu plenumaša. Fatima Delić Kenović je samo jedna od Sarajka koja je dovukla ogromnu količinu svega onoga danas toliko potrebnog na poplavljениm područjima. Očiju punih suza govorila nam je o majci koja je u ratu bila izbjeglica. "Znam kako je ostati bez ičega" rekla je Fatima, dok je kombi s paketima već kretao put Maglaja. Tokom plenuma stigao je i kamion koji će, sa u Kriterionu prikupljenom pomoći, takođe krenuti prema Maglaju, a već su osigurana dva kombija za pomoć koja jutros polaze ka ugroženima. (...) Asocijacija studenata Filozofskog fakulteta, koji su za nekoliko sati prikupili više od pet tona namirnica. Sam Fakultet je osigurao tri kamiona, a jednim od njih će biti prevezena pomoć plenumaša i onih koji su se odazvali njihovom apelu. Juče je u Kriterionu bilo dovoljno ruku za sve, a dalje aktivnosti saniranja poplava, ali i sagledavanja šta su nadležni organi propustili učiniti u ovoj teškoj situaciji, tek će uslijediti.

Oslobodenje, 17. 5. 2014.

IZVOR 4 Solidarnost

Nezapamćene poplave zadesile su stanovništvo naše zemlje. Vodena bujica, a potom klizišta, uništili su domove hiljada i hiljada porodica. Stari, bolesni, trudnice, majke s bebama dozivali su pomoć sa krovova poplavljenih kuća, gdje su je i čekali nijemo jecajući. Brojni su gledali kako nestaje ono što su cijeli život stvarali, mnogi su još blokirani. Desetine su poginule. Preživjeli strahuju od budućnosti. U akciju spasavanja ugroženih uključile su se domaće i snage iz inostranstva. Ali nesreća je digla i mnoge građane koji su imali sreću da ne budu u centru katastrofe. Nesebičnu pomoć pružaju u izvlačenju stanovništva, smještaju, osiguranju osnovnog. Rafteri su iz Konjica krenuli da spasavaju živote u Maglaju, Bišćani su spasavali Dobojlje, pozivima humanitarnih organizacija ljudi se odazivaju u tolikom broju da je to i organizatore ostavilo bez teksta, donose hranu, higijenu, odjeću, obuću... Volonteri iz Banjaluke otputovali su u ugrožena područja, studenti su se organizovali i iz Sarajeva je njih oko 500 krenulo da pomogne građanima Maglaja, Zavidovića, Olova, Doboja, u čišćenju blata i mulja. Povezli su i kamione namirnica i lijekova. Pomažu i neke kompanije, privatne i državne. Ljudi iz inostranstva nude svoje kuće u BiH građanima koji nemaju gdje. Komšije ne žale gorivo i traktore da prevezu svoje susjede iz klizištom ugroženih mesta na sigurno. Daju se novčane donacije. Solidarnost sa dodatno napačenim stanovništvom pokazali su mnogi do suza. (...)

Maja Rener-Smajović, Nezavisne novine, 19. 5. 2014, 13

IZVOR 5 Slovo o volonterima

"Priče koje čujemo da BiH, zbog toga što nije napravila neki korak naprijed ka Uniji, ne može da koristi fondove EU, na štetu su građana BiH koji su Evropljani. Ako smo mi političari nešto pogriješili, ne mogu i ne smiju da trpe građani BiH." "Ako smo mi političari nešto pogriješili, ne mogu i ne smiju da trpe građani BiH"! Neću imenovati političara koji je rekao ove riječi, ali čini mi se da je sva istina u njima. Samo, nešto veliko tu je potrebno dodati ako su političari zakazali, bolje reći okasnili sa dogovorima, nije narod, nije solidarnost, nije ljubav, nije komšiluk i nije ljudskost. Svaka čast helikopterima, štabovima, struci, inženjerima i svim drugim znalcima, ali i volonteri su ono sunce koje nismo dugo čekali pod ovim nebom. Rijeke se povlače u korita, ali nadiru nove, bistre, pune nade, pune mladih, koji se ovih dana sami organizuju samo s jednim ciljem da bi pomogli u nesreći koju ne pamtim. Ne pitaju za ime, vjeru i naciju. Pitaju samo šta treba da bude očišćeno i oprano. Ne plaše se opasnosti koje vrebaju svaki put kada dotaknu nešto što je danima bilo pod naslagama mulja. Skromno ističu "imamo rukavice i čizme", "malo smo umorni", "potrebno nam je samo više sredstava za čišćenje". Oni drugi zasukali su rukave i sakupljaju hranu, vodu, pelene, odjeću, higijenske potrepštine... Otpremaju šlepere, dočekuju druge, pa opet "Jovo, nanovo". Neko bi rekao: "Nema odmora dok traje obnova" i podsjetio bi se na vremena kada se sve iz katastrofa dizalo i ponovo živjelo. Mnogim bh. građanima katastrofalne poplave odnijele su sve, ostali su bez najmilijih, porodice su se razdvojile bježeći pred bujicama, ostali su bez krova nad glavom. Teško da u ovom momentu mogu da vide bolje sutra. Ipak, osmijeh i tračak nade vraćaju im dobri mlađi ljudi koji su danonoćno na terenu. I neće stati, neće odustati!

Žana Božić-Gauk, Nezavisne novine, 24–25. 5. 2014, 13.

IZVOR 6 Solidarni kad je najteže

Nezapamćene poplave koje su pogodile Bosnu i Hercegovinu nanijele su ogromnu štetu mnogim gradovima, gdje je vodenim cunamim uništavao sve pred sobom. Brojne porodice su u samo jednom trenutku ostale bez imovine koju su godinama mukotrpno sticale, nepovratno su izgubljeni ljudski životi, a pričinjena šteta mjeri se milijardama maraka. Ipak, u svom tom crnilu zasjalo je svjetlo humanosti i solidarnosti koju su građani ove zemlje, ali i naši ljudi koji žive i rade u inozemstvu, pokazali u ovim teškim trenucima. Nesreća nas je ujedinila kao nikad do sada, nestale su entitetske granice, nacionalne, religiozne i druge razlike, više nije važno kako se neko zove,

već je bitno pomoći svim ljudima koje je snašla nevolja. U BiH su stigle ogromne količine humanitarne pomoći koja je prikupljena u zemlji i van njenih granica. Ona se distribuirala u sve gradove pogodene elementarnim nepogodama. Veliko srce i želja da se pomogne danas su najcjenjenije vrline u našoj zemlji. U proteklom nekoliko dana ispisani su brojni primjeri nevjerovatne hrabrosti spasilaca koji su, riskirajući svoj život, pomagali unesrećenima. Suosjećajnost i ogromnu plemenitost pokazale su i sportske zvijezde s ovih prostora šaljući poruke humanosti i apele da se pomogne unesrećenima. Novak Đoković, Edin Džeko i mnogi drugi konkretno su pokazali zbog čega su veliki ljudi, i sami donirajući značajna sredstva za pomoći žrtvama poplava. Vlade Federacije BiH i RS donijele su odluke o tome da 20. maj bude proglašen danom žalosti zbog brojnih žrtava. Iako se radi o odvojenim odlukama, one su ipak prvi put ujedinile dva entiteta koji su gotovo podjednako nastradali od višednevnih bujica i klizišta. BiH je siromašna zemlja, a nakon poplava koje su je poharale biće još siromašnija. Ipak, u ovoj zemlji žive dobri ljudi koji svoju humanost i plemenitost, nažalost, otkrivaju samo u velikim i iznenadnim nesrećama.

Zlatan Čekić, Nezavisne novine, 21. 5. 2014., 13.

IZVOR 7

Maglaj nakon katastrofe

Stotine volontera iz svih krajeva Bosne i Hercegovine zajedno sa građanima Maglaja jučer su nastavili čistiti grad i prigradska naselja. Osim velike štete nastale uslijed poplava, uništenih stanova, kuća i poslovnih objekata, grad je suočen sa potencijalnom opasnošću od zaraznih bolesti. Zato se radi punom parom. Cisterne iz nekoliko komunalnih preduzeća iz okolnih gradova čiste ulice, sanitarni radnici vrše dezinfekciju. I dalje se vrši podjela hrane za mještane. Kod jedne od oštećenih kuća u blizini ulaza u Maglaj iz pravca Doboja zatekli smo grupu volontera studenata Univerziteta u Sarajevu. Amina Imamović, studentica Poljoprivrednog fakulteta UNSA, nam je objasnila kako su željeli doći i pomoći ljudima u čišćenju. U Obalskoj ulici u Maglaju, koja je teško stradala, zatekli smo Atifa Arifagića kako čisti svoj dom. Objasnio nam je kako su ostali čitavi samo zidovi kuće. Sve što je bilo u kući je uništeno. Voda je bila oko 1,2 metra u kući. Supruga i ja smo se popeli na betonsku ogradi odakle smo se prebacili čamcem i spasili se. Nemam više ni klupice da sjednem, niti je šta od odjeće ostalo... Preostaje nam da krenemo ispočetka, istakao je Atif. U četiri maglajske mjesne zajednice: Kosovi, Jablanici, Bradićima i Mladoševici aktivna su veća klizišta koja ugrožavaju stambene objekte i putne komunikacije. Registrovano

je oko 600 klizišta na području općine. Neki dijelovi grada imaju električnu energiju, telefonske veze su uspostavljene, a u vodosnabdijevanju je uvedena redukcija u terminima zbog velike potrošnje vode. Usljed klizišta dugog nekoliko stotina metara u mjestu Kosova, ne može se saobraćati magistralnim putem M17 Maglaj - Dboj, pa se saobraćaj preusmjerava starim putem preko Ševarlija. Prema riječima geologa, oko 500.000 kubika zemlje se pokrenulo i pomjerilo je cestu za sedam do deset metara. Oštećeno je oko 150 metara ceste, a ugroženo 20-ak kuća.

M. Dajić, Oslobođenje 21. 5. 2014., 10-11.

ZABILJEŽENO Maglaj nakon katastrofe

Volonteri pomažu u čišćenju

Stotine volontera iz svih krajeva Bosne i Hercegovine zajedno sa građanima Maglaja jučer su nastavili čistiti grad i prigradska naselja. Osim velike štete nastale uslijed poplava, uništenih stanova, kuća i poslovnih objekata, grad je suočen sa potencijalnom opasnošću od zaraznih bolesti. Zato se radi punom parom. Cisterne iz nekoliko komunalnih preduzeća iz okolnih gradova čiste ulice, sanitarni radnici vrše dezinfekciju. I dalje se vrši podjela hrane za mještane.

Magistralni put M-17

Prični katastrofe

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

Upravo u Sarajevu

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

IZVOR 8

Građani BiH položili ispit ljudskosti

SARAJEVSKI STUDENTI OTIŠLI U STRADALA PODRUČJA

Nezavisne novine, 18. 5. 2014, 8.

IZVOR 9 Dobojski Bišćani hvala vam što ste ljudi

Almir Budimlić, Armin Amidžić, Irman Handukić, Nedim Hadžić, Alen Dupanović, Ferid Medić, Dinko Mujić, Ervin Tuzlak, Andrej Mujanović i Fudo Varcar su hrabri mladići iz Bihaća koji su u prvom i najtežem danu poplave u Doboju iz kuća i zgrada izvukli i na suho preveli oko 100 osoba, najviše djece, starih i iznemoglih.

Dok ih cijela BiH slavi kao heroje, ovi obični momci tome ne pridaju značaja, već kažu da su samo činili ono što im ljudskost nalaže i da bi, ako zatreba, to uradili opet.

Kako nam je ispričao Almir Budimlić, već prvu noć su bili spremni sa vlastitom opremom da krenu za Dobojsku, a kada su zvanično i od Civilne zaštite dobili odgovor da im je hitno potrebna pomoć skipera, nisu razmišljali ni sekunde.

“Dok je Ćena (Armin Amidžić) rekao da idemo, mi smo rekli – nije problem. U 11:00 navečer smo došli u kasarnu u Doboju i počeli da raspakujemo opremu. Već ujutro u 05:00 sati bili smo spremni da idemo izvlačiti narod, ali smo morali sačekati nekoliko sati zasjedanje Kriznog štaba”, priča nam Budimlić. (...)

Najdramatičniji moment za bihaćke raftere bio je kada su spašavali šestero djece.

“Stavili su djecu, šestero njih, u kašiku od bagera, a onda se taj bager zaglavio u mulj i počeo da se prevrće. Jedva su ih nekako sa kašike prebacili na neku kućicu. Od 03:00 poslije ponoći do 05:00 ujutro dok nismo stigli, djeca su bila napolju, na kiši. I pored njih mnogo je djece u našim čamcima prevezeno na sigurno. Iz Kriznog štaba su nam lijepo rekli ako su djeca bolesna, ne obećavajte lijekove i slično, nego ih odmah prevozite do punkta, bili roditelji uz njih ili ne. Teško je bilo i sa starcima, jedna baba je bila zarobljena na spratu kuće. Do nje smo morali doći tako što smo ronili kroz sobe. Plakala je i molila da pronađemo i dedu, ali njega nije bilo nigdje da bismo ga našli. Bilo je mnogo tužnih momenata, mnogo plaća, ljudi u šoku”, pričaju nam hrabri skiperi.

Dobojski su nakon prvih dramatičnih dana bile uporne u tome da saznaju imena hrabrih Bišćana. Nakon svega, uspostavili su kontakte sa njima kako bi nastavili graditi čvrsto prijateljstvo nastalo iz ljudskosti usred nevolje.

Do suza su bili ganuti.

To je ona sretna suza koja se nekako izmigoljii svaki put kad čujem tu riječ Bišćani, napisala im je u pismu jedna majka čije su dijete spasili.

“Pogledam svog Marka, trogodišnjaka koji je već propatio više nego mnogi za čitav život i opet je sa vječitim osmijehom na licu. I on kaže: ‘Vozio sam se u čamcu i čike su

nešto pričale, a ja se nisam bojao! Neću te nikad više ostaviti, mama, ti ćeš sad uvijek biti sa mnom'. A ja, majka kao majka, srce se stegne i opet pomislim Bišćani! Nakon 30 sati drame, spasili moje najmilije, moju dušu i život, mog Marka. I zato, dragi moji Bišćani, hvala što postojite, hvala što ste tu, što ste pokazali da ste ljudi. Rekli ste mi da ne treba da zahvaljujem i znam da ste to što ste uradili za mene i za sve Dobojlje, radili srcem, pa ču ja, umjesto još jednog hvala, da vam obećam kako ču kao Markova majka sve da uradim da Marko izraste u čovjeka sa pravim vrijednostima. U čovjeka kao što je svaki od vas, hrabar i plemenit. Divni ste i ponosna sam što ste zauvijek dio naših života. Ponosna sam što vas poznajem. Markova mama."

Oslobođenje.ba, 30. 5. 2014; Dobojski.info (Pristupljeno 5. 9. 2020)

Preuzmite izvor

Prezentacija rezultata analize izvora

Svaka grupa prezentira rezultate analize izvora, odgovore na postavljena pitanja, te na karti Bosne i Hercegovine označava mjesta prirodnih nesreća i mjesta odakle je stizala pomoć.

Završni dio časa

Diskusija o ključnim pitanjima

Po završetku prezentacija svake grupe nastavnik bi zajedno s učenicima trebao objediniti rezultate i izdvojene primjere iskazane solidarnosti te ukazati na njihove sličnosti i razlike.

Na osnovu prezentirane primjere kroz diskusiju bi trebalo odgovoriti na ključna pitanja: *Koliko je solidarnost prirođena ljudska osobina, a u kojoj mjeri vrijednost nametnuta deklaracijama?*

U kojoj je mjeri ljudska solidarnost u uslovima prirodnih katastrofa spremna prevazići sve vrste podjela (političke, nacionalne, socijalne)?

Zadatak za zadaću

Učenici u okviru grupnog rada mogu osmisliti simulaciju prirodne katastrofe te organizirati plan pomoći stradalima i pogodenoj regiji. Zadatak može biti realiziran kroz prezentaciju ili kroz izvještaj za medije (pisani, video, usmeni itd.).

DODATNI MATERIJALI I LITERATURA

- ▶ **Zemljotres u Banja Luci:** <http://ba.n1info.com/Video/Info/a67010/Zemljotres-u-Banjaluci-1969.html>

Preuzmite izvor

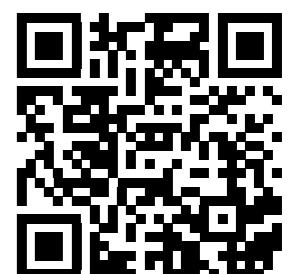
- ▶ **Interaktivna mapa o poplavama iz 2014. godine, Al Jazeera Balkans:** <https://interactive.aljazeera.com/ajb/2015/bih-poplave/solidarnost.html>

Preuzmite izvor

- ▶ **Film o rafterima iz Bihaća** <https://www.youtube.com/watch?v=kr0QRQRvGbE>

Preuzmite izvor

Biografije autorica i autora

Dr. sc. Slavojka Beštić Bronza rođena je u Sanskom Mostu 31. oktobra 1971. godine. Osnovnu školu i Matematičku gimnaziju završila je rodnom gradu. Studirala je Istoriju na Filozofskom fakultetu u Sarajevu i Banjaluci, gdje je i diplomirala sa temom iz Opšte savremene istorije pod nazivom *Osovinsko ratno prisustvo u Sjevernoj Africi 1941-1943 godine. Strategijski ciljevi i namjere*, najvišom ocjenom, deset (10).

Od 1. januara 2002. godine zaposlena je na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Banjaluci u zvanju asistenta za predmete Opšta savremena istorija I i II na Studijskom programu Istorija. Uže polje njenog istraživanja su međunarodni odnosi nakon Drugog svjetskog rata, sa posebnim

fokusom na istoriju Njemačke u periodu Hladnog rata, te njen odnos sa zemljama Istočne i Jugoistočne Evrope.

Magisterski rad pod nazivom *Istočna politika njemačkog kancelara Vilija Branta i Jugoslavija 1969-1974*, odbranila je 2007. godine na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Banjaluci. Na istom fakultetu je 2015. godine odbranila i doktorsku disertaciju pod nazivom *Ujedinjenje Njemačke i jugoslovensko javno mnjenje*. Trenutno je zaposlena u zvanju docenta za užu naučnu oblast Opšta istorija na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Banjaluci. Udata je i majka je dvoje djece.

Mr. sc. Bojana Dujković Blagojević diplomirala je i magistrirala na Odsjeku za istoriju na Filozofskom fakultetu u Banja Luci. Paralelno je radila kao nastavnik istorije u gimnazijima i nevladinom sektoru. Učesnik je brojnih projekata u zemlji i inostranstvu. Bila je jedan od osnivača udruženja nastavnika istorije u BiH, EUROCLIO HIP BiH, gdje obavlja poslove projekt menadžera. Autor je dodatnih nastavnih materijala i ko-autor udžbenika za kulturu religija. Tokom duge saradnje sa EUROCLIO koordinirala je projekte i bila glavni urednik za publikacije za regiju Balkana. Aktivno je radila kao trener u projektima koji se fokusiraju na kulturu sjećanja i unapređenje kapaciteta nastavnika istorije. Bojana je imenovana Ambasadorom EUROCLIO-a 2014. godine.

Mr. sc. Melisa Forić Plasto, rođena je u Sarajevu 1980. godine, gdje je odrasla i školovala se. Radi kao asistent na oblasti Metodika nastave historije na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu, gdje je diplomirala i magistrirala. Doktorski je kandidat na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Od 2005. do 2016. godine radila je u Centru za balkanološka ispitivanja Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine (ANUBiH). Autorica je i koautorica nekoliko udžbenika historije za srednje i osnovne škole, koautorica udžbenika za predmet Kultura religija, kao i članaka, rasprava i prikaza u vezi s metodom i nastavom historije u savremenom dobu. Predsjednica je Udruženja nastavnika i profesora historije/istorije/povijesti Bosne i Hercegovine – EUROCLIO – HIP BiH i član navedene asocijacije od 2003. godine. Sudjelovala je u nekoliko međunarodnih projekata koji se tiču historije, nastave historije i kulture sjećanja u Bosni i Hercegovini i regionu. Aktivno je učestvovala na regionalnim i međunarodnim konferencijama posvećenim obrazovanju, nastavi historije i kulturi sjećanja, kao i studijskim boravcima i edukacijama. Područja interesovanja su metodika nastave historije, didaktika, savremena historija Bosne i Hercegovine, kultura sjećanja, obrazovne politike, udžbenici. Supruga i Makova mama.

Mr. sc. Elma Hašimbegović je historičarka i muzejska djelatnica rođena u Sarajevu 1977. godine. Diplomirala je na Odsjeku za historiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu, a magistrirala na Odsjeku za srednjovjekovne studije na Centralnoevropskom univerzitetu u Budimpešti, na kojem je kompletirala i doktorski program. Akademski se usavršavala u SAD-u – na Ohio State univerzitetu (2008), te kao gostujući naučnik na Michigan univerzitetu (2011). Od 2001. godine radi u Historijskom muzeju Bosne i Hercegovine kao kustosica, saradnica za srednji vijek, učestvujući na različitim projektima i postavkama i stičući zvanje muzejske savjetnice. Od 2013. godine je na poziciji direktorice Historijskog muzeja, gdje kreira muzejsku politiku i programe u skladu s politikom muzeja otvorenog za sve, uz strategiju otvorenosti, gradnje partnerstava sa domaćim i međunarodnim partnerima te izlaska na međunarodnu scenu. Aktivno učestvuje u projektima i aktivnostima vezanim za muzeologiju, kulturu

sjećanja i obrazovanje. Na polju obrazovanja, aktivna je članica EUROCLIO mreže, sudjelovala je u više nacionalnih i međunarodnih projekata, kao i u pisanju udžbenika, a kroz svoj rad u muzeju trudi se da promoviše muzeje kao važne obrazovne institucije.

Senada Jusić-Dučić je historičarka, autorica knjige “Žuta zgrada pored Miljacke”, koautor u izradi pedagoških modula “Latinska Ćuprija” i “MonumentInmotion” te član uredničkog tima više metodičkih priručnika. Student postplomskog studija Filozofskog fakulteta u Sarajevu- Odsjek za historiju. Član odbora Euroclia HIPBiH. Autor prikaza i članaka u sklopu istraživanja statusa predmeta historije i djelovanja UNICEF-a u Jugoslaviji do 1957. godine Zaposlena u nastavi osnovnog i srednjoškolskog nivoa. Učestvovala i sarađivala na mnogim konferencijama, projektima internacionalnog, regionalnog i lokalnog karaktera vezanih za istraživanje i analizu historijskih procesa, novih metoda u nastavi historije, antidiskriminacionim projektima i slično. Sarađivala sa institucijama u sektoru historijskih oblasti (Institut za istoriju Sarajevo, Historijski arhiv Sarajevo) i NVO sektorom (ZFD, Žene ženama, i sl.). Trenutno angažirana na projektima EUROCLIO HIP BiH.

Dr. sc. Fahd Kasumović Sarajevo, 12. 9. 1978.). Studirao i 2002. diplomirao na Odsjeku za historiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu. Na istom fakultetu 2008. stekao titulu magistra historijskih znanosti, a 2016. i titulu doktora historijskih znanosti odbranivši disertaciju pod naslovom „Osmanska poreska politika u Bosanskom ejaletu (1699-1839)“. U šk. 2001/2002. predavao historiju u Osnovnoj školi „Safvet-beg Bašagić“ u Sarajevu. Biran 2003. za asistenta na Odsjeku za historiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu, 2008. za višeg asistenta, a 2016. u zvanje docenta na predmetima iz osmanske historije, oblast Svjetska i bosanskohercegovačka historija - Novi vijek i suvremeno doba. Bio stipendista Vlade Republike Turske i u ak. 2002/2003. boravio na Ege Üniversitesi u Izmiru na usavršavanju turskog jezika i osmanske paleografije. Kao gostujući član, dva tromjesečja u ak. 2017/2018. boravio u Oxford Centre for Islamic Studies, Oxford University, učestvujući u radu Centra kroz držanje predavanja, seminare,

radionice i diskusijeske grupe. Objavljivao izvorne znanstvene radove u više indeksiranih i referentnih znanstvenih časopisa u BiH i inozemstvu. Bio član Redakcije Priloga Instituta za historiju Sarajevo, Redakcije Radova Filozofskog fakulteta (Historija-Historija Umjetnosti-Arheologija), Odbora za historijske nauke ANUBiH, kao i Centra za osmanističke studije Sarajevo. Sudjelovao u radu više međunarodnih i domaćih znanstvenih konferencija i stručnih seminara. Predmet znanstvenog interesa Fahda Kasumovića su društveno-ekonomski, kulturna i politička historija Osmanskog Carstva u razdoblju od 15. do polovine 19. stoljeća, a unutar spomenutog okvira posebnu pažnju posvećuje istraživanju historije BiH i Zapadnog Balkana.

Dr. sc. Marija Naletilić radi u Agenciji za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje gdje vodi Sektor za Zajedničku jezgru nastavnih planova i programa. Voditelj je procesa izrade Zajedničke jezgre definirane na ishodima učenja od 2012. do 2018. godine. Autorica je nekoliko radova o povijesti Bosne i Hercegovine u 19. i 20. stoljeću. Održala je više radionica o inovativnom pristupu u nastavi povijesti. Ostvarila je suradnju s Georg Eckert Institute u Njemačkoj i sudjelovala je na nekoliko međunarodnih seminara. Bila je predsjedavajuća Odbora za reformu nastave povijesti u Bosni i Hercegovini. Radila je recenzije udžbenika za osnovno devetogodišnje obrazovanje i za gimnazije.

Dr. sc. Edin Radušić je vanredni profesor na Odsjeku za historiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Bio je predsjednik Udruženja predavača historije Bosne i Hercegovine (Euroclio HIP) i predsjednik Odsjeka za historiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu. Član je Odbora za istrijeske nauke Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine. Studij historije završio je Filozofskom fakultetu u Sarajevu, magistrirao Jugoistočnoevropske studije na Univerzitetu u Ateni, Grčka (2000. godine) i Historiju Bosne i Hercegovine 19. i 20. stoljeća na Filozofskom Fakultetu u Sarajevu (2004). Doktorirao je 2008. godine na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Od 1999. godine Edin Radušić je zaposlen na Filozofskom Fakultetu u Sarajevu gdje je prošao sva zvanja od asistenta do vanrednog profesora.

Naučno se bavi historijom Bosne i Hercegovine u 19. i 20. stoljeću u širem evropskom kontekstu s posebnim fokusom na diplomatsku i društvenu historiju. Autor je tri knjige Bosna i Hercegovina u britanskoj politici od 1857. do 1878. godine (2013) i "Bosnian Horrors". Antiturski narativi o Bosni u britanskom javnom diskursu i njihove političke posljedice 1875-1878. (2019) i Dvije Bosne: Britanske putopisne i konzularne slike Bosne i Hercegovine, njenog stanovništva i međusobnih odnosa (2019). Pisao je knjige u saradnji s drugim autorima, udžbenike i priručnike historije i brojne naučne i stručne članke koji su objavljivani na bosanskom, engleskom, njemačkom i arapskom jeziku. Učestvovao je na brojnim konferencijama i u više domaćih i međunarodnih projekata.

Dr. sc. Edin Veladžić rođen je u Bužimu 1973. godine. Na Filozofskom fakultetu u Sarajevu završio je osnovne i postdiplomske studije gdje je stekao zvanje magistra historijskih nauka 2007. godine. Doktorsku disertaciju pod naslovom „Kulturne politike u Bosni i Hercegovini u svjetlu kultурне politike Evropske unije“ odbranio je na Odsjeku za sociologiju Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu 2016. godine. Obavio je nekoliko stručnih usavršavanja u inostranstvu. Autor je većeg broja stručnih i naučnih radova, policy istraživanja, analiza, prikaza, recenzija i drugih tekstova, a bio je učesnik i voditelj nekoliko projekata. Koautor je udžbenika historije za II

razred gimnazije i dodatnih nastavnih materijala za izučavanje historije u osnovnim i srednjim školama. Učesnik je preko 190 međunarodnih naučnih i stručnih konferencija, seminara i obuka različitog karaktera, uglavnom iz oblasti historije Bosne i Hercegovine, evropskih integracija, kulturnog naslijeđa i kulturnih politika na nivou Vijeća Evrope, Evropske unije i Bosne i Hercegovine. Jedan je od osnivača i prvi predsjednik udruženja edukatora historije u Bosni i Hercegovini EUROCLIO-HIP BiH. Godine 2014. imenovan je za ambasadora evropske krovne organizacije edukatora historije EUROCLIO. Član je Komiteta Vijeća Evrope za kulturu, kulturno naslijeđe i krajolik (CDCPP) i programskog komiteta programa Evropske unije Kreativna Europa. Bio je član međudržavnog tima za upis „Stećaka“ na Listu svjetske baštine UNESCO-a (2009-2016). Državni je koordinator za program Dani evropske baštine pri Vijeću Evrope i kontakt osoba za UNESCO Konvenciju o zaštiti i promociji raznolikosti kulturnih izraza iz 2005. godine. Radio je u Institutu za historiju u Sarajevu kao stručni saradnik za modernu historiju Bosne i Hercegovine 19. i 20. stoljeća (2003-2007), a trenutno je uposlenik u Ministarstvu civilnih poslova Bosne i Hercegovine kao stručni savjetnik za evropske integracije i međunarodnu kulturnu saradnju.

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo